

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Otizm ilk kez 1943'te Amerikalı çocuk psikiyatristi olan Leo Kanner tarafından tanımlanmıştır. Kanner, bu çocukların başka insanlarla ilişki kurmaktansa kendi yarattıkları dünyada yaşama eğilimlerini işaret ediyordu. Bu tarihten sonra otizm binlerce çalışmaya konu olmuş, bilim adamları bu konuya ilişkin çok sayıda yanıt aramış tedavi teknikleri geliştirmiştir. Zamanla bu çocuklarda sıklıkla görülen bazı özel yetenekler fark edilmiştir. Fransızca bir terim olan "idiot savant" bu tip yetenekli otizmliler için kullanılmıştır. Ancak bu çocuklar tek veya sınırlı bir alanda (çizim, müzik, rakamlar, ezber, vb.) yeteneklidirler. Otizmliler çocukların yaklaşık yarısının konuşmayı anlamlı bir iletişim aracı olarak geliştirmedeği bilinmektedir. Konuşmayı belli bir amaca ve iletişime yönelik olarak sürdürme zorlukları tipik özellikleridir. Bireysel özellikleri ve yetersizlikleri, zeka düzeyleri farklı olan bu çocuklarda iletişim yetersizliği ve bozukluğu ortak bir sorun olarak önümüze çıkmaktadır. Bu sohbet etmeleri olanaksız gibidir. Belirli bir konu, eylem, istek, düşünce ve duyguları üzerine konuşmayı beceremeyebilirler (Yazgaç, 2001: 2).

Otizm, yaşamın ilk 3 yılı içinde ortaya çıkan ve yaşam boyu devam eden bir özürllülük durumudur. Otizmlilerde, iletişim ve sosyal etkileşim yetenekleri ileri seviyede bozukluk gösterir ve gelişmede bir uyumsuzluk meydana gelir. Otizm, duyuşsal ve sosyal kısıtlılık, dilin gelişiminde gecikme ve tekrarlayıcı garip davranışlarla karakterize olan bir bozukluk olarak görölmektedir. Otizmliler müzik veya matematik gibi sınırlı alanlarda yetenekli olabilirken, günlük yaşamla ilgili basit becerilerde eksiklik olabilir (info@tohumotizm.org.tr).

Otizm bir hastalık olarak değil, gelişimsel bir sendrom bozukluğu olarak tanımlanır. Günümüzde giderek güncellenen bir konu olan otizm ülkemizde de otizmliler çocuklara yönelik çalışmalar ve hizmetlerle, ancak klinik düzeylerde ve özel eğitim kurumlarında verilen çok sınırlı çalışmalar halinde görölmektedir. Otizmliler çocuklar Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde ya normal sınıflarda kaynaştırma yöntemiyle

eğitilmekte ya da zihinsel yetersizliği olan çocukların devam ettiği okullarda eğitim görmektedir (Yazgaç, 2001: 1).

Gunumuzde otizimli çocukların tedavilerinde davranışsal, biyolojik, psikodinamik ve duyuusal yaklaşımların her birinin önemli bir yeri vardır. Otizimli çocuklarda özellikle duyuusal problemler yaygın olarak gorulmektedir. Normal gelişim gösteren çocuk ilk üç aylık süreçte annesi onunla konuşup, ilgilendiği zaman ona gulumser ve bazı sesler çıkarır. Daha ileriki aylarda ise, kucağa alınmak ister. İnsanlarla ilişki kurmak ister, bundan hoşlanır. Otizimli çocuk ise, herhangi bir kimse tarafından dokunulmaya ve kucaklanmaya tepki gösterir, fiziksel teması reddeder ve evre ile iletişim kurmaktan kaçınır. Çevrelerindeki duyuusal uyarılara çok farklı tepkiler verirlerken, yeni bir nesneyi tanımak için koklama, yalama ve dokunmayı tercih ederler. Bu problemler çocuğun olduğu kadar ailenin de yaşamını zorlaştırmakta, çocuğun yeni beceriler kazanmasını ve evre ile iletişime girmesini engellemektedir (ünal, 2006: 3).

Çevredeki olaylara ve insanlara karşı ilgisizlik otizmin tanımlayıcı niteliklerindedir. Bu sebeple; otizimli bireylerin, iletişimsel ve duyuusal problemlerinin ozulmesinde farklı deneyimler kazanmalarını desteklemek çok önemlidir. Otizimli çocuklarla yapılan sanat eğitimi çalışmaları ile onların sembolik algılamaları geliştirilebilir. Sembolik algının gelişimi ise otizimli çocuğun algılama becerisi ve iletişim becerileri üzerine etkili olabilir (Wing, 2005: 25).

Otizimli çocukların resimleri incelendiğinde bu çocukların otizimli çocukların taklit, hayal gücünü kullanma ve görsel motor uyumundaki yetersizliklerine bağlı olarak, resimlerin de planlama da, renk kullanımında, resmin perspektifinde çeşitli eksiklikler gözlenmektedir. Bu doğrultuda, bu araştırmada otizimli çocukların resimlerindeki konu, renk, figür, farklılıkları incelenecektir.

Bu bolumde araştırmanın problemine, amacına, önemine, sayıtlılarına, sınırlılıklarına, araştırma ile ilgili diğer tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem

Resim, etkinliđi bireyin karmařık dűnyasının açıklama biđimi ve zihinsel geliřiminin bir gűstergesi sayılır. Çocukların çizdiđi resimler, gűrdűklerinden daha fazla řeyler ifade eder. Resimler ocukların geliřimlerinin, becerilerinin ve yetiřkinlerle olan sorunlarını aktardıkları bir alandır. Çocuđun anlama, yetenek ve yaratıř gűcűnűn bir ifadesi olarak ortaya çıkan resim etkinliđi aynı zamanda zihinsel geliřimin bir gűstergesi olarak dikkat çeker. Karalamayla resim etkinliđine bařlayan çocuktan ilerleyen yařa paralel olarak daha anlamlı ve ayrıntılı figűrler yapması beklenir. Otizmli ocukların resim iř çalıřmaları yoluyla duygusal açıdan rahatlamaları, hoř vakit geçirmeleri ve ince motor becerilerinin geliřiminin, gűrsel algı becerilerinin geliřiminin desteklenmesi amaçlarıdır (Yazgaç, 2001: 32-33).

Çocuđun zihinsel ve motor geliřimine paralel olarak resim çiziminde de dođal bir geliřim sűreci vardır. Resim becerilerinin geliřimde çocuđun algılama becerisiyle birlikte el gűz koordinasyonu geliřimi de sűz konusudur. Çocuđun dođal geliřim sűrecinin bazı nedenlerden dolayı sekteye uđraması ya da geri kalması çocuđun sanatsal etkinliklerinin kendi yař dűzeyindeki çocuklara gűre algı ve beceride zorlanma ve eksiklik, bir geriliđe neden olabilecektir. Bu dođrultuda zihinsel engele sahip olma durumu da resimde tasarlama, planlama gűclűđűnűn ortaya çıkmasına neden olabilir. Zihinsel engelli çocukların resimlerinde kullandıkları figűr ve konular, renkler ve materyal çeřitliđi normal akranlarına gűre farklılıklar gűsterebilir. Çocuklarda geliřimsel bir gerilik veya bir engel olması durumunda çocuđun çizgisel geliřiminde de farklılıklar ortaya çıkar. Örneđin otizmli çocukların resimleri incelendiđinde bu çocukların otizmli çocukların taklit, hayal gűcűnű kullanma ve gűrsel motor entegrasyondaki yetersizliklerine bađlı olarak, resimleri planlama da, renk kullanımında, resmin perspektifinde çeřitli eksiklikler gűzlenmektedir. Bunun yanı sıra bazı otizmli çocuklar sanatın çeřitli dallarında özel yetenekler sergilemektedirler.

Bu doğrultuda, bu araştırmada otizmli çocukların resimlerindeki konu, renk, figűr, farklılıkları incelenecektir.

1.2. Amaç

Otizmli çocukların resimlerinin cinsiyet, yaş, otizm seviyesi gibi değişkenler açısından incelenmesi.

1.3. Önem

Otizmli çocuklarının eğitiminde yaratıcı sanat eğitimi, önemli bir yer tutmaktadır. Bu çocukların eğitim programları içinde sanat etkinliklerine yer verilmesi onların duygusal açıdan rahatlamaolarını, kendilerini resim yolu ile ifade etme becerilerini geliştirmelerini, el göz koordinasyonunun gelişimini ve görsel algılarının gelişimini olumlu yönde etkileyecektir. Otizmli çocukların resimlerinin incelenmesi onların, iç dünyalarının anlaşılması açısından önemlidir. Otizmli çocuklar görsel olarak algıladıkları nesnelere resimlerine yansıtırlar. Otizmli çocukların çizgisel gelişimleri incelendiğinde otizmli bireylerin görsel gerçekçiliğe doğru çok hızlı ilerlediklerini gösteren herhangi bir kanıt olmamasına rağmen otizmlilerin tipik olarak gerçekçi resimler ürettikleri görülmektedir. Buradan otizmli bireylerin içsel modelleri kullanarak zihinsel olmayan sembollerini temsil etme yeteneğine sahip olduklarını söyleyebiliriz.

Yüksek fonksiyonlu otizmli çocukların çizgisel gelişimlerinin normal gelişim gösterenlerle benzer olduğu düşünülmektedir. Fakat bazı örneklerde otizmli çocukların sanatsal alanda farklı yetenekleri olabileceğini vurgular niteliktedir. Literatürde otizmli çocukların %10'nun bazı özel yetenekler sergilediği ifade edilmektedir. Sanat açısından yetenekli otizmli çocuklar için iki ayırt edici özellik vardır. Bunlardan ilki kişilik özellikleri diğeri ise algısal motor becerilerdir. Sanatsal yeteneği olan otizmli çocukların zihni meşgul edici ve tekrarlayıcı davranışlara yöneldikleri bunun yanı sıra algısal motor becerilerinin normalden daha iyi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, otizmli çocuklarda resim yeteneğinin geliştirilmesi ve soyut algılama dil gelişiminin de gelişimine katkı sağlamaktadır. Ancak, otizmli çocukların resim becerilerinin incelenmesi konusunda araştırmalar sınırlıdır. Bu açıdan bu araştırmanın alana bu anlamda önemli bir katkısı bulunacağını düşünmekteyiz.

1.4. Sayıtlılar

Bu araştırma da aşağıdaki sayıtlılardan hareket edilmektedir;

1. Otizmlı çocukların aileleri tarafından doldurulan Genel Bilgi Formu'na ve Çocuğun Gelişimine Ait Bilgiler Formu'na verdikleri cevapları doğru ve samimi olarak işaretledikleri kabul edilmektedir.

2. Otizmlı çocukların farklı alanlarda görsel motor entegrasyon problemleri olduğu düşünölmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Otizmlı çocukların resimlerinin incelenmesi konu başlıklı tez şu maddelerle sınırlandırılmıştır:

4-25 yaş dönemi otizmlı öğrencilerle sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Otizm

Otizm yaşamın erken dönemlerinde başlayan ve yaşam boyu süren sosyal ilişkiler, iletişim, davranışsal ve bilişsel gelişmede gecikme ve sapmayla belirli, nöropsikiyatrik bir bozukluk olarak kabul edilmektedir. İnsanların gördüklerini tam algılamaktan, duyduklarını ve diğler tüm hislerini kullanmaktan alıkoyan bir engeldir. Beynin normal gelişmesini, sırasında mantığı, sosyal ilişkiyi ve iletişim yeteneğini etkiler (Kulaksızoğlu, 2003: 81).

1.6.2. Sanatsal Öğrenme

Genel anlamda sanatsal öğrenme, kişi ile yapıtı (ürün-model) arasında gelişen yaratıcı etkinlikler sürecidir. Çünkü, öğrenme duyularla gerçekleşir, görme, dokunma, tat alma, hissetme, duyma ve koklama bireyin içinde bulunduğu çevre arasında bir ilişkiye olanak tanır. Eğitimsel alanda sanatsal öğrenme, öğretici ile öğrenen (öğretmen-öğrenci) arasında önceden programlanmış estetiksel etkinlikler çerçevesinde oluşan amaçlı, anlamlı ilişkilerle gerçekleşir. Çocuklar ancak sosyal bir çevre içinde buldukları nesnelere tanır ve kullanırlar, bu da çocuğun sanatsal gelişimine ortam sağlayan önemli bir unsur olarak görülür (Artut, 2004: 87).

1.6.3. Sanat Eğitimi

Resim, çocukların kendilerini ifade etmelerinde kullandıkları en önemli dillerden biridir. Belki de sözlerle ifade edemediklerini, resimle daha direkt olarak ifade edebilirler. Onlar iç dünyaları ile dış dünya arasında kurdukları bağlantıyı kağıda aktarırlar. İlk karalamalar tesadüfi olabilir. Fakat daha sonra, çocuk kolunun hareketlerinin kağıtta çizgilere neden olduğunun farkına vararak zihinsel bağlantı kurmayı öğrenir. Çocuk başlangıçta yaptığı karalamalara odaklanamaz, ilgisi başka bir yöne kaysa da karalamaya devam eder. Çocuk için önemli olan, resmin kendisi değil fiziksel eylemdir (Striker, 2005: 41).

1.6.4. Resim Dersinin Çocuk Üzerine Etkileri

Resim faaliyetlerinin amacı, çocuğu resim yolu ile tanımak, iç dünyası ve yakın çevresiyle olan ilişkileri hakkında bilgi almaktır. Çocuğun bize kendisini yansıtması ve olaylar hakkındaki duygu ve düşüncelerini ifade etmesinde yalın bir anlatım aracı olan resmin büyük önemi vardır. Serbest resim faaliyetlerinde çocuğun çizgiyi kullanım biçimi, resimdeki kompozisyon ve kullanılan renkler anlamlıdır. Çünkü çocuk, “resim” yaparken kendini özgür bir “oyun” ortamında hissettiğinden tüm davranışları doğaldır.

Çocukların resim çalışmaları, resim derslerinde düşünme süreçlerine de daha çok katılmalarını sağlayabilir. Çocuk imgelerle düşünmede estetik yönünü, kavramlarla düşünmede soyutlama yeteneğini geliştirebilir (Yazgaç, 2001: 32).

Çocuk simge, form, kavram ve malzeme arasındaki çok yönlü etkileşimden yararlanarak yaratıcı yeteneğini resimlerle ortaya koyabilir. Çocuklarda görsel öğelerin yüzeyde oluşturulmasın da, dokunma ve hareket duygusunun harekete geçirilmesi sağlanabilir. Çocukların rengi ve çizgiyi kullanarak fiziki ve ruhi yönden kendi arayışlarına uygun ritim, denge, ahenge göre biçimi ortaya çıkarmalarına yardımcı olur (Yazgaç, 2001: 33).

1.6.5. Engelli Çocukların Resimleri

Zeka düzeyi düşük olan bir çocuğun resmi, tam anlamıyla öngörü ve planlama eksikliğini sergilemektedir. Bu çocukların resimleri cılız ve ilkelidir. Çoğunlukla kağıda resim yerine çeşitli karalamalar yaparlar. Ayrıntılar bulunmaz. Örneğin; çocuk var olan mekana vücudun sadece bir organını sığdırabilir. Resmi yaparken zeka düzeyi normal olan bir çocuğun aklına gelebilecek olan ağız, saç ve ayak gibi öğeleri ihmal edebilir. Zeka düzeyi düşük bir çocuk, biraz sonra üzerine resim çizeceği kağıdın temsil ettiği çevreyle insan figürünün nasıl bir ilişki içinde olacağını önceden düşünmeden çizmeye başlar (Yavuzer, 1992: 134).

Yaratıcılık yüksek zekayla bağlantılı değildir; tersine çoğu zaman zihinsel gelişimin daha yavaş olduğu çocuklarda yaratıcılığın daha fazla olduğuna bile inanılmaktadır. IQ'ları yüksek insanlar ille de yaratıcı olmak zorunda değildir. Düşük IQ' lu insanlar ise yaratıcı olabilir, yaratıcılık tümüyle bireye bağlıdır ve daha çok düşünme tarzıyla ilgili bir kavramdır. Zihinsel yetenekleri sınırlı olan çocukların yaratıcılık potansiyelini görmezlikten gelmek kesinlikle çok büyük bir hatadır (Striker, 2005: 17).

1.6.6. İlgili Araştırmalar

Ülkemizde otizmle ilgili yüksek lisans ve doktora tezi seviyesinde araştırmalar yapılmıştır. Ancak otizmlili çocukların resimlerinin incelenmesine yönelik bir araştırma bulunmamaktadır.

Freud'un 1905 yılındaki görüşleri psikoterapideki birçok teori için dayanak olmuştur ve şüphesiz 20. yüzyılda sanat terapisinin gelişmesinde geniş ölçüde etkili olmuştur ve günümüzde de önemli olmaya devam etmektedir. Freud birçok hastanın birçok anlamlı sözünün görsel imgelerin tanımı olduğunu gözlemlemiştir; rapor ettiği çocuk analizindeki ilk vakası Little Hans vakasındaki resimler üzerinedir. Freud'un rüyaların anlamı olduğunu keşfetmesi, sanat terapisindeki psikanalitik yaklaşımın bulunması için de çözüm yolu olmuştur. Belki de Freud'un en büyük katkısı, bilinçaltı hakkındaki düşünceleriydi. Rüya, dil sürçmesi gibi, özgür çağrışım ve iz düşünüm tekniklerinden türeyen bir şeydir ve Freud tarafından psikotik semptomların sembolik içeriğinin bilinçaltını kanıtladığı düşünüldü. Onun bilinçaltı teorisi, sanat terapisinde psikanalitik yaklaşımın gelişimini olduğu kadar, imgelerden geçerek bilinçaltı ürünlerin ortaya çıkmasında etkili olan izdüşümsel çizim tekniklerinin gelişimini de etkilemiştir. Freud'un ego savunma mekanizması, özellikle sanatsal ifadelerle bağlanan süblimleşme, sanat terapisindeki psikanalitik yaklaşımın gidişatını da etkilemiştir. Freud'un kızı, Anna'nın da resim terapisi üzerinde etkisi olmuştur. Babası hastalarını resim çizmeye yöneltmemesine rağmen, Anna çalışmalarında resim sanatını ve diğer ifade etkinliklerini kullanmış ve resim anlatımlarının tedaviye yardımcı olduğunu fark etmiştir (Malchiodi, 2003: 41-42).

Naumburg 1966 yılında psikanalitiğin yapısında kendiliğinden olan çizimleri kullanmıştır. Bilinçaltının sembolik ifadelerle ifade edilebileceği konusundaki inancını tanımlamak için "dinamik yönlü sanat terapisi" tanımını bulmuştur. Naumburg resim ifadelerinin, bilinçaltındaki şeylerin direkt olarak imge durumuna getirilmesini kişi için imkanı kıldığını belirtmiştir buna karşılık, psikanalitikte, görsel olaylar, sözel ifadelerle dönüştürülmelidir. "Sanat terapisi, hastanın düşlemlerinde, hayallerinde ve korkularında ifade edildiği gibi, bilinçaltının da kelimelere göre resimlerle daha doğrudan ortaya çıkacağını kabul etmektedir. Naumburg, kendiliğinden yapılan çizimleri sözel olarak

tanımlayarak imge yaratmaya teşvik ederek, Freud'un özgür çağrışımlar düşüncesini kabul etmiştir. Naumburg psikanalitiğin öznel deneyimleri kelimelere dökme uygulamasını kabul etmemesine rağmen, kişinin sözel çağrışımlarının önemli olduğunu düşünmektedir. Buna karşılık, resim ifadelerini yorumlamak için özel bir teori geliştirmemiştir ve kişinin özgür çağrışımlarının terapide yaratılan imgeleri anlamada ve katalizörlerin değişmesinde ve gelişmesinde çözüm olduğunu belirtmiştir (Malchiodi, 2003: 43).

Otizm ile ilgili ilk makaleler, 1940'lı yıllarda yayımlanmıştır. 1950'lerde, otizmin, annenin "soğuk" ve "ilgisiz" olmasından kaynaklandığı yönünde bir görüş öne sürülmüştür ancak günümüzde bu görüş geçerli değildir. Otizme ilişkin ilk bilimsel dayanaklar 1960'larda ortaya çıkmıştır.

Robin 1987 yılındaki yayınında, terapi olarak resim ifadelerini kullanılması yoluyla hastaların psikanalitik anlayışını artıran düşünceleri yaymıştır. Çocuklarla ve yetişkinlerle yaptığı çalışmaları Freud teorisini, gelişimsel ilkeler ve yaratıcı yöntemlerle sentezleyerek birleştirmiştir (Malchiodi, 2003: 43).

Scott ve Baron Cohen 1991 yılında otizmlili çocukların hayal edilebilen, ancak gerçek olan varlıkları çizememesine rağmen; hayal edilebilen, ancak gerçek olmayan varlıkları çizmekte zorluk çektiklerini belirtmiştir. Otizmlili çocukların çizimle ilgili yaşadıkları güçlüklerin nedenlerinden biride yaşadıkları görsel uzamsal problemlerdir (Warren, 2003: 325).

Henley 1992 yılında gelişimsel, duygusal ve diğer bozuklukları olan çocuklarla yaptığı çalışmasında nesne ilişkileri yaklaşımını geliştirmiştir. Otizm ve zihinsel yavaşlık gibi gelişimsel bozuklukları olan bireylerin ve sağırılık veya körlük gibi fiziksel bozuklukları olanların benlik duygusundan yoksun olabileceklerine ve diğerleriyle ilişki kurmada zorluk çekebileceklerine dikkat çekmiştir. Bu kişiler nesne ilişkileri yaklaşımına uygundur çünkü ilk buluşmalar eksik veya tamamen gelişmemiş olabilir. Nesne ilişkileri olgunlaşmanın gelişimsel sırasını ve nesnelere buluşmayı ölçmeye çalıştığı için, duyuşsal dürtüleri, nesne oluşumunu ve hem terapist hem de sanat

ürünüyle ilişkiye teşvik eden sanat yöntemiyle tamamlanmaktadır (Malchiodi, 2003: 55).

Bondy ve Frost 1994 yılında yaptıkları bir çalışmada beş yaş ve altındaki 67 çocuğa bir yıldan fazla süre ile PECS (resim değiş-tokuşuna dayalı iletişim sistemi) kullanarak, bu çocukların % 59'unda bağımsız konuşma geliştirmişlerdir. Bu olguların % 30'u PECS ile birlikte konuşmayı sağlamış, % 11'i ise konuşma olmaksızın PECS kullanmaya devam etmişlerdir. Bu araştırmacılar, çocukların 30-100 kadar sembolü kullanabilme becerisini elde eder etmez konuşmanın gelişmeye eğilim gösterdiğine işaret etmişlerdir (Türkbay, Karaman, Çiyiltepe, 2005: 27).

Scott ve Baron Cohen 1996 yılında yaptıkları bir araştırmada otizmliler çocukların imkânsız varlıkların resimlerini çizemediğini iddia ederler. Yapılan bir deney otizmliler çocukların, orta derecede öğrenme yetersizliği olan çocukların ve 4 yaşındaki normal çocukların gerçek ve imkânsız resimleri tanımada ve resimleri tamamlayarak onları gerçek veya imkânsız resim haline getirmede eşit derecede başarılı olduğunu gösterdi. Otizmliler çocukların hayal edilebilen, ancak gerçek olan varlıkları çizebilmesine rağmen; hayal edilebilen, ancak gerçek olmayan varlıkları çizmekte zorluk çektiklerini belirtmiştir (Craig, Baron-Cohen, Scott, 2001: 244- 250).

Karmiloff-Smith, 1996 yılında prosedürleri takip ederek normal çocuklardan, orta derecede zekâ engeli olan çocuklardan ve otizmliler çocuklardan önce gerçek bir adam veya ev resmini, sonrada imkânsız bir adam veya ev resmini çizmeleri istendi. Çocukların hepsi, özellikle de normal grup, gerçek resimleri iyi bir şekilde çizebildiler. Buna karşın; otizmliler çocuklar, verilen bir çift gerçek ve gerçek olmayan resimden (iki bacaklı kadın ve üç bacaklı kadın resmi) gerçek olmayanı ayırabilmesine rağmen, diğer iki kontrol grubuna kıyasla, gerçek olmayan resimleri çizmede başarısızdı (Craig, v. d., 2001: 244- 250).

Schwartz ve arkadaşları 1998 yılında, otizmi olan 11 çocuğun 6'sında (%55) bir yıllık PECS kullanımı sonrasında bağımsız konuşma geliştirdiklerini bildirmişlerdir (Türkbay, v. d., 2005: 29).

Cox ve Eames (1999: 397-401) yaptıkları çalışmada, sanatsal yeteneğe sahip iki otizimli bireyin bilişsel profilleri ile ilişkili olarak karşılaştırdılar. Bireylerden biri diğer yetenekli otizimli bireyler gibi resimlerinde insan konulu resim yapmadığı ve kontör çizimler yaptığı görüldü. Diğer birey ise bilişsel özellikleri benzer olmasına rağmen inanılmaz şekilde insan resimleri çizebiliyor ve tonlamalar kullanabiliyordu.

Hou ve arkadaşları 2000 yılında, yaygın gelişimsel bozukluk özellikleri gösteren altı sanatsal savant çocukla sanat-dışı savant otizimli çocuğu karşılaştırdılar. Bu bilgilerin ortaya çıkardıkları otizimli bireylerin sanat eserlerinde tek bir sanat malzemesi kullanma eğilimi, sanat eseri temalarında kısıtlılık gibi pek çok ortak özelliği ortaya çıkarmışlardır. Diğer önemli bir özellik ise şudur ki; görsel detaylara dikkat, sağlam ezber yeteneği ve görsel uzamsal beceriler, saplantılı ilgi ve zorlayıcı tekrar gibi otizimli bozuklukta yaygın görülen özellikler başarılı sanat eserlerinin ortaya çıkmasında otizimli çocuklara yardımcı faktörler olmuştur (Gabriels, 2003: 194).

Scheibman ve Anderson 2001 yılında yaptıkları davranışsal araştırmalar, davranış öğrenme teorisi tekniklerinin uygulanmasının çeşitli bilişsel, davranışsal ve sosyal bozukluk ile taklit etme ve dil becerisinde eksiklik gibi otizmle ilintili bozuklukların tedavisinde olumlu etki yarattığını ortaya koymuştur (Gabriels, 2003: 195).

Kellman (2001: 49-51) yaptığı bir çalışmada, 8 yaşındaki otizimli bir çocuk tarafından yapılan hayali kahramanlar üzerine yaptığı resimlerini, onun duygusal ve günlük deneyimlerindeki ilişkilerini ve rolünü dikkate alarak incelemiştir. 4 ayrı resim üzerinde yapılan inceleme sonucunda, resim sanatının otizimli çocukların üzerinde ne kadar etkili olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

Craig v. d., (2001: 244-250) yaptıkları çalışmada, 15 otizimli çocuk ve 15 asperger sendromlu çocuk ve sözel yaşı normal çocuklarla karşılaştırılan, öğrenme güçlüğü çeken çocuklarda resim aracılığıyla hayal gücü araştırılmıştır. Bu araştırma otizimli çocukların gerçek fakat ortamda bulunmayan nesnelere çizebildiğini bulmuştur. Yine aynı araştırmacılar otizimli çocukların figür çizimlerinin gittikçe görünüş açısından gerçeğine benzediğini bildirmiştir. Özetle; önceki araştırmaların çoğu otizm çocukların ya olağanüstü resim kabiliyetlerini gösterdiğini ya da aynı zeka yaşındaki çocuklarla

aynı resim çizme kabiliyetleri olduğunu göstermiştir. Bu araştırma otizm bozukluklarda oldukça ihmal edilen sınırlı hayal gücü ve sınırlı ilgiyi ortaya çıkarmıştır (Warren, 2003: 325).

Charlop-Christy ve arkadaşları 2002 yılında, kısmen ses taklidi yapan 3 otizmlili çocuğa PECS (resim değiş-tokuşuna dayalı iletişim sistemi) uygulaması yapmışlardır. Eğitim sonrasında spontan ve taklidi ses üretiminde belirgin bir artış olduğunu belirtmişlerdir (Türkbay, v. d., 2005: 27).

Kravits ve arkadaşları 2002 yılında aynı şekilde; otizmi olan 6 yaşındaki bir kızda PECS kullanılarak yapılan olgu bildiriminde, spontan konuşma ve sembol kullanım sıklığında anlamlı artış olduğunu bildirmişlerdir. PECS uygulamaları ile uygulama yapılan çocukların sosyal iletişiminde artış, sözcük dağarcığında artış ve sorun davranışlarında azalma görülmüştür (Türkbay, v. d., 2005: 29).

Warren (2003: 325) “NLD” (sözel olmayan şeyleri öğrenme bozukluğu) olan yedi öğrenci üzerinde yaptığı bir araştırmada, tahmini okuma yaşı 12.6 olan bir çocukla yaptığı çalışmalardan birinde çocuktan yüzün renk uyumu görüntüsü üzerinde çalışması istendi. Çocuğun çalışması her hangi bir yüzde olduğu gibi, şaşırtıcı bir şekilde çizgilerin birleşimini algılamakta bile başarısız olduğu ve sadece çok sınırlı ve tamamen soyut nesnelere seçebildiği görülmüştür.

Osborne (2003: 673) yaptığı bir çalışmada otizmlili çocukların sanat eğitimi çalışmalarından olumlu etkilendiği ve otizmlili çocukların gelişimine olumlu katkı sağladığını belirtmiştir. Sonuç olarak, otizmlili çocukların sanat eğitimi konusunda deneyimli öğretmenlerle yapılan çalışmaların çocuk üzerinde olumlu sonuçlara ulaşacağı bildirilmiştir.

İngersoll, Schreibman, Tran (2003: 673) yaptıkları bir araştırmalarında, zeka yaşlarına göre gruplara ayrılmış normal çocuklar ve otizmlili çocukların taklit performansları üzerine duyuşal dönüşün etkilerini incelemiş ve otizmlili çocukların sosyal iletişimle yapılan taklitlerde daha az motive oldukları ancak sosyal olmayan etkinlik çalışmalarında daha iyi motive olduklarını tespit etmiştir.

Lake ve Forest 2004 yılında yaptıkları araştırma ile otizm teşhisi konmuş 6 yaşındaki bir erkek çocuğunun sanat terapisi yolu ile tedavisini konu almaktadır. Yapılan araştırma sonucunda, sanat terapisinin otizmlili bireylerin gelişimi üzerinde olumlu etkileri olduğunu açıklamışlardır (Ünal, 2006: 11).

Emery ve Forest (2004: 145-146) zihinsel geriliği olmayan otizm teşhisi konmuş altı yaşındaki bir erkek çocukla yaptığı bir çalışmada, ilk karşılaştıklarında çocuğun, nesnelere için şemalar geliştirmedini fark etmişti. Çocuk kendisinden ev çizmesini istediğinde “ev” kelimesini yazıyor, insan çizmesi istendiğinde ise kendi veya terapistinin adını yazıyordu. Çocuğun hayalinde ya da zihninde tanıdık kelimeler için birer obje yoktu. Otizmlili çocuklar imgesel şemalar oluşturmazlar ve resim çizmeye hatta karalama yapmaya bile çok az ilgi gösterirler. Bu anormal kabul edilir, ancak otizm dünyasının böyle bir şema geliştirmek ya da nesnelere kurmak için belirgin bir iç düzeni yoktur.

Türkbay v. d., (2005: 24) 11 yaşındaki otizmi olan bir erkek çocuğuyla yaptıkları bir çalışmada PECS (resim değiş-tokuşuna dayalı iletişim sistemi) etkinliğini kullanarak eğitim verildi. Çocukta insanlarla iletişim kuramama, konuşmama, göz temasının kısa olması ve tekrarlayıcı davranış belirtileri vardı. Sosyal iletişim ve davranış sorunları tespit edildi. Haftalık bir seans olmak üzere PECS eğitimi verildi ve hafta süresince ailesi eğitimine devam etti, yapılan çalışmalar sonucunda, PECS eğitimi için ölçütleri karşılan çocukta sözel konuşmada artış gözlemlendi. PECS eğitimindeki ilerleme ile birlikte sosyal iletişim davranışlarında artış ve sorun davranışlarda azalma saptanmıştır.

Ünal, (2006: 87), sanat eğitiminin otizmlili çocukların duyuşsal problemleri üzerine yaptığı etkilerinin incelemesi üzerine yaptığı çalışmada, 7 ile 21 yaş arasında değişen 19 çocukla deney ve kontrol grubu olmak üzere iki grup üzerinde çalışmıştır. Araştırmanın sonucunda, sanat eğitiminin programa katılan çocukların duyuşsal değerlendirme formundan aldıkları ön test ve son test uygulamaları sonrasında da puanları arasında bir fark olduğu saptanmıştır.

BÖLÜM II

2. İLGİLİ ALAN YAZIN

2.1. OTİZM NEDİR ?

Otizm, pek çok dilde olduğu gibi Türkçede de her türlü otizm bozukluk anlamında kullanılabilir. Ancak, otizm, otizm spektrum bozuklukları şemsiyesi altında yer alan kategorilerden yalnızca biridir. Otizm üç yaştan önce başlar ve üç alanda önemli yetersizliklerle kendini gösterir;

- (a) Sosyal etkileşimde yetersizlikler,
- (b) İletişim becerilerinde yetersizlikler,
- (c) Sınırlı/yinelenen ilgi ve davranışlar.

Otizm yaşamın erken dönemlerinde başlayan ve yaşam boyu süren sosyal ilişkiler, iletişim, davranış ve bilişsel gelişmede gecikme ve sapmayla belirli, neropsikiyatrik bir bozukluk olarak kabul edilmektedir. İnsanların gördüklerini tam olarak anlatmaktan, duyduklarını ve diğer tüm hislerini kullanmaktan alıkoyan bir engeldir. Beynin normal gelişmesi sırasında mantığı, sosyal ilişkiyi ve iletişim yeteneğini etkiler (Kulaksızoğlu, 2003: 81).

Otizm, bireyin dış dünyadaki uyarıların algılamasını, aldığı bilgileri düzenleyip kullanmasını etkileyen, yaşam boyu süren gelişimsel bir bozukluktur. Kaynağı psikolojik değil, nörolojiktir, diğer bir deyişle beynin işlev bozukluklarına bağlıdır. Otizmin beynin ve merkezi sinir sisteminin yapısındaki organik farklılık ya da bozukluktan kaynaklandığı düşünülmektedir. Otizm bir spektrum (yelpaze) bozukluğudur. Diğer bir deyişle, belirtilerin her bireyde farklı şekillerde gözlenebilmesi ve bozukluğun derecesinin çok hafiften çok ağıra değişen düzeyde kendini

göstermesidir. Bu nedenle, otizm tanısı almış iki kişi otizmin derecesi açısından birbirlerinden çok farklı olabilirler. Otizm derecesini belirtmek için çok hafif, hafif, orta, ağır ya da çok ağır düzeyde otizm sınıflandırması kullanılır (info@tohumotizm.org.tr).

Otizm ilk olarak 1943 yılında Leo Kanner tarafından açıklanmış ve adlandırılmıştır. Kanner otizmi çocukluk şizofrenisinin ilk hali olarak tanımlar. Otizm artık bu şekilde tanımlanmıyor olsa da, Kanner'in otizm olarak nitelendirdiği davranışsal semptomlar günümüzde Zihinsel bozuklukların Tanısal ve İstatiksel El Kitabı'nın dördüncü basımında (DSM-IV, Amerikan Psikiyatri Derneği, 1994) otizmi tanımlayan semptomlar olarak nitelendirilen semptomlara benzemektedir. Otizm, davranışsal semptomları 3 yaşından önce görülmeye başlayan ciddi bir gelişimsel bozukluktur. Bu semptomlar sosyal etkileşim ve iletişim alanındaki noksanlıklar ve gelişimsel gecikmelerin yanı sıra tekrarlı, stereo tipik ve kısıtlı (rutinlere ihtiyaç duymak gibi) davranış kalıpları sergilenmesi gibi semptomları da içermektedir (Gabriels, 2003: 193).

Otizmin en dikkat çeken özelliklerinden biri çocukların teşhise dahil edilen alanlarda sergiledikleri semptomların derecelerinde farklılık göstermeleridir. Mesela; otizm çocuklar sosyalleşme söz konusu olduğunda çok mesafeli olandan çok aktif bir şekilde etkileşim kuran ancak bu etkileşim girişimlerinde oldukça yetersiz bir tavır sergileyen çocuklara kadar geniş bir çeşitlilik sergilerler. Bu çocuklar aynı zamanda sözlü ya da sözsüz olmak üzere farklı iletişim kurma becerileri sergilerler ancak dil kullanımı bakımından idiosenkrahtirler. Otizmle ilişkilendirilebilecek başka semptomlar da mevcuttur ve bunlar çocuklar arasında ciddiyetlerine göre çeşitlilik gösterirler. Bu davranışların bazıları şunlardır: sıra dışı duyumsal tepkiler, motor becerilerde sorunlar, ciddi bilişsel gecikmeler (sınırlı alanlarda yüksek bilişsel işlevlerle), kendini yaralama davranışları, ayrıca dikkat, yeme, uyuma ve ruh halinde anormallikler.

Ayrıca, araştırmalar gösteriyor ki; otizm hastası çocuklarda motor taklit becerilerinde, fonksiyonel/sembolik oyunlarda, genelleme becerileri/kavramlarında ve yaratıcı hayal gücü geliştirmekte bozukluklar görülür. Otizm hastası bireylerin yaklaşık

% 35-40'ında epilepsi hastalığı görülmektedir ve bu hastaların yaklaşık yarısı ergenlik çağında nöbet geçirmeye başlamaktadır. Otizmlili bireylerin yaklaşık olarak % 70-75'inde zekâ geriliğine rastlanır ve yaklaşık % 50'si iletişimsel konuşma yeteneğini geliştiremezler (Gabriels, 2003: 193- 194).

2.1.1. Otizmin Görülme Sıklığı

Otizm problemi olan kişilerin sayısıyla ilgili çalışmalarda hep çocuklar ve ergenler sayılmış, ancak şimdiye dek yetişkinleri de kapsayan bir sayım yapılmamıştır. Yapılan çalışmalar yaygınlık çalışmalarıdır; yani, belli bir oranda belli bir coğrafi alanda yaşayan belli bir yaş grubundaki olgular sayılmıştır. “Ortaya çıkma oranı” terimi de zaman zaman kullanılmaktadır, ancak bu terim yalnızca belli bir sürede ortaya çıkan yeni olguları anlatmak için kullanılmalıdır. Otizmle ilgili bozukluklar söz konusu olduğunda, ortaya çıkma oranı bir yılda ortaya çıkan yeni olguların sayısı anlamına gelebilir. Ancak günümüzde, doğum anında tanı koymak olanaksız olduğundan, yeni ortaya çıkan olguları saymak çok güç olacaktır. Yine de, 18 aylık çocuklar üzerinde kısa süre önce yapılan bir çalışma, ortaya çıkma oranı konusunda bir fikir vermiştir ve yaygınlık hesapları kullanılarak ortaya çıkma oranları da kabaca hesaplanabilir (Wing, 2005: 57).

İsveç'teki araştırmacı grubu daha sonra normal okullardaki 7-16 yaş arası (1975-1983 arasında doğanlar) çocukları incelediler. Her 10 000 çocuktan 36'sının Asperger sendromuna uyduğunu, onların dışında her 10 000 çocuktan 35'inde sosyal bozukluk olduğunu, ama bunların ne Kanner ne de Asperger sendromuna tam olarak uyduğunu buldular. İki çalışmanın oranları toplandığında, bütün otizm spektrum bozukluklarının 10 000'de 91 ya da yaklaşık olarak 100'de 1 olduğu görülmektedir. İngiltere ve İsveç'te daha yakın zamanda gerçekleştirilen nüfus çalışmalarında 10 000'de 40-50 ve üzerinde oranlar bulunmuştur (Wing, 2005: 58).

Otizm spektrum bozukluklarında erkek çocuklar, kız çocuklarına göre daha çok etkilenmektedir. Kanner, otizm sendromlu çocuklar içinde erkeklerin oranının kızların oranından dört kat fazla olduğunu bulmuştur. Otizmle ilgili bozukluklara kızlarda

erkeklerden daha az olmasına rağmen, kızların bozukluktan çok daha ileri derecede etkilendiklerine ilişkin kanıtlar elde edilmiştir. Genel zeka düzeyi düşükçe kızlar ve erkekler arasındaki fark azalmaktadır, ancak erkekler arasında yüksek yetenek düzeyi olanlar çok sayıdadır. Otizmle ilgili bozuklukları olan çok yetenekli kadın vardır, ama bunların sayısı erkeklerden azdır (Wing, 2005: 61).

1970 yılında, çok dar bir biçimde tanımlanan, sözde tipik otizm sendrom ilgi odağıydı. Pek çok uzman, otizme üniversite eğitimi almış, orta sınıf anne ve babaların soğuk ve mekanik çocuk yetiştirme tarzının neden olduğuna kuvvetle inanılıyordu. Otizmin yetişkin yaşamındaki sonuçları konusunda çok az şey biliniyordu. O zamandan bu yana, “tipik otizm”den çok daha geniş bir bozukluklar sendromu olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Otizm spektrumun beynin fiziksel işlev bozukluğundan kaynaklanan gelişim bozukluklarından oluştuğu gerçeği artık genel olarak kabul görmekte ve yetişkin yaşamındaki sonuçları konusunda da pek çok şey bilinmektedir (Wing, 2005: 13).

2.2.2. Otizmliler Çocukların Özellikleri

Göz teması kurmazlar: Pek çok kişinin göz kontağı kurduğu durumlarda göz kontağı kurmamak ya da çok kısa sürelerle göz kontağı kurmak.

Ortak ilgide sınırlılık: Başkasının işaret ettiği yere bakmamak.

Başkalarının yaptıklarına karşı ilgisizlik: Aynı ortamı paylaşan çocukların ya da yetişkinlerin ilgi gösterdikleri davranışlara karşı ilgisizlik. Örneğin annenin odaya girip çıkması, kardeşin ağlaması, eve konuk gelmesi. Ayrıca kendisine yöneltilen iletişim girişimlerini karşılıksız bırakma.

Diğer çocuklarla etkileşimde isteksizlik.

Yalnızlığı yeğlemek: Yemek yemek ya da TV izlemek gibi çoğu bireyin başkalarıyla yapmaktan hoşlandığı şeyleri yalnız yapmayı yeğlemek.

Başkalarının duygularını anlamakta yetersizdirler: Sevinç, üzüntü, kızgınlık vb. duygu gösterimlerine uygun tepkilerle cevap veremezler.

Huzursuz görünürler.

Sözel veya sözel olmayan birtakım ifadelerle tepki vermeyebilirler.

Zihinsel birtakım engelleri vardır: IQ seviyesi çoğunda 50'nin altında çok azında ise 50-70 arasında veya 70'in üstündedir.

Etraftaki birtakım değişikliklere stresli bir tepki gösterirler.

Bazılan bir takım ses, koku veya dokunuşa aşırı hassastır.

Bazılan ise sıcak, soğuk veya acıya karşı oldukça duyarsızdır.

Bazı çocuklar ev veya oda düzenlerinin bozulmasına karşı aşırı tepki gösterebilirler.

Rutin olarak görmeye veya yapmaya alıştıkları şeyleri severler: Zihinlerindeki yaşadıkları ortamın bir haritasını gezdirirler ve yapılan her küçük değişiklik çocuğun daha fazla stres yaşamasına neden olur.

Bazı çocuklar çok saldırgan olurlar: Kendilerine, başkalarına ya da eşyalara zarar verebilirler.

Hareket takıntıları vardır: El çırpma, sallanma, koşma, zıplama, dönme gibi yinelemeli davranışları uzun süreli yapmak.

İlgi takıntıları: Bir ya da birkaç sıra dışı konu ile aşırı derecede ilgilenmek ve sürekli bu konularda uğraşlarda bulunmak.

Düzen takıntıları: Günlük yaşamda belli işleri belli şekilde yapma konusunda aşırı ısrar etmek ve düzen değişikliklerine karşı aşırı tepki göstermek. Örneğin; okula her gün aynı yoldan gidip gelmek.

Tehlike veya korku duygusu hissetmezler.

Yemek yeme bozuklukları vardır.

Bazıları yenmez şeyleri yemekten hoşlanırlar (Katran, cam vb).

İletişim için konuşmayı kullanmazlar.

Kullandıkları kelimeler çok sınırlıdır: Genellikle etraflarında sık duydukları sözleri kullanırlar.

Bazen de konuşulanları papağan gibi tekrarlayabilirler.

Sosyal ve duygusal açıdan kendilerini izole ederler: Örneğin, birilerini önemsemezler, ya da binleri yerlerini işgal ettiğinde veya zorunlu bir aktivite yapmak durumunda kalınca istenmeyen bir obje gibi orayı terk ederler.

Çoğunlukla insanları değil de objeleri ve cansız varlıkları tercih etmektedirler.

Diğer çocuklar üzerinde etkili olan birtakım motive ediciler, bu çocuklar üzerinde aynı etkiyi yapmaz.

Yaşadıkları duygular anında ve kesindir: İhtiyaçları önceliklidir (Ünal, 2006: 17-19).

2.2. OTİZMLİ ÇOCUKLARIN GELİŞİMSEL ÖZELLİKLERİ

Otizmle ilgili bozukluklar, gelişimin belli yönleriyle sorunların bir sonucu olduğundan, tipik davranış özelliklerinin pek çoğu aşırı olgunlaşmamışlıktan kaynaklanır. Tuhaf gelmelerinin tek nedeni, bireyin yaşına uymamaları ve başka alanlardaki beceri düzeyleriyle çelişmeleridir. Otizm bozukluğu olan bir çocuğun yaptığı her şeyi, öteki çocuklar da gelişimlerinin şu ya da bu aşamasında yaparlar. Normal gelişen çocuklar kollarını heyecanla, kanat çırpır gibi sallayabilir, oynarken hoplayıp zıplayabilir, koşarak daireler çizebilir. Çocukların konuşma yaşları değişebilir. Çocuklar huysuzluk nöbeti geçirirler; bir kumaş parçasına ya da oyuncak ayıya bağlanabilir ve onu kaybettiklerinde ağlayabilirler; kendilerine özgü korkuları da yeme tuhafıkları da olabilir. Bağımsızlıkları arttıkça, özellikle iki yaşında, küçük çocuklar anne babalarıyla işbirliğine yanaşmayabilir, kendilerine verilen yönergeleri duymazdan gelebilir ya da her öneriye hayır diyebilir. Aradaki fark, sosyal gelişimi normal şekilde devam eden bir çocukta bu aşamaların geçici olması, otizm problemi olan çocuklarda ise yıllarca sürmesidir. Otizm problemi olmayan çocuklar gelişimin uygun aşamasına geldiklerinde, normalde iki yaşında, hayal gücüne dayanan oyunlar oynamaya ve çeşitli etkinliklerde bulunmaya başlarken, otizm bozuklukları olanların yaptıkları şeyler sınırlı ve yineleyicidir. En önemlisi, otizmliler olmayan çocuklarda özellikle yaşlılarıyla sosyal etkileşime, iletişime ve oyuna katılmak için güçlü bir yönelim vardır. Otizm tanısı konmuş çocukların zihinsel, dil sosyal-duyusal ve motor gelişim özellikleri, normal gelişim gösteren yaşlılarından farklıdır (Wing, 2005: 40-52).

Organik teoriye göre; otizmliler çocukların belirli alanlarda zihinsel yetersizliklerinin olduğu ve nedeninin de organik kökene bağlı santral sinir sisteminin fonksiyonunu tam olarak yerine getirememesi olduğu düşünülerek, biyolojik bir temele dayandırılmaktadır. Günümüzde, sosyal ilişki, iletişim ve yaratıcı etkinliklerdeki yetersizlik, otizmin belirtileri olarak kabul edilen üç anahtar şeklinde değerlendirilmektedir (Yazgaç, 2001: 12).

2.2.1. Zihinsel Gelişim Özellikleri:

Otizmliler çocukların zeka düzeylerini belirleyen testleri kullanmada güçlükler olması ve bu çocukların testlerde düşük performans göstermeleri zeka bölümlerinin tespitini zorlaştırmaktadır. Son yapılan araştırmalar temel problemin zihinsel gelişim alanında olduğunu belirtmekte ve bu konudaki tartışmalar zihinsel yetersizliğin birinci olarak dil ve iletişim problemlerine yol açtığını, ikinci olarak da davranışsal ve duyuşsal güçlükler neden olduğu yönünde yoğunlaşmaktadır (MEB, 1992: 11).

Bir sendrom olarak içinde birbirinden farklı pek çok alt grup bozukluk taşıdığına inanılan otizmde, halen en fazla kabul gören başlıca ayırım; zeka düzeyine göre yapılan gruplamadır. Zekası normal veya yüksek olan otizmlilerin nörobiyolojik açıdan ayrı bir grubu temsil ettiği ve daha iyi geliştiği düşünülmektedir. Otizmin ilk tanımlandığı yıllarda otizm özellikteki çocukların çok zeki olduklarına, ancak bu zekanın problem davranışlarla maskelendiğine inanılıyordu. Otizmliler çocukların zihinsel gelişimi üzerine yapılan çalışmalarda, bu çocuklar zihinsel performansları yönünden iki alt gruba ayrılmışlardır. Zihinsel becerileri normal olanlar yüksek fonksiyonlular olarak, zihinsel olarak yetersiz görülenler ise düşük fonksiyonlular olarak tanımlanmıştır. Otizmliler çocukların; %40'ının 40-45, %30'unun 50-70, %30'unun ise 70 ve yukarı zekaya sahip oldukları saptanmıştır (Özlu-Fazlıoğlu, Baran, 2004: 15-16).

Doğasında genetik olarak görünen ya da belki de doğumdan önceki bir hasardan kaynaklan şaşırtıcı sendrom otizm, bir uğta, ciddi bir şekilde zeka özürlü ve suskun, birçok zorlamalı, tik hareketleri olan bireyler, diğer uğta, oldukça konuşkan, yetersiz sosyal becerileri ve sosyal varlığın karşılıklı iletişim alanlarında belirgin yetersizlikleri olan, kafası yalnız tek şeyle meşgul dahiler içeren uzun bir boyutun bir parçasıdır. Uta Frith 1995 yılında, problemin temel özelliğini, “uyumlu ve anlamlı fikirler” yaratmak için bilgiyi’ toparlayamama olarak tanımlamaktadır. “Akıl, dünyayı anlamadaki yatkınlığında başarısızlık” olduğunu açıklamaktadır. Ancak bu kabiliyetlerin kaynağı Simon Baron-Cohen’e göre, otizmliler kişilerin diğerlerinin davranışlarındaki sebep-sonuç ilişkisini görememeleri. akıl körlüğü” olarak tanımlanan, kendi merkezi bütünlüklü benlik kavramlarının olmamasıdır. Otizmliler insanlar, bu görüşe göre, kendi ve diğer

insanların akıllarına kördürler. İletişim, etkileşim ve hayal kurmadaki ciddi güçlüklerle yol açan da bu körlüktür (Kellman, 2001: 10-11).

İnsan türünün bilişsel gelişimiyle ilgilenen bir arkeolog olan S. Mithen, otizme insan aklının modüler gelişimini dikkate alan benzer bir açıklama sunmuştur. Otizmliler çocukların, sezgisel psikoloji için olan akıl modülü olmaksızın doğduklarını ve sezgisel fizik, biyoloji ve dil konuları için kapasitelerinin aynen ve hatta daha da gelişmiş bir şekilde durmasına karşın, sosyal ilişkilerin akışında yer alamadıklarını öne sürmektedir. T. Grandin, Mithen görüşünden yola çıkarak, bunu kendisinin insanlar arasındaki sosyal alışverişleri deşifre etmedeki belirgin kabiliyetsizliğine ve hayvan davranışlarına olan kayda değer empati ve sezgisel kavrayışa getirmektedir. Otizm boyutun parçası olan Asperger sendromu, az ya da çok otizmle aynı özellikleri taşır. Bunlar, aynı olmada ısrar, sosyal etkileşimde bozukluk, ilgi alanlarının kısıtlılığı, motor koordinasyonun zayıflığı, akademik zorluklar ve duygusal kırılganlığı içerir. Ancak, bu teşhis konulan birçok hasta, ortalama ya da ortalamadan üzerinde IQ ve beklenenden daha iyi dil becerilerine sahiptir. Bazı örneklerde dil yetenekleri, sıkça okullu ve profesör tarzında duyulsa da, olağan üstüdür. Her şeye rağmen, Asperger sendromu olan kişinin otizmlilerle olan birçok insandan daha çok sosyal hayatta yer almasını sağlar. O. Sacks'a göre, son fark, Asperger sendromlu insanların bize deneyimlerini, duygularını ve durumlarını anlatabilmeleri ve iç gözlem yapıp rapor edebilmeleridir. Otizmi olan kişiler bunu yapamazlar (Kellman, 2001: 10-11).

Otizmliler için kurallar çok önemlidir, çünkü işlerin nasıl yapılması gerektiği üzerine çok fazla yoğunlaşırlar ve kuralları ciddiye alırlar. Çoğu insan, otizm bireylerin kuralları nasıl anladığını çözmekte zorlanırlar (Grandin, 2005: 87).

Otizmlilerin %10'unda bazı konularda üstün özellikler, %1'inde de olağan üstü yetilere rastlanabilir. Küçük yaşlarda düz çizgiler ve karalama yaparken, bazı otizmliler çocuklar ayrıntılı çizimler, üç boyutlu gerçekçi resimler çizebilirler, gördükleri resimleri çok iyi kopya edebilirler. Bazı otizmlilerin görme becerileri o kadar iyi olabilir ki, karmaşık yapboz oyunlarını yapabilirler, mekanik oyuncakları kolaylıkla söküp takabilirler. Bazıları konuşmaya başlamadan 2 -3 yaşlarında kendi kendine okumayı öğrenebilir. Gelişmiş işitme yetenekleri olanlar, önceden öğrenmedikleri müzik

aletlerini çalabilirler, bir şarkıyı bir kere dinlemekle çalabilirler veya işittikleri müziğin notalarını çıkarabilirler. Bu çocukların kuvvetli bir hafıza yeteneğinin olduğu da bilinmektedir. Bazı otizmlili bireyler tüm TV şovlarını akıllarında tutabilir, telefon rehberi sayfalarını ezberleyebilir, daha önce yapılan bir kutlama tarihini, yıllar önce gidilen bir mekanı veya son 20 yıldır büyük ligdeki basketbol oyunlarının sonuçlarını akılda tutabilir. Buna karşın, zeka adacıkları veya bilgin becerileri nadir gözlenen durumlardır (Ünal, 2006: 25).

2.2.2. Dil Gelişim Özellikleri:

Otizmin iki ana semptomu konuşma, dil ve iletişim problemleridir. Otizmlili çocukların yaklaşık olarak %40'ında konuşma gelişmeyebilir. Bu çocuklarda, konuşma gelişme de dilin fonksiyonel olarak kullanımı azdır ya da yoktur. Sesleri ve hareketleri taklit etme yetenekleri zayıftır. Normal bebeklerde görülen babıldamaların (ba-ba, ba sesleri) otizmlili bebeklerde görülmediği belirlenmiştir. Ayrıca diğer kişilerin kendileriyle konuşmasına ya da seslenmesine karşı tepkisiz kaldıkları gözlenmektedir. Bazı otizmlili çocuklar sıfır- iki yaş döneminde tamamen sessiz kalabilir, bazıları ise yaşlıları gibi birkaç kelime öğrenebilirler. Genel ses durumu kısa sürer ve çocuklar birkaç ay içinde ana babalarının dilinin seslerini daha çok çıkarırlar. Diğerleri ise, artık çıkarmazlar (Özlu-Fazlıoğlu, Baran, 2004: 16).

Otizm sendromunu tanımlayan davranışsal karakterler dil gelişiminde bir gecikmeye, sosyal olayları cevaplamada eksikliğe ve zayıf toplum bütünleşmesine, zayıf iletişime ve zayıf duygusal davranışlara yol açmaktadır. İnsanlarla alakalı gurur ve duygu eksikliğine yol açmaktadır (Emery, Forest, 2004: 144).

Pek çok araştırmacı yüksek işlevli otizm ile düşük işlevli otizm arasındaki farkı belirleyen etmenleri bulmaya çalışmıştır. Kanner ve Asperger sendromu taşıyan yüksek işlevli çocuklar genellikle iyi konuşma becerileri geliştirir ve akademik olarak başarılı olurlar. Düşük işlevli çocuklarsa ya hiç konuşmazlar ya da ancak birkaç kelime söyleyebilirler. Ancak, düşük işlevli otizm özellikleri gösteren bireyler, beyinleri konuşma seslerini ayırtamadığından, asla konuşamayabilirler. Dili yaşamlarındaki

nesnelere etkileyici bir hızla uyarlayan normal gelişim gösteren çocukların aksine, otizm çocuklar nesnelere birer ismi olduğunu öğrenmek zorundadır. Sözcüklerin iletişim kurmaya yaradığını öğrenmelidirler. Otizmli çocuklar, uzun sözel ifadelerle aktarılan bilgiyi kavramakta sorun yaşarlar. Yüksek işlevliler dahi yazılı talimatları, bilginin sıralanma düzenini hatırlayamadıklarından, sözlü olanlara tercih ederler. İleri derecede işitsel işleme sorunları olan çocuklar, genellikle okumayı, konuşmadan önce öğrenirler. Çoğu konuşulan sözcükleri anlamakta zorluklar yaşadığından, yazılı sözcüklerin nesnelere eşleştirilmesi daha etkili olur. Otizm belirtilerinin iki temel örüntüsü, hangi çocukların yoğun ve az kısıtlayıcı eğitim yöntemlerine iyi tepki vereceğini sağlamakta yararlı olabilir. Birinci tipteki çocuklar iki yaşında işitme engelli gibi dururken, üç yaşında konuşmayı anlayabilirler. İkinci tipteki çocuklar, bir buçuk ila iki yaşına kadar normal gelişim gösterip, konuşma becerilerini sonradan yitirirler. Sendrom ilerledikçe, konuşmayı anlama yeteneği giderek azalır ve otizm belirtiler artar. Sevgi dolu bir çocuk, duygusal sistemi giderek karışıkça, içine kapanır. Beyni çevresindeki ses ve görüntüleri algılayıp işleyemediği için, sonunda etrafıyla olan bağlantısı tamamen kopar. Bu iki tipin karışımı olan çocuklarda vardır (Grandin, 2005: 44- 47).

Konuşulan dilin anlaşılması söylenen sözcüklerin semantik ve sentaks içeriklerinden anlam çıkarabilme becerisine denk gelir. Semantik düzey kelimeleri ve aralarındaki ilişkiyi anlama becerisini ifade eder. Örneğin “baba” denildiğinde erkekleri, “köpek” dendiğinde hayvanları algılar. Semantik kategorilerin gelişimi çocuğun kelime gelişimi ve bilişsel düzeyi ile yakından ilişkilidir. Sentaksın anlaşılması ise kelimelerin dizilimi, yan yana gelişimi ve bunların anlam farklılıklarının anlaşılabilmesidir (örneğin “Çocuk köpeği arıyor” ve “Köpeği çocuğu arıyor” cümleleri arasındaki farkın anlaşılması gibi). Küçük çocukların kelimeleri birleştirmeleri ya da iki kelimedenden oluşan cümleleri, iletişimsel özellik taşımakla birlikte çoğunlukla söz dizimi kurallarına uymaz. Çocuk sentaks kurallarını 2-3 yaşından itibaren kazanmaya başlar. 18 aylıktan itibaren görebildiği nesnelere için kullanılan tek kelimeleri ya da adlandırmaları anlayabilirse de iki kelimenin ifade ettiği anlamı kavraması 2. yaşını bulur, böylece örneğin “ kamyonu it” denildiğinde o nesneye bir eylem uygulanabileceğini anlayabilir (Karacan, 2000: 265-267).

“Alıcı dil” sorunu olanlar, sözcükleri anlamakta ve dolayısıyla konuşmayı öğrenmekte zorluk çekerler. “İfade edici dil” sorunları olanlar, söyleneni makul bir şekilde anlayabilirler, ama kendileri sözcük üretmekte zorlanırlar. Alıcı ya da ifade dil sorunlarıyla birlikte telaffuz sorunları da olabilir. Kimi çocuklarda dil bozukluklarının bütün bu yönleri bir arada görülür. Alıcı dil bozuklukları olan çocuklar, özellikle küçükken sesleri duymazdan gelmeden eğilimindedirler ve sosyal açıdan da içlerine kapanıktırlar. Ancak dil bozukluğu tek başına ortaya çıktığında, çocuklar el kol hareketlerini kullanabilir, bakışlarıyla, yüz ifadeleriyle, taklitlerle iletişim kurabilir ve resmi bir işaret dilini öğrenebilirler. Okuma yazma öğrenirlerse, yazıyla iletişim kurabilirler. Gelişimsel açıdan olgunlaşmamış görümler bile, başkalarıyla iletişim kurar ve hayali oyunlar geliştirirler. Tek başına alıcı dil bozukluklarına daha da az rastlanır. Dili anlamayla ilgili zorluklar elbette otizmli çocuklarda çok yaygındır. Çocuklar küçükken, bozukluklar üçlüsünün başka yönleri var olsa bile, alıcı dil bozuklukları tek başına bir dil bozukluğu sanılabilir. Bu aile için de, çocuk için de yararlı değildir, çünkü anne babaya doğru eğitimin, tavsiyelerin ve yardımın verilmesini geciktirir. Doğru tanı, yalnızca dil testlerine değil, çocuğun bütün geçmişine ve mevcut davranış tablosuna dayanılarak konmalıdır. Otizm ile alıcı dil bozuklukları arasında sınırda olan bazı çocuklara tanı koymak zordur. Önemli olan her çocukta bozuklukların doğasını tam olarak değerlendirmek, eğitim ve davranış yönetim programlarını çocuğun özel gereksinimlerine göre düzenlemektir (Wing, 2005: 68-69).

Bazı otizmli çocuklarda ekolalik tarzda konuşma dikkati çekmektedir. Bu konuşma şeklinde çocuk, kelimeleri veya cümleleri duyduğu anda veya daha sonra papağan gibi tekrar eder. Bu konuşma, sözcüklerde ve telaffuzda terslikler ve zıtlıklar (tak yerine kat gibi) içerebilir. Otizmli çocukların bazılarında ise ergenlik döneminde konuşma özellikleri, dil gelişimleri, yaşları olan normal çocuklardan farklı bir tablo çizmektedir. Konuşmaya başlama çok farklı yaşlarda başlayabilir. Ancak genellikle ilk kelimelerini beş yaş civarında söylerler. Bazı otizmli çocukların konuşmaya normal yaşlarıyla aynı zamanda başladıkları, ancak daha sonraları, bildikleri kelimeleri kullanmadıkları gözlenmiştir. Beş yaş sonrasında, otizmli çocuk yeni kelimeler öğrenebilir ve isteklerini bu kelimelerle ifade etmeye başlar. Hatta bir iki kelimelik cümleler kurabilir. Bununla birlikte, konuşmayı bir iletişim aracı olarak kullanmadıkları gözlenmektedir. Otizmli çocukların en önemli özelliklerinden biri sosyal ilişkilerde

yaşadıkları güçlüklerdir. Oyun oynarken veya sosyal ilişkiler esnasında kendilerini ifade etme ile ilgili yetersizlikleri olabilir. Otizmliler çocuklar “hoşçakal” gibi sosyal selamlaşmaları, sembolik oyunları, jest ve mimikleri yaşına uygun dönemlerde anlamazlar. Reklam jeneriklerini, duyduğu şarkı sözlerini ekolalik olarak tekrarlayabilir. Dilin kullanımında, sözel iletişimi kendiliğinden başlatma ve sürdürme ile ilgili becerilerde güçlükler yaşarlar. Konuşan otizmliler çocuklarda konuşmanın hızı, tonlaması, sıklığı, ritmi ve vurgusu ile ilgili problemler olabilir. Örneğin, ses tonu tek düze olabilir ya da düz bir cümle soru vurgusuyla bitebilir. Otizmde, stereotipik konuşma çok yaygındır, amaca yönelik olmayan cümle kalıplarına, kelime ve ses tekrarlarına sık rastlanır. Dil bilgisi kurallarını öğrenmede güçlükler yaşanabilir. Dili kavramadaki zorluklar, basit şakaları, soru ve emirleri anlayamama şeklinde ortaya çıkabilir. Zamirleri kullanmada güçlükleri vardır. Özellikle ben, benim gibi, kendisiyle ilişkili anlatımları yapmakta güçlük yaşayabilirler. Otizmliler çocuklar sözel ifadelerinde kendilerinden üçüncü tekil şahısmış gibi (örneğin, su istiyor gibi) bahsederler (Özlu-Fazlıoğlu, Baran, 2004: 16-17).

Bazı çocuklar çeşitli farklı durumlarda aynı cümlecikleri söylerler. Bir çocuk örneğin, zaman zaman “arabaya bin” cümlecğini gün boyunca söyler. Bu farklı durumlarda tuhaf karşılanabilir. Fakat bunun bir anlamı olabilir. Çocuk her dışarıya çıkmak istediğinde “arabaya bin” cümlesini dışarıya çıkmakla eş sayabilir. Başka bir çocuk her mutlu olduğunda “süt ve kurabiye” diyebilir. Bu cümlecği her zevk aldığı eylem için kullanabilir. Aynı şekilde otizmliler birey vücut dilini anlamakta da güçlük çeker. Çoğumuz hoşlandığımız bir şey hakkında konuşurken gülümseriz veya bir soruyu cevaplayamadığımızda omuz silkeriz. Fakat otizmliler çocukların yüz ifadeleri, hareketleri ve jestleri nadiren söylediği şeyle eşittir veya tamamlıyordur. Seslerinin tonu duygularını yansıtmaz. Yüksek perdeli ses tonu, melodik, düz veya robot benzeri konuşma yaygındır. Otizmliler bireyler gereksinim duydukları şeyleri başkalarına bildirmekte jest ve dili kullanmakta yetersizdir. Yani istedikleri şeyleri çığlık atarak veya kişiyi götürerek isterler. Gereksinimlerini anlatmak için daha iyi yollar buluncaya kadar, otizmliler bireyler başkalarıyla iletişim kurmayı bu yollarla yaparlar (Ünal, 2006: 28-29).

2.2.3. Sosyal ve Duyusal Gelişim Özellikleri:

Kucağa alındığında sarılmama, annenin sesine tepki vermeme gibi davranışları gösteren otizm çocukların gösteren otizm çocukların çoğu, anneye bağımlılık davranışının yoksunluğunu göstermektedir. Sevgi ve güvende olma gereksinimi yönüyle diğer bireylere fiziksel yakınlaşma davranışları görülmemektedir. Otizmliler çocukların zamanlarının çoğunu tek başına oynayarak geçirdikleri ve anne- babaları iletişim kurmadıkları gözlenmiştir. Çevreyle ilgili en ufak değişikliklerin karşısında çok duyarlı olabildikleri halde insan yüzü ile karşılıklı iletişim bu çocuklar için çok az önem taşımaktadır. Otizmliler çocuklarda oyun becerisi, sembolik düşüncenin kazanıldığı duyumotor döneme paralel olarak gelişmemektedir. İletişim ve hayal gücünden yoksun olmaları nedeniyle diğer çocukların oyunlarına katılmazlar (MEB, 1992: 10).

Leo Kanner otizmi tanımlarken, sosyal çekingenliği en önemli belirti olarak değerlendirmiştir. Günümüzde de çocukların sosyal iletişim becerilerindeki problemler, otizm tanısında belirleyici etkenlerden biri olarak sayılmaktadır. Otizmliler çocuklar, basitten karmaşığa bütün sosyal becerileri sergilemekte problem yaşamaktadırlar. Engelli olmayan çocuklar, birçok sosyal beceriyi başkalarını taklit ederek ve gözleyerek öğrenirler. Bunun aksine otizmliler çocuklar, taklit yeteneklerinin sınırlı olmasından dolayı sosyal becerileri göstermekte zorlanırlar. Otizmliler çocuklarda hayal gücünün ve taklit etme becerilerinde yetersizliklerin olması, onların sosyal oyun oynama becerilerinin gelişmemesine yol açmaktadır. Otizmliler bir çocuk oyuncaklarla amacına uygun olarak oynayamaz. Bazen yalnız arabasının tekerlekleri ile, bazen de sadece arabanın çıkarttığı sesle ilgilenerek, arabayı saatlerce ileri-geri sürüp oynayabilirler. Otizmliler bireyler normal akranları ile sosyal ilişki kurmakta da güçlük çekerler. İletişim kurdukları kişilerin duygularını anlamakla ve kendi duygularını ifade etmekle ilgili güçlükleri vardır. Otizmliler çocuklar duyguların anlaşılması ve ifade edilmesi ilgili güçlükler yaşamakta, başkaları ile empati kurmakta zorlanmaktadır. Ayrıca, karşısındaki bireyin ne hissettiğini anlamakta da güçlük çekerler. Otizmliler çocukların bilişsel yeteneklerinin diğer kişilerin düşüncelerini anlamada yetersiz olduğu ifade edilmektedir. İnsanların yüz ifadesi, mimikleri, duruş pozisyonu ve ses tonu ile ilgili iletişimsel ipuçlarını yorumlamakta güçlük çekerler. Bu bağlantıların kopukluğu ise,

onların sağlıklı iletişim kurmalarını engellemektedir (Özlu-Fazlıoğlu, Baran, 2004: 17-18).

Yaşamanın ilk dönemlerinde, yeni doğan bebek insanlara gözlerini diker bakar, sese yönelir, kendini sevdirmek için bir parmağı yakalar ve hatta gülümser. Bunların aksine çoğu otizmlili çocuk her gün ki insan iletişimindeki alış veriş öğrenmede büyük güçlük yaşarlar. Bebekliğin ilk birkaç ayında bile, çoğu otizmlili iletişime girmez ve göz temasından kaçınırlar. Yalnız olmayı tercih ediyorlarmış gibi gözükürler. Kişilerin sevgi ve sıcaklık gösterisine direnç gösterisine direnç gösterebilir veya kucaklama ve sarılmaya pasif katılım gösterirler. Daha sonraları sevgi ve kızgınlığa nadiren tepki gösterirler. Diğer çocuklardan farklı olarak anne babalarından ayrıldığında sıkıntı duymayabilir veya anne baba geri döndüğünde rahatlamazlar. Çocuklarının kendilerine sarılması, oyun oynama ve öğrenme gibi etkinliklerini bekleyen anne baba yanıt alamayınca hayal kırıklığına uğrarlar. Otizmlili bireyler başkalarının hislerini ve düşüncelerini anlama ve yorumlamada da güçlük çekerler. Gülümseme, göz kırpmaya ve yüz buruşturma gibi örtülü sosyal ipuçlarını çok az anlarlar. Jestleri ve yüz ifadelerini yorumlayamazlar ve sosyal kelimelerde şaşkınlık gösterebilirler. Bazı otizmlili bireyler zaman zaman fiziksel olarak saldırgan olmaya eğilimlidir, sosyal ilişkileri kurmaları bunlardan daha zordur. Bazıları özellikle alışık olmadığı, uyarıldığı ortamlarda veya sinirlenip hayal kırıklığına uğradığında kontrolü kaybederler. Eşyaları kırar, başkalarına saldırır ve kendilerine zarar verebilirler. Ayrıca, başlarını vurma, saçlarını çekme ve kollarını ısırma davranışları gösterebilirler (Ünal, 2006: 30-31).

2.2.4. Motor Gelişim Özellikleri:

Otizmlili çocukların ip atlama, dans, yüzme gibi büyük kas motor becerilerin kullanılmasını gerektiren bazı hareketleri taklit etme yetilerinin çok az ya da hiç olmamasına bağlı olarak daha geç öğrendikleri görülmektedir. Kağıt kesme, kutu içine küp atma ve ipe boncuk dizme gibi küçük kas motor becerilerinin de oldukça zayıf olduğu gözlenmektedir. Otizmlili çocukların duruşlarında, ellerini kullanmada zaman zaman normalden farklı bir görünüm sergiledikleri görülmektedir. (parmak uçlarında yürüme, belli hareketleri tekrar etme, tek ayağı üzerinde ileri geri sallanma, kendi

etrafında dönme vb.) Bununla birlikte hiperaktif (çok hareketli) veya hipoaktif (az hareketli) olmaları da diğer motor davranış özellikleri olarak kabul edilmektedir (MEB, 1992: 10).

Leo Kanner, otizmliler çocukların normal bir motor gelişime sahip olduklarını belirtmiştir. Fiziksel görünüş olarak normal olan bu çocuklarda, motor becerilerin gelişiminde yaşlarına göre farklılıklar gözlenmektedir. Fiziksel yapı olarak birçok beceriyi normal zamanında gerçekleştirecek gibi görünmelerine rağmen, bazı becerilerin gelişimi geç olmaktadır. Otizmliler çocuklarda motor becerilerin gelişimi genellikle kronolojik yaşlarına yakındır. Bu çocuklar hareketin yönergeye uygun ve seri olarak gerçekleştirilmesinde zorluklar yaşayabilirler. Otizmliler çocuklarda görülen motor problemler motor koordinasyon problemleri ile ilişkilidir. Bir hareketi gerçekleştirme ile ilgili motor hazır oluşlarının da normal akranlarına göre iyi olmadığı vurgulanmaktadır. Otizmliler çocuklar için hazırlanan eğitim programlarında temel hareket becerilerini destekleyici egzersiz çalışmalarına yer verilmesi önemlidir. Hareket deneyimleri kazandırılması, çocuklara kendi bedenlerini algılamaları ve çevrelerindeki dünyayı tanımaları açısından önemli bilgiler sunar. Ayrıca çocukların problem çözme yeteneklerinin geliştirilmesi, kendini ifade edebilmesi için yeni yollar ve yaratıcı çözümler aramasına yardım etmede hareket eğitiminden yararlanılabilir. Hareket eğitimi aynı zamanda dikkat etme, düşüncüyü bir noktada toplama gibi temel yetenekleri geliştirmek için de kullanılabilir. Çocuklar hareket eğitimi yolu ile duygusal ve sosyal kazançlar sağlarlar. İyi planlanmış bir hareket eğitimi programı ile çocuklar diğer çocukların farkına varma, onlarla uyum içerisinde hareket etme ve işbirliği kurma yeteneğini geliştirebilirler (Özlu-Fazlıoğlu, Baran, 2004: 19).

Bu alanda yapılan çalışmalar, engelli çocukların kendi başlarına bırakıldıklarında çevrelerini hareket ve oyunla keşfetmelerinin zor olduğunu göstermiştir. Bundan dolayı, çocuklara çeşitli hareket deneyimleri kazandırmak önemlidir. Temel hareket becerilerinin gelişmesi çocuğun daha karmaşık davranışları öğrenmesi açısından da önemlidir. Tedavi araştırmaları gösteriyor ki, otizm bireye motor hareketleri uygulama fırsatları sunulursa ve karmaşık motor görevler küçük adımlara bölünüp görsel ipuçları ile birleştirilirse motor planlama problemlerinde azalma görülmektedir. Motor planlama problemlerinin yanı sıra bu bireyler motor taklit konusunda da sıkıntılar

yaşamaktadırlar. Sanat terapisi, kesme, yapıştırma, çizim ve boyama gibi çeşitli aktiviteler yoluyla otizm çocuğa motor koordinasyon ve motor beceri yeteneklerini kullanmaları için bir alan yaratır. Çocuğun çok aşamalı bir sanat projesine ya da grup aktivitesine katılmasını beklemeden önce, birebir yönlendirmelerle çocuğun bu motor becerilerde ustalaşmasını sağlamak çok önemlidir. Temel araç kullanımı ve çizim taklit becerilerinin kazandırılması ileriki yazma becerilerinin gelişiminde oldukça etkilidir. Otizmlili bir çocuğa temel motor becerileri kazandırmaya çalışırken, malzemeler öyle bir şekilde hazırlanmalıdır ki görev amaçları görsel işaretlerle açıkça tanımlanmalıdır. Böylesi bir hazırlık çocuğun kavrayamayacağı görevler ya da beklentilerle karşılaşıldığında oluşabilecek olumsuz davranışların önlenmesine yardımcı olabilir (Gabriels, 2003: 197).

2.3. ÇOCUĞUN ÇİZGİSEL GELİŞİM EVRELERİ VE ÖZELLİKLERİ

Çocuklar doğumla birlikte, görsel algı ve becerilerinde gelişim süreçlerine uygun değişkenlikler gösterir. Yapılan bilimsel araştırma ve incelemeler, süreç içinde çocuk resimlerinin (çizilen modelin) gerçeğe en yakın bir biçimdeki gelişimlerini ve değişkenliklerini içerir. Çocukların gözünde sanat, macera duygusudur. Çünkü her yeni deneyimde nelerle karşılaşıp neler öğreneceklerini bilmezler (Striker, 2005: 18).

Birçok eğitimci ve araştırmacının saptadığı gelişim kuramları, çoğunlukla çocuk resimleri üzerinde yapılan gözlem ve incelemeye dayanmaktadır. Bu nedenle saptanan çizgisel özellikler her kuramda hemen hemen aynıdır. Ancak araştırmacıların ayırdıkları nokta, bu çizgilerin oluşum biçimleri üzerindedir ki; bu biçimlerin zihinsel bir soyutlama sonucu kavramlarına mı bağlı, yoksa doğrudan görsel algılarına mı bağlı olduğudur. Yani çocuk bildiğini mi çizer, gördüğünü mü? Yapılan deneyler ve araştırmalar çocukların hem gördüklerini hem de bildiklerini çizdiklerini gösterir. Küçük çocuklarda tam bir kavram oluşmadığı için her ne kadar bir soyutlama gibi görünse de, algılarına bağlı anlık izlenimlerin etkisini taşır, çünkü içgüdüsel güçler egemendir. Çocuk sanatla uğraşırken boyama, kesme, veya seramikle çalışmalarında gerekli becerileri; yetişkinlerin değil, kendi amaçları doğrultusunda kazanır (Striker, 2005: 25).

Dokunma, konuşma, bazı nesnelere ağzına götürerek tonları tanıma, görerek, sorarak birçok şeyi denemek isterler. Tüm bu davranışlarında onun duygusal belirtileri de (sevinç, neşe, acı ve arzuları) gözlenebilir. Bu süreçte çocuk, benmerkezci duyularla, estetik kaygı gütmeksizin malzemelere yaklaşarak içgüdüsel olarak onları yönlendirmek, biçimlendirmek ister. Dolayısıyla bu ve benzeri özelliklerinden ötürü çocukların çizgisel (resimsel) anlamda daha gelişmiş, farklı devingenlikleri ancak iki yaşından sonra üretici düşünme yaratılarıyla anlamlılık kazanabilir. Bu dönemden sonra genellikle çizimlerinde fiziksel algı ve duyuların etkisinde kalarak görsel semboller kullanabilirler, dış etkilerden, yani sessel-ritmik, bedensel, hareketlerle devinimsel özellikler içeren resimler ilk (çizimler) karalamalar görülür. Bu karalamalar birçok kişiye anlamsız görünse de çizgisel gelişimin ilk basamağı olduğu için önem taşıyor (Striker, 2005: 39-41).

R. Kellogg “Karalamalar, çocuk sanatının yapıtaşlarıdır” der. Uzmanlara göre, çocuklar 1-4 yaş arasında karalama sürecindedir. Çocuklar resmi, yazı yazmayı öğrendikleri gibi öğrenmezler. Yazı yazmayı öğrenirken, çocuk her harfin nasıl yazıldığını, nasıl okunduğunu görür ve harfi çizmeye çalışır. Karalamalar yaparken ise, çizdiği çizgilerin sonradan birer harfe dönüştüğüne şahit olur. İlk karalamalar tesadüfi olabilir. Fakat daha sonra, kolunun hareketlerinin kağıtta çizgilere neden olduğunun farkına vararak zihinsel bağlantı kurmayı öğrenir. Başlangıçta yaptığı karalamalara odaklanamaz, ilgisi başka bir yöne kaysa da karalamaya devam eder. Çocuk için önemli olan, resmin kendisi değil fiziksel eylemdir. Çocuğun el kaslarının gelişimiyle birlikte çizgilerin birbirleriyle olan ilişkileri de süreç içinde anlam kazanır. Çocuklar önceden tahmin edilen şekilde resim içinde gelişim aşamalarına göre ilerler (Striker, 2005: 39-41).

Okuma ve matematik düzeyi ortalama bir sınıfta çok değişken olabildiği gibi, sanat düzeylerinde de değişken olabileceği doğal karşılanmalıdır. Zamanla çocuğun nesnelere (biçimlere) ilişkin algılama yetisinde belirgin değişkenlikler fark edilir. Özellikle doğal süreç içinde dairesel ve elips çizimlerin birer anlamlı tasarımlar haline dönüştüğü görülür. Böylelikle, çocuğun bedensel, bilişsel gelişimine paralel olarak sanatsal etkinliklerinde de bazı gelişim evreleri görülür ve bu gelişim süreç açısından düzenli bir gelişim göstermeyen, çizgisel(resimsel) gelişim basamakları, iki yaşından

ergenlik devresine kadar, yani 14 yaşına kadar devam eder. Fakat üstün ve zihinsel engelli çocukların dışındaki çocukların tümü genel gelişim evrelerinde olduğu gibi aynı dönemleri yaşadıklarından çizgisel gelişimlerinde de benzer özellikler göstermektedirler (Striker, 2005: 39-41).

Çocuğun çizgisel gelişim basamakları şu şekilde sıralanmıştır;

Karalama Dönemi 2-4 Yaş (Scribbling)

Şema Öncesi Dönem 4-7 Yaş (Preschematic)

Şematik Dönem 7-9 Yaş (Schematic)

Gerçekçilik Dönemi 9-12 Yaş (Realism)

Doğalcılık Dönemi 12-14 Yaş (Pseudo)

2.3.1. Karalama Dönemi (2-4 yaş)

Bütün çocuklar resim yapmaya karalama ile başlar. Bu devrede çocuğun çizdiği şeyler, devrim gereksinmesinin sonucudur. Bu süreç bazı çocuklarda kısa, bazılarında ise uzun sürer. Bunlar ilk yıllarda gelişi güzel çizilen, hiçbir anlam taşımayan karışık çizgilerdir. Kurşun kalem v.b. materyaller kullanarak rastlantı veya taklit sonucu ilk çizgilerini oluşturmaya çalışan çocuk, zamanla deneye deneye kalemi istediği şekilde kullanabilmeyi öğrenmektedir. Bu devirde, renkler bilinçsizce seçilir ve kağıt gelişi güzel kullanır (Yavuzer, 1992: 32-37).

Resim 1: Kız, 3 yaş

Karalama devresi kendi bünyesi içinde yine beş ayrı devreye ayrılır;

- a-* Omuz ve kol hareketleriyle yapılan karalamalar (bu devirde devinimler büyüktür)
- b-* Bilek devinimleriyle yapılan karalamalar (çizgiler küçülmüştür, yalnız karakter ayırıcıdır)
- c-* Çizgiler parçalanır. Küçük küçük izler haline gelir.
- d-* Noktalar görülmeye başlar.
- e-* Eğikler görülmeye başlar, eğikler içinde yuvarlak biçimlere rastlanır. Çocuğun dil gelişmesi yine bu devrede başlar. İsteklerini tek sözcükle anlatmaya başlamıştır. Yani karalama devri emekleme ve dillenmeyle birlikte başlar (Yavuzer, 1992: 32-37).

2.3.2. Şematik Öncesi Dönem (4-7 yaş)

Resim 2: Erkek, 6 Yaş

Şema-öncesi evresinde çocuk, canlandırmak istediği obje ya da kavramla ilişki kurma kaygısını yaşamaya başlar. Bu ona büyük bir doyum sağlar. Bu dönemdeki çocukta bakış açısı genellikle öznedir; duygularıyla hareket etmektedir; hayallerle doludur. Yaptığı nesnelerin oranları gerçek dışıdır. Perspektif hiç dikkate alınmadan çizimler yapılmaktadır. Sürekli biçim değiştirirler ve simgeleri bulmaya çalışırlar. En sevdikleri konu, insan figürüdür. Altı yaş civarında kendine has bir insan tipi oluştururlar. Resimler bir sıra izlemeksizin kağıdın üzerinde gelişigüzel yer alır. Bu evrede dört yaş civarında, çocuklar tanınabilecek biçimler çizmeye başlar. Bununla birlikte, bunların ne olduğunu söylemek oldukça zordur. Ancak beş yaşlarında, insanlar, evler ya da ağaçlar tanınmaya başlanır. Çocuk altı yaşına gelindiğinde de biçimler ve şekiller konulu olmaya başlar. Yapılmakta olan resmin türünü belirleyecek türlü öğeler ortaya çıkar. Çocuk artık ana renkleri tanımaya başlamıştır. Bilinçli renk seçimleri başlar, ancak gerçeğe uygun boya kullanılmayabilir (Yavuzer, 1992: 41-53).

2.3.3. Şematik Dönem (7-9 yaş)

Resim 3: Kız, 9 Yaş

Yaklaşık 7 yaşlarında başlar ve şekil kavramı artık başlamıştır. Çizgiler nesnelere sembolize ederek çizilmeye başlanmıştır. Ancak bazı çocukların şemaları zenginken, bazılarının ki zayıf kalabilmektedir. Kendine has bir insan şeması oluşturur. Ancak çocuk bedeninin parçalarını kendi bakış açısına dayanarak resimler. İnsan figürü çizimlerinde mutlaka hemen her uzvu görmeye çalışmakla birlikte resimlerinde objelerin gerçek büyüklüğünden çok çocuğun kendi anlam derecesine uygun olarak resimlenmektedir. Bu dönem çocuklarında çevrenin bir parçası olduğu bilinci yerleşmektedir ve mekan duygusu iyice kendini göstermektedir Resimlerinde “yer çizgisi” denilen sembol kullanılmaya başlamıştır. Nesnelere arası ilişkiler kurulmaya ve bir düzen içinde resimlenmeye başlanmıştır. Renkler gerçeğe uygun olarak kullanılmaktadır (Yavuzer,1992: 55-62)

2.3.4. Gerçekçilik Dönemi (9-12 yaş)

Resim 4: Erkek, 11 Yaş

Bu dönemdeki çocuk artık toplumun bir parçası olduğunun farkındadır, buda çizgilerine yansımaktadır. Daha önceki dönemlere göre daha ayrıntılı çizgiler çizdiği ve yaklaşımlarının daha gerçekçi olduğu görülmektedir. Planlama, perspektif, ve renk oran kavramları netleşmiştir. Erken yılların güçsüz ama özgür havası kalkmış, yaşadığı toplumun kültür ve zevklerine uyma kaygısı duymaya başlamıştır. Figürlerde anatomiye uygunluğa dikkat etmektedir ve gerçekten uzaklaşma kaygısı taşımaya başlamıştır. Figür ve diğer öğelerle ilişkiler, düzenleme bakımından kurallara uygundur. Mekan ve perspektif artık iyice yerleşmiş, yer çizgisi yukarı çıkmış, toprak kendi renginde kullanılmaya başlanmıştır. Ancak hala tonlamalar görülmemektedir. Bu evrede kız ve erkek çocukları arasında konu farklılıkları belirlemeye başlamıştır. Erkek çocukları daha çok gemi, uçak, tren, savaş v.b. resimler çizerken, kız çocukları bebek resimleri, elbise, ev, çiçek, yavru hayvan resimleri v.b. çizimler yapmaktadırlar. Ne çizeceklerini uzun uzun düşünürler, yaptıklarını beğenmeyip, gereği gibi yapamadıklarını düşünerek cesaretlerini yitirirler. Bu yıllarda sık sık anlatma gücüne olan güveni sarsılır. Önceki yıllarda kullandıkları üslup onları doydurmamaktadır (Yavuzer,1992: 65-66).

2.3.5. Doğalcılık Dönemi (12- 14 yaş)

Resim 5: Kız, 14 Yaş

Ergenliğin başlangıcına rastlayan bu dönemde çocukların giderek doğal çevresinde gördüğü objelerin orantılarını, boyutlarını, derinliklerini çizgilerine yansıtmaya çalışır. Bu evrede insan figürünün büyük ayrıntılarıyla çizildiği ve edileceği gibi, cinsel özelliklerden haberdar olmanın büyük ölçüde arttığı, bunların resme yansıdığı gözlenmektedir. Yine bu dönemdeki çocuğun renk farklılıklarından haberdar olduğu ve renkleri en iyi biçimde kullandığı görülür (Yavuzer, 1992: 67).

2.4. ÇOCUK TİPLERİNE GÖRE ÖZELLİKLER

2.4.1. Görücü Tipler

Bütünsel bir bakış açısına sahiptirler. Konuları bütünüyle görüp, lekeci bir anlayışla yorumlarlar. Çizimlerinde figürlerin konturlarını önceden belirlerler. Örneğin: Bir insanın kol, bacak ve gövdeleri bir bütün içinde ayrıntısız çizilir, vücudu Oluşturan

diğer parçaları (telden yapılan figürler gibi) kontur şeklinde gösterilir. Benzer durum doğadaki diğer varlıklar için de geçerlidir. Özellikle iki boyutlu renkli çalışmalarda başarılıdırlar (Artut, 2004: 215).

2.4.2. Yapıcı Tipler

Figürleri-nesneleri parçalar halinde düşünerek ayrı, ayrı tamamlayarak bir bütün elde ederler. Örneğin, bir insan figürü çiziminde önce baş, gövde sonra kol ve bacakları birleştirerek figürü oluştururlar. Diğer konuların çizim ve boyama işleminde de aynı tavır ve anlayış görülür. Özellikle üç boyutlu çalışmalarda daha yaratıcı ve başarılıdırlar (Artut, 2004: 216).

2.4.3. Karışık Tipler

Bu gruba giren çocuklar, yukarıda belirlenen her iki özellikleri gösterirler. Daha çok lekeci, üç boyutlu, biçimsel-figüratif çalışmalarda başarılı olurlar. Araştırma ve incelemelerden çıkan sonuçlara göre bu gruba giren çocukların sayısı oldukça fazladır (Artut,2004: 216).

2.5. ÇOCUK RESİMLERİNDE İŞLENEN KONULAR

2.5.1. Çocuğun Psikolojik Özelliklerini Yansıtan Resimler

Resim etkinliğinin aynı zamanda sözsüz dili oluşturması ve bu yolla anlatımın kolay olması, yaşı ya da kişilik özellikleri dolayısıyla sözlü iletişim kurmakta güçlük çeken çocukları tanımada da önemli teşhis aracı olmasının önemi üzerinde durmaktadır. Çocuklar yaptıkları resimlerde içinde buldukları psikolojik problemlerini yansıtabilirler (Bayraktar, 2007: 11).

2.5.1.a. Okul Fobisi:

Çocuğun yaşantısına okulun girmesi ile birlikte okul, çocuk resimlerin de görülmeye başlar. Okul, genellikle çok katlı ve çok pencereli olur. Okuduğu okul tek katlıda olsa, çocuk resimlerinde okul genellikle çok katlı çizilir. Daha da ilginç, apartman dairesinde otursa bile, oturduğu evi tek katlı çizer. Yaşanılan ev yani yuvayı, tek katlı ve bahçeli; okulunu ise çok katlı ve çok pencereli hayal eder (Paktuna-Keskin, 2003: 40).

Resimlerde aile bireyleri ağırlıklı olarak çizilir. Okul, öğrenci, resmi çizmek istemezler. Ev ve evde mutlu çocuk resimleri çizerler. Resimler saydamdır (Yavuzer, 1992: 160).

2.5.1.b. Güvensizliği Yansıtan Resimler:

Kağıdın tamamı kullanılmaz, boşluklar fazladır. Çizimler yarımır. Küçük figürler çizme ve kağıdın bir bölümünü kullanma eğilimindedir. İnsan figürlerinde el ve ayakların çizilmemiş olması güvensizliği ve çevreye uyumda yaşanılan güçlüğü, iletişim eksikliğini, paylaşım azlığını, kendinden başka insanlarla birlikte olmamayı, bencilliği de ifade etmektedir. Güvensiz çocuğun resimlerindeki çizgiler daha çok silik ve kesik kesiktir (Yavuzer, 1992: 162).

2.5.1.c. Hiperaktif Çocukların Resimleri:

Sürekli konuşan, bağırarak, başkalarını rahatsız eden ve herkesi işten alıkoyan hiperaktif çocuklar, düzensiz olma ve eşyalarını unutma ve kaybetme eğilimindedirler. Bu durum resimlerine de yansımaktadır. Taşkın ve çok renkli resim çizerler. Gerilimli oldukları için genelde karalamayı tercih ederler ve resimleri hep yarım kalır. Çizdiklerinde ise resimleri çok büyük olur (Yavuzer, 1992: 168).

2.5.1.d. Cinsel Kimlik Kargaşası:

Çocukların resimlerinden yaşadıkları cinsel kimlik karmaşalarını da gözlemleyebiliriz. Anne ve babaya aşırı yaklaşılması, zıt cinsel kimlikte çizimlerde yoğunlaşması, ev resimlerinde yatak odasının çizimi, etek giyen, çocuk emziren baba, ava giden sakal bırakan anne figürlerinin çizilmiş olması bu konuda bazı ipuçları vermektedir (Yavuzer, 1992: 170).

2.5.2. Resimlerdeki Figürlerin Anlamları –İnsan Figüründeki Kısımların Anlamları:

Vücudun organlarının çizilmemesi veya eksik bırakılması endişe duyulan, rahatsızlık hissedilen kısımları yansıtır. Buna göre;

2.5.2.a. Abartılı Çizgiler

Abartılı olarak çizilen beden parçası, niteliğine göre, çocuğun iç dünyası hakkında değişik bilgiler verebilmektedir. Bedenini algılamasını, sıkıntılarını resimlerindeki abartmalar şeklinde yansıtabilmektedir. Abartmalı resimde ya beden parçaları çok büyük veya aşırı ayrıntılı çizilmekte, bedenin çeşitli kısımları çizgilerle belirtilmekte ya da tam tersine küçük ve ayrıntısız çizilebilmektedir.

-Baş: Büyük veya küçük kafanın çizilmesi zihinsel aktivite de problemlerin olduğunu, zihinsel geriliği ifade eder.

-Ağız: Konuşma ve dil sorunu olan çocukların, kalın çizgilerle büyük ağız resimleri yaptıkları görülebilir. Anne ve babalarına bağımlı çocukların resimlerinde abartılı ağız resmi çizdikleri gözlenmiştir.

-Gözler: Gözlerin büyük çizimi merakı, gözbebeği olmadan çizilen boş ve anlamsız gözler, görme problemi veya görmeye bağlı öğrenme sorunu olan çocuklarca çizilmektedir.

-Ayaklar: Büyük ayakların çizilmesi, kendine güven duyma arzusunun yansımasıdır.

-Eller: Ellerin çok büyük çizilmesi dayağı, şiddeti, çalma eylemlerini, çok küçük çizilmesi ise güvensizliği, çevrele yaşanan uyum güçlüğüne yansımasıdır.

-Burun: Burun çizgilerini vurgulayarak ya da çok büyük biçimde çizenler, çoğunlukla solunum güçlüğünden kaynaklanan sorunlarını yansıtır.

-Kulaklar: Çok büyük kulaklar, işitme problemleri çocuklar tarafından çizilebilir. Başkalarının kendileri hakkında konuştuklarını düşünen çocuklar, kulak figürlerini abartarak çizerler.

-Dişler: Dişler saldırganlığı ifadesidir. İri çizilmiş dişler aşırı saldırganlığın yansıması olabilir.

-Cinsel Organlar: Cinsel organların çizilmesi, saldırganlığın belirtisi olarak düşünülebilir. Cinsel organlara resimlerinde sıklıkla yer veren çocukların, problemleri veya cinsel organlarıyla ilgili aşırı bedensel endişeye sahip ve dürtülerini kontrolde zayıf olduklarını düşünülmektedir (Bayraktar, 2007: 47-48)

2.5.2.b. Eksik Bırakılan Çizimler

Çocuklar yaptıkları resimlerde yakından ilgilendikleri ya da endişe duydukları beden kısımlarını eksik bırakabilirler.

-Eller: Ellerin çizilmemesi, güvensizliği, çevreye uyumda güçlük çekilmesinin simgesi olarak düşünülmektedir.

-Kollar: Kolların resimde olmayışı, güvensizliği göstergesidir. Kollar güç ve kuvvetin simgesi olduğu için, kolların çizilmemesi güç ve kuvvetin azlığını belirtisidir.

-Bacaklar: Resminde bacakların olmaması, çocuğun kendini desteksiz ve hareketsiz olarak algılamasıyla değerlendirilmektedir.

-Ayaklar: Resimde ayakların yapılmaması; çocuğun kendini güvensiz ve yardımsız hissetmesini düşündürmektedir.

-Burun: Burnun olmaması; çocuğun güçsüzlüğünü gösterir.

-Ağız: Ağızın resimde çizilmemesi, çocuğun başkalarıyla ilişki kurmakta zorlandığını gösterebilir. Bazı astımlı çocukların resimlerinde, ağız figürünün olmaması dikkat çekicidir (Bayraktar, 2007: 48-49).

2.5.3. Ev Figürlerinin Yorumlanması:

Ev çocuğun duygusal yaşamının oluşturduğu merkezdir. Evin saydam olarak çizilmesi yaşamı, canlılığı, içini göstermeyen duvarların çizilmiş olması ise karamsarlığı, yaşam ifadesinde ki güçlükleri, kendini anlatmakta karşılaşılan zorlukları ifade etmektedir. Evlerdeki bacalardan yükselen kalın dumanlar aile içinde yaşanan kavgaları, çatışmaları, sürtüşmeleri gösterir. Yüksek binalar ve gökdelenler çocuktaki özlem ve komplekslerin, gerginliğin yansımasıdır. Ezilme ve başkaldırı vardır (Yavuzer, 1992: 68).

Evin mutlaka bir çatısı, çatısında tüten bir bacası, pencereleri, kapısı, kapı tokmağı, kapının önünde mutlaka merdiven basamakları ve yolu vardır. Mutlu evlerin çatısı kırmızıdır. Civarında kuşlar cıvılda, çevresinde çiçekler açar. Gökyüzünde daima güneş parıldar. Mutsuz evlerin çatıları siyah olur. Siyah çatılı evde genellikle anne-baba geçimsizliği ya da boşanma gündemdedir. Çatıda baca nadiren görülür. Baca olsa da dumanı tütmez. Siyah çatılı evlerin çevresinde kuş ötmez, çiçek yetişmez, gökyüzü bulutludur. Güneş görünmez. Bu evlerin duvarları da kahverengi, koyu mavi ya da mor gibi koyu ve karanlık renklerle boyanır. Dışarıda yağmurlar yağar, şimşekler çakar ve

gök gürleri. Şüphesiz ki yağmur ve şimşek konulu bir resim istek üzerine çizilmişse bu çocuğun içsel umutsuzluğu olarak yorumlanmaz (Paktuna-Keskin, 2003: 35-37).

2.5.4. İletişim Kopukluğunu Yansıtan Resimler

Yakın çevre ilişkilerini konu alan resimlerde açıkça ifade edilen şeylerin ötesinde çizimlerin öyle biçim ve içerik özellikleri vardır ki, bunlar çocuğun duygu ve tutumlarını simgesel olarak anlatır. Aile üyelerinin resmini çizerken, bu özellikler çocuk tarafından bilincinde olmaksızın dışa vurulur. Bu özelliklerin yorumlanması, yüzeysel yapının, altta yatan daha büyük gerçekliğin örtüsünden başka bir şey olmadığına inanan uzman için büyük önem taşır. Kendilerini dışlanmış hisseden çocukların resimlerinde çoğu zaman çocuğun kendini grubun dışında bıraktığı görülür. Yalıtılmışlık duyguları ayrıca uzaklıkla, psikolojik (ruhsal) alan gereksinmesiyle de ifade edilebilir; bu durumda çocuk kendisini, ana-babasından araya bir eşya yerleştirerek ayırır (Yavuzer, 1992: 88).

2.5.5. Anne ve Baba Figürünü Abartarak Çizme:

Baskın nitelikteki anne ya da baba, bedensel büyüklüğü ne olursa olsun genellikle diğer aile bireylerine oranla daha büyük çizilir. Ancak bazı durumlarda anne figürünü çocuğun özenle çizmesi ona olan hayranlığından da kaynaklanabilir. Bu nedenle yorumun doğru yapılabilmesi, aileyle ilgili ayrıntılı bilgi edinilmesine büyük ölçüde bağlıdır (Yavuzer, 1992:102).

2.5.6. Resimdeki Öğelerin Yorumlanması

2.5.6.a. Resimdeki Öğelerin Çiziliş Sırası

Normal bir çocukta resimdeki öğelerin çiziliş sırası yukarıdan aşağıya doğru gelişir. Çocuğun resme ayaklardan başlaması ve resmi yukarıya doğru geliştirmesi veya gövdeden önce kolların çizilmesi sosyal uyumsuzluğu ve kötü intibakı gösterir (Altınköprü, 2003: 230).

2.5.6.b. Yapılan Resmin Cinsi

Çocuğun ilk olarak kendi cinsi yerine karşı cinse ait bir resim çizmesi, anneye veya babaya karşı bir saplantı olabileceğini ortaya koyar. Karşı cinse ait bir yaşıt resmi çizmek, kimi zaman cinsel ilgiyi, karşı cinse benzeme isteğini, karşı cinsten biriyle özdeşleşmeyi gösterebilir (Altınköprü, 2003: 230- 231).

2.5.6.c. Resmin Sayfa İçindeki Yeri

Resmin, sayfanın sağ tarafına sıkıştırarak sol yanın olduğu gibi boş bırakılması, onun dış dünyaya yönelmeye karşı büyük bir eğilim duyduğuna kanıt sayılır. Resim, sayfanın sol tarafında toplanmışsa; dış dünyaya kapalı, içedönük bir kişilikten bahsedilebilir. Resmin sayfanın üst tarafında yapılması ise, çocuğun kendine çok güvendiği ve aşırı bir iyimserlik içinde bulunduğu anlamını taşır (Altınköprü, 2003: 231).

2.5.6.d. Çizgilerin Yorumlanması

Yapılan resimdeki çizgilerin yorumu, bunların kalın veya ince oluşuna, titreşim, çok hafif veya kuvvetle bastırılmış, kalınlaştırılmış oluşuna göre yapılır. Çok ince çizgiler

güvensizlik ve çekingenlik, bazen de bir saldırganlığın telafisi anlamını taşır. Yüz hatlarının bastırılarak veya üzerinden geçilerek kalınlaştırılmış olmasına karşın, bedeni belirleyen çizgilerin ince bırakılması, topluma katılmakta zorluk çeken ve sosyalleşme istemi olarak kabul edilmektedir (Altınköprü, 2003: 231).

2.5.6.e. Resimdeki Hareketin Yorumu

Çocuk resimlerinde hareket nadiren görülür. Çoğunlukla kişiler durdukları yerde, hareketsiz olarak çizilir. Genel olarak deneklerin, yürüyen, hareket eden kişiler çizmesi, bazı kişilik bozuklukları olabileceğini gösterir. Resimdeki aşırı hareket hali ise saldırganlık belirtisidir. Resmi yapan kişinin çizdiği şahıslar, birine eşya verir, birini çağırır veya birini tutabilmek için belirli bir davranışta bulunur biçimindeyse; buradan o çocuğun, güvensizlik içinde bulunduğunu, başkasına dayanma gereksinimi duyduğu anlaşılmaktadır (Altınköprü, 2003: 232).

2.6. OTİZMLİ ÇOCUKLARIN ÇİZGİSEL GELİŞİMİ

Her çocuğun eğitiminde beklentilerin çok önemli bir yeri vardır, ancak beklentiler otizmlili bir çocuk için özellikle önemlidir. Pek çok insan otizm karşısında öyle büyük bir dehşete düşerler ki bu problemden dolayı çocuğun asla yapamayacağı (ya da yapmayacağı) şeyler olduğuna inanırlar. Gerçek şudur ki, otizmlili bir insan diğer insanların yapabildiği hemen her şeyi yapmayı öğrenebilir. Ne var ki, otizmlili bireyler bahsettiğimiz şeyleri bizler gibi yalnızca ortamda bulunarak öğrenemezler. Bu problemden muzdarip olan insanlarda kendiliğinden öğrenme gerçekleşmez. Bu yüzden de, bizim eskiden beri ders olarak nitelendirdiğimiz şeylerin otizmlili hastalara öğretilmesi gerekir. Oyun oynama, sosyalleşme ve duruma uygun davranma akla gelen birkaç örnektir. Otizmlili bireylerin öğrenme şekilleri ve öğrenme oranları otizm olmayan bireylerden büyük oranda farklı olabilir. Herhangi bir yeteneğin geliştirilmesi böyle insanlarda çok daha uzun sürebilir. Ancak öncelikle beklenti, otizmlili bireyin öğrenebileceği ve hatta öğreneceği yolunda olmalıdır. Asıl sorun ise nasıl öğretiliceğidir (Flowers, 2002: 1).

Çocuklar resimlerinde bize, motor hareketleri, planlama stratejileri, mekansal-geometrik, parça-bütün ilişkileri ve çizim yeteneklerini içeren sanata hazır oluşluk becerileri hakkında bilgi verirler. Bugüne kadar çocuk resimleri ve ifade ettikleri üzerine pek çok araştırma ve inceleme yapılmıştır. Bu çalışmalar esnasında pek çok yöntem ve farklı yaklaşımlar kullanılmıştır. Bunlardan bir tanesi ürün odaklı yaklaşımdır. Bu yaklaşımda; çocuğun yaptığı çizimlerinde var olan nesnelere ile ilgilenir. Bu nesnelere ne olduğunu inceler. Diğer bir yöntem ise, işlem odaklı yaklaşımdır. İşlem odaklı yaklaşımda çizimin nasıl yapıldığı veya çizim esnasında kullanılan hareketler ile ilgilenir (Malchiodi, 2003: 461).

Çocukların çizimleri ile gelişim seviyeleri arasında ilişki olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda otizmliler çocukların çizgisel gelişimleri incelendiğinde, yüksek fonksiyonlu otizmliler çocukların çizgisel gelişimlerinin normal gelişim gösterenlerle benzer olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında, bazı örnekler otizmliler çocukların sanatsal alanda farklı yetenekleri olabileceğini de göstermektedir. Bu konudaki literatür, otizmliler çocukların yüzde 10'unun bazı özel yetenekler sergilediğini belirlemektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda, sanat açısından yetenekli otizmliler çocuklarda iki ayırt edici özellik saptanmıştır. Bunlardan ilki kişilik özellikleri, diğeri ise algısal motor becerileridir. Sanatsal yeteneği olan otizmliler çocukların zihni meşgul edici ve tekrarlayıcı davranışlara yöneldikleri, bunun yanında algısal motor yeteneklerinin normalden daha iyi olduğu saptanmıştır (Fazlıoğlu, 2007: 58).

2.6.1. Otizmliler Çocukların Resimlerindeki Çizgisel Gelişim

Çocukların resim gelişimi dil gelişimiyle neredeyse aynı dönemde yani yaklaşık olarak 15. ayda başlar. Resim yapmaya ve dil kullanmaya başlanması çocuğun gelişiminde önemli bir değişikliği işaret eder. Çocukların yaptığı çizimlerin, çocuğu zihinsel açıdan etkilemekte olduğu bilinmektedir. Bu açıdan otizmliler çocukların çizgisel gelişimleri incelendiğinde, bu bireylerin görsel gerçekliğe doğru çok hızlı ilerlediklerine ilişkin herhangi bir tespit olmamasına rağmen otizmliler çocukların tipik olarak gerçekçi resimler ürettikleri görülmektedir. Yapılan birçok araştırmanında gösterdiği gibi, otizmlilerin içsel modelleri kullanarak zihinsel olmayan sembolleri temsil etme

yeteneğinin olduğu söylenebilir. Yüksek fonksiyonlu otizmlilerin çizgisel gelişimlerinin daha iyi olduğu ve yaptıkları çizimlerinde normal gelişim gösteren çocuklarla benzer olduğu görülmektedir. Bazı örnekler ise, otizmlili çocukların sanatsal alanda farklı yetenekleri olabileceğini göstermektedir. Yapılan birçok araştırmada otizmlili çocukların %10'nun özel yetenekler sergilediği tespit edilmiştir. Sanat açısından yetenekli bu kesimin ayırt edici iki özelliği vardır. Bunların ilki kişilik özellikleri diğeri ise algısal motor becerileridir. Sanatsal yeteneği olan otizmlili çocukların zihni meşgul edici ve tekrarlayıcı davranışlara yöneldikleri, bunun yanı sıra algısal motor becerilerinin normalden daha iyi olduğu tespit edilmiştir (Ünal, 2006: 45-46).

Otizmlili çocuklar entellektüel olarak gerçekçi resim üretirler. Bu durum aynen normal gelişim gösteren çocuklar gibi otizmlili çocuklarında zihinsel olmayan sembolleri temsil etme kapasitesine sahip olduklarını gösterir. Stereo tipik davranışlar otizmlili bireyin çizimlerinde sıklıkla yansıtılmaktadır, bu anormal çizimler genellikle şematik yapıdadır ve kolaylıkla tanımlanabilir. Bunlar bir dizi çizim aracı veya işaret yapımına davranışsal yaklaşım kullanılarak üretilir. Bu çizimler esnek olarak kullanılamaz, katıdır ve kendilerini tekrar ederler, doğalarında daireseldirler ve aktivitenin temsili seçeneklerini geliştiremeyebilirler (Evans, Dubowski, 2001: 77- 78).

Otizmlili çocuklar, hayal gücü gerektiren şemalar geliştiremeyebilirler ve resim yapmaya, hatta karalama yapmaya bile çok az ilgi gösterirler. Bu anormal görülür ve otizm dünyası henüz bu tarz şemalar geliştirmek için belirli içsel düzenlemelere sahip değildir. 6 yaşındaki otizmlili bir çocukla yapılan bir çalışmada nesnelere için bir şema geliştirmemiştir. Terapist çocuktan bir ev resmi çizmesini istedi ama çocuk “ev” kelimesini yazdı. Ondan bir insan resmi çizmesi istendiğinde ise terapistin ya da kendi adını yazıyordu. Bu olay, O'nun bu aşına kelimelerle ilgili hafızasında hiçbir şey olmadığını göstermektedir. Araştırmacı bu çocuğun dil yeteneğinin zayıf olduğunu, konuşmasının da yüksek perdede ve tekrarlayıcı olduğundan, uzun süre göz teması kurmadığından ve dikkat süresinin çok kısa olduğundan bahsetmektedir (Emery, Forest, 2004: 145).

Buna bir örnek Kellman'ın “Otizm, Sanat ve Çocuk” adlı kitabında anlattığı klasik otizmin birçok özelliğini gösteren beş ressam, bu otizmlili kişiler tarafından yapılan

resimlerdir. Bu beş kişi, küçük bir çocukken zeka özürlü olarak tanımlanan, az ya da çok ciddi iletişim problemleri, sosyal yetersizlikleri ve birçok fiziksel ve motor problemleri olan bireylerdir. Bu beş kişinin hepsi, şaşırtıcı becerileri ve istisnai görüşleri olan ressamlardır ya da ressamlardı ve bunların üçü için, resimleri, halka açık sergilere, satışlara, yayınlara, filmlere ve bir miktar şöhrete sebebiyet verdi. Bunlardan ilki, İngiltere'deki göçmen bir Ukraynalı ailenin çocuğu olan bu kız çocuğu, annesini, üç buçuk yaşındayken birdenbire gösterdiği olağanüstü çizim yeteneği ile hayrete düşürmüştü. 3,5 yaşında perspektif ve hareket içeren resimler çizebilmekteydi. Onun çizim yeteneği diğer çocukların çizim yeteneklerinin gelişmiş versiyonu gibi değildi.

Lisanı olmayan ve normalin ciddi bir şekilde altında performans gösteren küçük kızdaki bu kabiliyet, sonraki üç yıl içinde, kendi kendine gelişmeye devam etti. Çocuk, kısa kariyeri boyunca, tükenmez kalemle tarama şeklinde vuruşlarla ve büyük bir hız ve hayatiyetle, genellikle hayvanların ve özellikle at üstünde elinde trompet tutan bir adamın çok resmini yaptı. Bu çizimler, onun daha önce resimli kitaplarında gözüne ilişen ve bazı kadın bacakları ve ayakkabılarını da içeren imgelerin taslaklarını, üç boyutlu karakteristiklerini ve çizgisel niteliklerini vurgulamaktaydı. Tipik olarak otizm özellikleri gösteren bir çocuk olmasına rağmen şaşırtıcı bir çizim becerisi olan çocuk, 6,5 yaşındayken ilk kez psikolog Lorna Selfe ile bir araya geldi. Resmini ve gelişimini, yedi yaş ve yedi aylıkken otizmlili çocuklar için özel bir okula gitmeye başladıktan sonra da uzun süre takip etti. Zamanla, çocuk daha sokulgan hale geldi, bazı grup oyunlarına katıldı, büyük/küçük, yukarı/aşağı, açık/kapalı kavramlarını ve basit aksiyon isteklerine cevap vermeyi öğrendi. Çocuk, dokuzuncu yaş gününe gelene kadar konuşması bir derece gelişmişti. Ancak, çizimleri daha önceki virtüözlüğü göstermiyordu ve resmi, aynı yaşlardaki, öğretmenlerinin ve sınıf arkadaşlarının resimlerini yapan yetenekli bir çocuğun resmi haline dönüştü, dönemsel olarak aynı at, binici ve trompet sınıf pencerelerinde görünüyordu. Selfe, bu çocuğun resimlerinin esrarengizliğini koruduğuna, bununla birlikte, sıra dışı çizimleri ve aynı zamandaki lisan becerisi eksiği arasında bir bağ olabileceğine ve en azından bu çocuk örneğinde, harika resimlerin, otizmin bir işareti olarak hizmet ettiğine karar verdi. O'nun çizimleri basit çizimlerden gerçekçi çizimlere doğru olmadı. Onun sanatsal becerileri küçük yaşlardan itibaren çok gelişmişti (Kellman, 2001: 12-13).

Evans ve Dubowski (2001: 20-21) otizm bir erkek çocuğu ile yaptığı bir çalışmada, erkek çocuğunun boya kalemlerini doğru kullandığı söylene bile, bunu tam bir izolasyon halinde yaptığı göz ardı edilmemiştir. Çocuk yaptığı eseri hiç kimseye paylaşmak istiyormuş gibi görünmüyordu; öyle ki seansın sonunda resim hiçbir değeri yokmuş gibi öylece masanın altında bırakılmıştı. Bu örnekte de görüldüğü gibi üzerinde çalışılan bütün otizimli çocuklarda görülen ve kanıtlanabilir bir özellik olduğu söylenebilir. Tamamlanmış eserlere karşı hiçbir aidiyet duygusu geliştirilmediği açıkça görülmektedir, ya da bir çocuk tarafından terapi boyunca yapılan değişik çizimler arasında bir ilişki ya da rastlanmamaktadır. Otizimli çocuklar yaptıkları karalamalara ad koymuyor ya da çizimlerinin altında yatan muhtemel anlamları yaratıcı bir şekilde keşfetmek için en ufak bir istek duymuyorlar, oysa bu, normal bir gelişim süreci gösteren çocuklarda kimi zaman 2 yaş gibi erken bir zamanda kendini gösterir. Aynı zamanda materyallerin kendileri de yaratıcı bir şekilde kullanılmaz, örneğin çocuklar boya kalemlerini alıp uçan uçak ya da roketmişçesine gezdirmezler. Onları ilgilendiren olgu kalemlerin kokusu, rengi ve dokusudur.

Diğer bir örnek ise Sacks'ın 1995 yılında yaptığı bir çalışmadır. Sözel IQ su 52 olan otizimli bir çocuk olmasına rağmen, gördüğü bir nesneyi bir bakışta en ince detaylarına kadar çizme becerisi olan otizimli bir erkek çocuğuydu. Bir Batı Hindistan göçmeninin oğlu olan çocuk, İngiltere sanat dünyasında, 1987'de, BBC'nin artistik bilginler üzerine bir programında katılımcı olarak patladı. Görsel meşguliyet ve yeteneği, beş yaşında, resimlere tutkunluğu ve kalem kağıtla karalama yapma aktivitesinin çekici gelmesi ile odaya çıktı; yedi yaşında, belirli imgelere ve görüntülere takıntılı bir ilgi gösterdi-binalar, depremler ve otomobillerdi. Resimleri kontör tarzında çizimlerden oluşuyordu. O zamana kadar, ilk olarak onun ilk resim öğretmeni C. Marris ile, sonra arkadaşı, sanat eğitmeni ve vekili olan M. Hewson'ın vesayeti altında, çocuk giderek ünlü, makalelere, kitaplara ve televizyon programlarına konu olmaya başladı. Çizimleri üç kitapta basıldı, 1987 yılında *Drawings*, 1989 yılında *Cities* ve 1991 yılında *Floating Cities*. Stephen, Avrupa, Birleşmiş Milletler ve Rusya'yı dolaştı. Ancak, ulusal ilgi ve coşkuya, taklit ve şarkı söyleme becerilerini geliştirmek için verilen müzik dersleri, resim dersleri, okul ve çeşitli kişiler arası deneyimlere karşı, mimar olmak isteyen çocuğun otizm özellikleri kaybolmadı, bunun yanı sıra, sempatik ve dostça bir kişi olup önemli bir kişisel ve sosyal gelişim göstermiştir (Kellman, 2001: 13-14).

Emery ve Forest (2004: 145-146) bir araştırmalarında; çizim yapma sürecinin genç bir erkek çocuğun gelişimine katkısından bahsedilmiştir. Bu çocuk bu sürece renkli oyun hamurları ile başladı. Bir top yaptı ve sonra onu kağıda daire biçimde yassılaştırdı. Bu süreç onun için zahmetliydi ama terapistin direktiflerini izleyerek, yas sıklılaştırdığı daire şeklinin etrafına kalemle bir çizgi çizdi. Bu oyun hamurunu yuvarlaması çocuk için kinestetik bir deneyimdir. Bu çocuğun motor yetenekleri zayıftı ve aynı yolu takip etmeye çalıştığında eli yuvarlak şekilden çok uzağa gidiyordu. Ancak bu egzersizi birkaç ay boyunca sürekli tekrarlardı ve belirli bir şeklin etrafındaki yolu izleme kontrolünü kazandı. Annesi tarafından söylendiğine göre evde sürekli resim yapmaya başladı. Sanatsal gelişimdeki bu noktadan sonra araştırmacı onun sesindeki gelişmeyi gözlemledi. Ses tonu daha normal tonda ve çok yüksek perdede değildi. Aynı zamanda araştırmacı ile olan göz kontağı da gelişmişti. Terapinin orta aşamalarında, bu çocuk araştırmacı ile olan iletişimde kuklaları kullanmaya başladı. Çalışmalar esnasında araştırmacı onun eline bir kukla verirdi ve kukla aracılığıyla, normal bir ses tonunda konuşurdu. Onun, sesinde etkileyici değişim vardı ve göz kontağı kurmada çok fazla ilerleme göstermişti. Kuklalarla yapılan çalışmanın ardından araştırmacının talimatları olmaksızın resim yapmaya başladı. İlk yaptığı insan figürü, daha önceki resimlerinde olduğu gibi parçalanmış ve bağlantısızdı. Ama boynu olan ve vücutla bağlantısı olan figürler çizmeye başladığı zaman evdeki ve okuldaki davranışlarında da değişim gösterdi. Kalem ve kağıt almaya devam etti ve çizimlerinde nesne şemaları geliştirmeye ve düzenlemeye başladı. Seansların birinde, çeşitli şekiller çizdi ve araştırmacıya “Bunlara insan deniyor” dedi. Terapinin orta aşamasını sonlarına doğru terapistle diyaloga girmeye başladı ve sesi daha az mekanik tarzdaydı.

1995 Ulusal Otizm Topluluğu konferansına katılan baş konuşmacılardan biri, yazar, doçent, çiftlik hayvanları tutma sistemlerinin tasarımcısı ve kendisi de otizimli olan T. Grandin idi. Oditoryum, onun konuşma gecesi tıklım tıklım doluydu. T. Grandin, otizmin iç yüzü hakkında konuşabilen ve imkansız görünenin aksine, özel becerilerini ve kabiliyetlerini kendi yararına geliştirmiş olan birisiydi. Birini yedi yaşındayken yaptığı birkaç ilk çizimini ekrana yansıttı. Hiçbirinde renk yoktu. Hepsi ulaşım araçlarıydı. Hepsi çabuk ve kabataslak, uzakta olanın küçük görünmesi ve perspektif kavramlarının aşırı vurgulandığı çizgiler içeriyordu. Şu anki çalışması olan tutma tesisleri çizimlerine tıklarken “Resimlerle düşünüyorum,” diye devam etti.

“Kafamda tasarladığım bir arazide yürüyebiliyorum. Göremediğim ya da gözümde canlandıramadığım bir şeyle baş edemem.”Grandin’in çizimlerinin ilk nitelikleri, otizmi olan ressamın imgelerinin çoğunda olduğunu fark edilen niteliklerdi. O telimsi çizimler, bazı otizimli ressamın sanatçılığının, özel görüşünün ve resimlerinin kalbinde yatan soruları ortaya çıkarmaktadır (Kellman, 2001: 9-10).

Craig, v.d., (2001: 244-250) yaptıkları bir çalışmada otizimli çocukların gerçek fakat ortamda bulunmayan nesnelere çizebildiğini bulmuştur. Yine aynı araştırmacılar otizimli çocukların figür çizimlerinin gittikçe görünüş açısından gerçeğine benzediğini bildirmiştir. Özetle; önceki araştırmaların çoğu otizimli çocukların ya olağanüstü resim kabiliyetlerini gösterdiğini ya da aynı zeka yaşındaki çocuklarla aynı resim çizme kabiliyetleri olduğunu göstermiştir. Bu genel görüşe karşın Baron-Cohen, otizimli çocukların hayal edilebilen, ancak gerçek olan varlıkları çizemesine rağmen; hayal edilebilen, ancak gerçek olmayan varlıkları çizmekte zorluk çektiklerini belirtmiştir. Otizimli çocukların çizimle ilgili yaşadıkları güçlüklerin nedenlerinden biride yaşadıkları görsel uzamsal problemlerdir. Görsel uzamsal problemi olan kişiler, daha uzakta olan veya başlıca görsel hatırladıkları şeylerin hafızalarında kalmasına rağmen, genellikle “temel olarak gözlerinin önünde canlandıramadıklarını” ve “kelimelerle düşündüklerini ve resimleri kavrayamadıklarını” iddia ederler: Bu kişilerin gerçek olarak zihninde canlandırabildiği resimlerin sadece çok önceki veya çok önemli olan anıları içeren ve bildikleri bir bölgenin yerini söylemeye çalıştıklarında veya rüyalarını içerenlerdir. Bu hatırlama problemleri hafızadan ya da kopyalayarak, çocuklukta resim çizme becerisizliğine yol açabilir. Bu çocuklar çizim yaptıklarında her şeyi çok kelime kelime anlayabiliyorlar ki bu da problem yaratmaktadır (Warren, 2003: 325).

2.6.2. Otizimli Çocukların Resimlerindeki Renkler

Otizimli çocuklarda genel olarak çok renkli çalışmalar yerine, daha çok tek renkli kontör tarzı çizgisel çalışmalar görülmektedir. Evans’ın yaptığı bir çalışmada, bilinen basmakalıp bir davranış olarak bir çocuk sürekli parmaklarını ve bileklerini gözlerinin önünde oynatıyordu. Çok çeşitli sanat malzemeleri ona sunulduğunda, en büyük tercihi aynı işaretleri kağıt üstüne yapabileceği balmumu renkli kalemlerdi. Bu davranış daha

sonra onda bu küçük parmak ve bilek hareketini kağıt üzerinde üretilen soldan sağa çalışan işaretler olarak katı bir şekilde düzenleyen bir şey olarak gelişmişti. Renkli kalemler boyayla değiştirildiğinde, sürekli fırçasını yeniden boyaya sürme ihtiyacı yüzünden böylesine katı bir şekilde basmakalıp olan harekete devam etmeyi çok zor buldu (Evans, Dubowski, 2001: 61-62).

Yaratıcı oyunun gerçekleştirilmesinin önündeki en büyük engellerden biri şematik çizim ve aksiyonların yaygınlığıdır. Bu hareketin etrafındaki kutuplar şematik çizimden (formül tipi) ve bir aktiviteden diğerine anlık geçişler yaşayan ve kullanılan materyale yaklaşımı kaotik olan bir çocukta sadece tek bir set çizim materyali ve aracı kullanmaktan kaynaklanmaktadır. Spektrumun bir ucunda stereo tipik davranışların bir çeşitlemesini görürüz, çizim aktivitesinde yansıtılan resim yüzeyinde uzağa bakarken resmi karalamak ve bu esnada resmin üzerinde izler bırakmak gibi. Ayrıca karmaşık el manipülasyonları ile de karşılaşılabılır, ki bu durumda ortaya çıkan izler daha karmaşıktır, bu noktada vurgulanması gereken şey çocuğun sürece yine doğrudan katılmadığıdır. Bir başka stereo tipik davranış çeşidi ise parmakla vurmaktır ki bu da boyayla vurmaya çevrilebilir (Evans, Dubowski, 2001: 77).

Evans'ın otizm özellikleri gösteren bir kız çocuğu ile yaptığı bir çalışmada, kız çocuğunun kendisine sağlanan sanat materyallerini doğru kullanmıştır. Ancak, çocuğun materyallerin dokunmayla hissedilen özellikleri ve kokularında dikkatini çeken bir şeyler olduğu ve fırçayı bir çizim aracı olarak kullanmaya başlamadan önce terapistin direkt yönlendirmesine ihtiyaç duyduğu gözlemlenmiştir. Aslında bunun bile olması gerektiği gibi yapılmadığını söylemek mümkündür, çünkü çocuk fırçayı boyaya değil yalnızca suya batırmıştır. Dolayısıyla onun kağıt üzerinde gerçekleştirdiği fırça hareketleri hiçbir kalıcı iz bırakmıştır. Otizmliler çocukların kullandığı diğer bazı durumlarda fark edilmiştir ki çocuklar boyama eylemlerinin sonuçlarıyla ilgilenmiyorlar, fırçanın bıraktığı izlere bakmak yerine boyama yaptıkları kağıttan gözlerini kaçırdıkları saptanmıştır (Evans, Dubowski, 2001: 19-20).

Trefferd 1989 yılında yaptığı bir çalışmada, otizmliler birçok insandan farklı olarak, Polonyalı-İskoç bir ailenin en büyük oğlu olan otizmliler bir çocukla yaptığı çalışmayı anlatmaktadır. İlk olarak üç yaşında çizmeye başlamış, bir komşuları tarafından tebeşir

ve tahta verildiğinde çizgi karakterler yaratmıştır. Çocuk altı yaşında, duygusal dengesi bozuk çocuklar için evin yakınındaki bir okula girdi, burada renkli kalem ve kağıt ile tanıştı, aile manzaraları ve çeşitli aktivitelerde bulunan çocuk resimleri yapmadaki büyüleyici yeteneği kısa sürede belirgin hale geldi ve onun bu grafik becerisini gören ailesi ve arkadaşlarını şaşırttı. On üç yaşına geldiğinde, yeteneği, “bir teknisyenin kesinliği ve bir şairin görüşü ile icra edilen inanılmaz olay” olarak tanımlanmıştı. Çocuk, o zamana kadar kendisinin ve başkalarının zevki için resim yapmaya devam etti, yağlı boya ile, tabaka üzerine tabaka halinde oluşturduğu doğal ve zengin bir biçimde harmanlanmış renkler içinde, tamamen gerçek manzaralar üzerinde durmuştur. Magazinlerden ve haber fotoğraflarından, cd kapaklarından, kitaplardan ya da televizyonda ya da Edinburgh caddelerinde kısaca gördüğü manzaralardan alınan imgeleri, onları gördükten günler ya da haftalar sonra ortaya çıkabilmektedir. İmgeleri, orijinale belli ölçüde bağlı olsa da, her zaman, görüş açılarını değiştirerek, kendi özel öğelerini ekleyerek kendi kompozisyonunu yapmaktadır. İyice çizilmiş koyu taslaklar, bunlar sık sık, titrekçe parıldayan atmosfer etkisini ve yoğun renkleri yansıtmak için tekrar tekrar sürülen kalın yağlı boya tabakaları ile silikleşse de, çocuğun tüm formlarının altyapısını oluşturmaktadır. Ancak çizgisel yapıyı oluşturduktan sonra, ışık kaynağını yerleştirmektedir, çünkü ışık kaynağı çalışmalarının çoğunun konusudur. Ardından, yapı ve ışık konuları yerleştirildikten sonra, imgelerin kalanına yönelmektedir. Resim, çocuğun hayatındaki temel ilgi alanıdır. Evden uzakta iken bir resme başlama ihtiyacı hissediyorsa, resim malzemelerini her yere beraberinde taşımaktadır. Benzer bir tavırla, saatler ya da gece yarısına kadar da sürse, bir kez başladığında resmi tamamlamaktadır. Bir resim tamamen bittiğinde, bir aile geleneği, isim verme ve numaralandırma olayını, paylaşılan tatmin edici ve heyecanlı bir olay haline getirmektedir (Kellman, 2001: 14-15).

Trefferd 1994 yılında yaptığı başka bir çalışmada ise, iki Amerikalı kolej profesörünün en küçük kızları olan çocuk, ortalama ya da ortalamanın üzerinde zekası olan sokulgan ve sıcakkanlı biridir, ev dışında çalışmaya kabiliyetlidir ve birçok ev işini yapabilmektedir. Çocukluk lisan becerileri zayıftı, ancak, zamanla bir şekilde gelişti. Karşılaştığımız diğer ressamlardan farklı olarak, çocuk liseye, bir arkadaşı ve bakıcısı tarafından tanıştırılana kadar resim yapmaya başlamadı. Kompozisyona olgun yaklaşımı tamamen kendisine aittir, ancak imgelerini yaratmak, için somut, koyu ve ızgara

çizgileri gibi taslaklar oluşturduğu için, akrilik resmin yüzeyini, Duke Üniversitesi'nin cephesindeki cayır cayır yanan güzellikteki resmindeki gibi, renkli, doğal olmayan, tekrarlanan renklerle düzenlemekte, yapılandırmakta ve kontrol etmekteydi. Bu kız çocuğu da bir önceki örnekteki erkek çocuğu gibi, resimlerinin temel ögesi olarak rengi kullanmaktadır. Fotoğraflardan ya da o anki takıntılarında gelen imgeleri-elektrik kontrolleri, uyarı ve güvenlik sistemleri-arkadaşlar ve aile üyeleri tarafından yapılan önerilerden de gelmektedir. Çocuk, evleri için resim yaptığı insanlardan da para kabul' etmekte, kendi renk ve perspektif seçimlerini ve uzun süreli meraklarından biri olan gece gökyüzündeki takımyıldızını kullanmaktadır. Ancak, Çocuk, asla istenmeden resim yapmadığı için, onu resim yapmaya motive eden, her resim için aldığı para ve büyüyen birikimine eklediği sayıların verdiği zevktir. Daha önceki çalışmada ki erkek çocuğunun resimlerinde olduğu gibi, aynı şekilde renk tonunu vurgulayan bu kız çocuğu da benzer renk kullanımı göstermekte ve kolayca fark edilen stillerde zengin kompleks imgeler yaratmaktaydı. Kız çocuğu, rengi, imgelerini örnek ve yapılandırmak için hem konu hem araç olarak kullanmakta, değiştirilmemiş renkleri, gölgeleme ve tonlarda farklılık olmadan kullanmaktadır. Erkek çocuğunun çalışması tamamen doğaldır; sürekli değişen ışık özelliklerini araştırarak, zarif renk ve dikkatli gölgeleme ile manzaralar yaratmaktadır. Bununla birlikte, her iki çocukta görsel dünyanın görünüşü üzerine vurguda, neyin kesin olduğu konusundaki ısrarlarında ve yarattıkları her imgenin yapısı ile tabandan bağlılıkta paylaşım göstermektedirler (Kellman, 2001: 15-16).

Otizm özellikleri gösteren çoğu birey için, parçalı, ilgisiz görüntülerden, hafif anormalliklere uzanan geniş bir görsel ve işitsel işleme sorunları yelpazesi bulunması muhtemeldir. Hafif bir görsel işleme anormalliği, bir çocuğun kontrast renklere sahip, parlak nesnelere ilgilenmesini sağlarken, daha büyük bir anormallik onlardan kaçmasına yol açabilir (Grandin, 2005: 66).

Vincent Van Gogh'un resimlerinde yoğun duygusallık ve zeka fıskırır; ancak çocukluk ve gençliğinde otizm özellikleri sergilemiştir. Çocukluğunda bir yetenek belirtisi göstermemiştir. Biyograflar onu tuhaf, insanlara uzak bir çocuk olarak tanımlar. Yirmi yedi yaşına kadar sanatsal yeteneklerinin farkına varmamıştı. İlk çalışmaları, kendini yakın hissettiği çalışan insanlara aitti. Van Gogh'un resimleri, bir tımarhaneye

kapatıldıktan sonra daha parlak ve başarılı oldu. Epilepsi, pastel renklere parlak olanlara geçmesine yol açmış olabilir. Nöbetler algılamasını değiştirmişti. *Yıldızlı Gece* adlı isimli tablosunda, gökyüzünde çizdiği girdaplar, bazı otizm vakalarında rastlanan duyuşsal bozuklukları çağırıştırır. İleri derecede duyuşsal işleme sonucu olan otizm özellikleri gösteren bireyler, nesnelere kenarlarının döndüğünü görür ve bozulmuş duyuşsal girdiler alırlar. Bunlar sanrı değil, algısal bozuklardır (Grandin, 2005: 155).

2.6.3. Otizmliler Çocukların Resimlerindeki Konular

Otizm problemi olan çocuklarda gözlemlenen çok çeşitli gelişim bozukluğu arasında iletişim ve hayal gücü eksikliği en belirgin olanlardandır. Yaptıkları çalışmalarda, basmakalıp davranış ve şematik resim arasında doğrudan bir paralellik vardır. Farklı araçlarla üretilmiş aynı taslak farklı canlılık duygularına yol açabilir. Otizmliler çocukların çoğunluğu dil geliştirebilmekte ancak bu dil çoğunlukla idiosinkratik olmakta ve ekolali, yineleme ve gelişimde gecikmeler içermektedir. Otizmliler çocukların oyunları gözlemlendiğinde Lego parçalarından tekrarlı olarak aynı kuleyi yapması ya da renkli kalemle belli bir renk sırasına göre dizilmesi gibi pek çok paralellik gözlemlenmektedir. Oyun bizim "yaratıcı" olarak adlandıracağımız türden değildir: taklit oyunu içermez ya da çocuğun bir nesnenin başka bir şeyi de temsil edebileceğini hayal ettiğini göstermez. Normal bir çocuk için muz bir ahizenin yerine geçebilir ya da bir süpürge sapı oyuncak bir at olabilirken, otizmliler için onlar yalnızca muz ve süpürge sapıdır. Bu örnekler otizmin iletişim ve hayal gücü eksikliği özelliğiyle ilintili bozuklukların ciddiyetini ve karmaşıklığını göstermektedir (Evans, Dubowski, 2001: 7-8).

Otizmliler çocukların çoğunda saplantılı davranışlar görülebilir. Bu nedenle, yaptıkları resimlerde kullandıkları konular aynı şeylerin tekrarları olabilmektedir. Otizmliler çocuklar için bir nesnenin kokusu, rengi ve dokusu çok önemlidir. Otizmliler çocuklarda sıklıkla gördüğümüz benzer bir durum ise çocuğun aynı türde nesnelere farklı olabileceğini düşünmesidir (örneğin, bir kutu kalemle her birini her rengin farklı bir tadı olabileceğini düşünerek ayrı ayrı ısırmasıdır). Otizmliler çocukların yaşadıkları deneyimlerden ders çıkardıkları söylenemez, çünkü bazı çocuklar bu farklı kalemlemlerden

farklı tat alma deneyimini haftalarca sürdürebilirler. Materyallerin bu durumdan kullanımı uygunsuz değil aynı zamanda yaratıcılıktan çok uzak bir durumdur. Yaratıcılık eksikliği yıllardır otizmin tipik bir özelliği olarak kabul ediliyorsa da, başlı başına yaratıcılık kavramı ile ilgili çok az sayıda araştırma ya da literatür bulunmaktadır. Zihin terapisi hipotezine ilişkin araştırmalar yaratıcılığın gelişmesi için şart olan düşünce sürecinin özellikleri konusunda bizi bilgilendirse de, bir bütün olarak yaratıcılık kavramıyla ilgili tutarlı bir teori sunmuyor. Hem yaratıcılık, hem de iletişim için gerekli olan ortak unsur sembolik düşünebilme yeteneğidir. İletişimde sembolik anlamın bir insandan diğerine geçmesini sağlayan araç görevi görmektedir. Yaratıcılıkta ise, aynı nesnelere farklı anlamlar yükleyebilmemizi sağlayan sembolik düşünme yeteneğidir, örneğin bir muz hem bir ahize, hem bir palet hem de bir bumerang olabilir. Kabul etmek gerekir ki, terapötik ilişkisini ve bu ilişki içinde meydana gelen anlam ve duygu paylaşımlarının önemi büyüktür. Bu da bir iletişim şeklidir. Sembolik işlevin kazanılması için gerekli olan gelişim sürecine bakıldığında şu görülür ki otizmliler çocukların bu gelişimlerine yardımcı olacak bir ortam oluşturabilmek çok önemlidir (Evans, Dubowski, 2001: 21-22).

Oynuyormuş gibi yapmak ve oyun oynamak çocukların yaratıcılık gelişimi için önemlidir. Bu tür tekrarlanan davranışlar, otizmlilerde oyuncakların ve diğer objelerin sık görülen ve alışılmış şekilde sıralanmasında görülür ve bu, sıradan çocukların hayal dünyası ve serüvenlerinin yerini alır. On sekiz aylık bir erkek çocuğu, “geniş bir oyuncak araba koleksiyonuna sahiptir, ancak diğer çocuklar gibi onlarla oynamak yerine, onları uzun düz sıra halinde dizmek ve dönen tekerleklerini incelemekle ilgilenmektedir”. On yaşındaki böyle bir çocuk ritmik itmelerden ve vuruşlardan hoşlanır, oyuncaklarıyla sıralar oluşturur ve onları anlaşılmasız bir kurala göre sınıflar. Çoğunlukla bu objeler çocuğun kendi koleksiyonunun parçasıdır- örneğin oyuncaklar yerine kibrit kutuları ya da merakını uyandıran herhangi bir şey. Bu, kişiye özgü davranışlar ve sıra dışı meraklar, Frith’in 1994 yılında tanımladığı, çorbasında yüzen yağ zerrelere takılı kalan yedi yaşındaki otizmlilerle çocukla örneklendirilebilir. Yüzen yağ hareket ettirmek ve izlemek, değişen şekiller ona canlı ve anlamlı geldiğinden ilgisini çekmiştir. Ancak, Frith’ e göre, otizmliler çocukların, meraklarına, ilgilerine ve tekrarlanan hareketlerine dayalı zengin bir iç dünyalarının olduğunu düşünmek yanlıştır, çünkü bunlar muhtemelen onların alışmadaki başarısızlıklarından

ve merkezi düşünce süreçlerini kontrol etmedeki zayıflıklarından kaynaklanmaktadır. Otizmlili birçok harika ressamın karşılaştırılması yerleştirme, koyma ve işaretleme üzerinde ek bakış açıları sunabilir ve bu tür girişimlerdeki anlam ve amacın keşfine yardım edebilir. Böyle bir görüş, bize, otizmlili ressamı tahrik eden şeyin illa da fark göstermeyen dünyadaki herkese eşit gelen şeyler olmadığını, belki de bütün insanların mücadele ettiği bir şey, anlam yaratma dürtüsü ve ortak bir insan gerekliliği olduğunu görmemizde yardımcı olabilir (Kellman, 2001: 11).

Kathy Evans, 9 yaşında otizmlili bir çocukla yaptığı bir çalışmada dikkatini çeken ilk şey, onda otizmlili çocuklarda görülen narinlik özelliklere ve yarı saydam bir deriye sahip olmasıydı. Onun sanat malzemelerini kullanırken, oldukça iyi duyumsal yetenekler, motor yetenekler ve ayırım yetenekleri sergilediğini farkına vardı. Sanat yapmaktan büyük keyif aldığı belliydi; aktiviteye kendini kaptıran çocuk, ara sıra resimden başını kaldırıp bazı sözcükler sarf ediyordu, bu sözcükler genellikle yapmış olduğu resmi anlatan ancak belli bir insana yöneltilmemiş sözcükler oluyordu. Altı haftalık bir çalışma döneminin ardından, O'nun sanatta oldukça yetenekli ancak hayvan resimleri çizmeye karşı bir saplantı geliştirmiş bir çocuk olarak değerlendirildi. Belirtildiğine göre çocuk bunu bebeliğinden beri yapmaktaymış. Onu hayvandan başka bir şey çizmeye teşvik etme yönündeki bütün girişimler sonuçsuz kaldı. Evans, çocuğun yaptığı bu hayvan çizimlerinin oluşumunu gözlemlerken oldukça şematik bir çizim tarzı olduğunu fark edebilmişti. Evans'ın yaptığı gözlemler de çocuğun yaptığı her bir resim için kullandığı renk yelpazesinin oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir (Evans, Dubowski, 2001: 40-43).

Başka bir örnek de Chatterjee'in 2004 yılındaki çalışmasında vurguladığı bir kız çocuğunun çizimlerinde rastlanan belli nesnelere çizmeye olan eğilimidir. Çizimlerine sayfa ortasından başlıyor, genellikle atlar ve arabalar çiziyordu (Ünal, 2006:).

2.6.4. Otizmlili Çocukların Resimlerindeki Perspektif

Otizmlili çocuklarda genellikle perspektif çizimler çok az görülen bir özelliktir. Bazı yüksek fonksiyonlu çocuklarda teknik resim çizimlerine rastlanmasına rağmen

daha çok karalama tarzında, kağıdı doğru kullanmayan bir çizim tekniğine rastlanmaktadır.

Hafıza, çizim, hesaplama ve müzik alanında şaşırtıcı işler başaran dahi otizmler, genellikle toplumsal becerilerden yoksundurlar. Yakın zamana kadar uzmanlar, otizmlili bireylerin yaratıcı olamayacaklarını düşünürlerdi. Beyinlerinin fotokopi makineleri gibi çalıştığı sanılırdı. Ancak, çizimlerinin ve çaldıkları müzik parçalarının dikkatle incelenmesi yaratıcı olabileceklerini ve bu becerilerinin geliştirilebileceğini ortaya koymuştur. Ünlü İngiliz dahi otistik Stephen Wiltshire, binaların olağanüstü detaylı resimlerini çizmektedir. Detaylı bina resimlerini çizerken ise otizm davranışlarını sürdürmektedir. Yaygın kanının aksine, dahi otizmlerin her zaman için tam bir fotoğraf hafızaları yoktur. Dr. Sacks, onunla yaptığı çalışmalar esnasında ondan kendi evinin resmini çizmesini istediğinde, Wiltshire, fazladan bir baca ya da pencere gibi hatalar yapmıştır. Bu, kısmen binayı incelemek için yeterli zaman bulamamasından kaynaklanmış olabilir. Stephen hayali şehirlerin resimlerini çizerken, hafızasından parçalar alır ve onları farklı şekillerde bir araya getirir (Grandin, 2005: 157-158).

Kellman 1999 yılında yaptığı bir çalışmada, yüksek fonksiyonlu 8 yaşındaki bir erkek çocuğuyla yaptığı çalışmalardan bahsetmektedir. Annesi, onunla resimler çizmeye başladı, bunun oğlunun kaotik, öfke yığını olan dünyası arasında, dilin yapamadığı bir şekilde bağ kuracağını umuyordu. Bir gün çocuk evin bir yerinde oyuncak ayısını kaybetti. Ayının mutfak masasının üzerinde olduğunu bilen annesi, her odadan ve mobilyalarından bahsedip çeşitli parçalar ve objelerin yerlerini ve aralarındaki ilişkiyi vurgulayarak evlerinin kaba bir planını çizdi. Son olarak, masayı çizdi, özelliklerini sıraladı ve yerini gösterdi. "Masayı gayet güzel buldu" diye belirtti, "ancak koca eski ayıyı kesinlikle bulamadı. Günlük yaşamından bu olay, daha kendisi eline kalem bile almadan, imgeye, harita, iletişim ve dünyanın kendisini doldurmanın yolu olarak girişi açıkladığı için konunun tam kalbine gider. Bu şekilde, hem araç hem alternatif kelime olarak çizim çocuğun hayatında ilk köklerini saldı ve zamanla onun en karmaşık diline ve onun en çekici aktivitesine dönüştü. Posterleri koyu siyah hatlarla renkli keçeli kalemlerle yapılmaktadır. Figürler, üçerli ya da dörderli, derinlik hissi verecek şekilde, diyagonal olarak kağıtta dağılırlar, aynı zamanda, izleyicinin gözünü alt soldan üst sağa yönlendirirler ya da kağıdın dibindeki kesin bir çizgide dizilirler. Yaştı olan birçok

Batılı, otizm özellikleri olmayan çocuktan farklı olarak, diğer üç boyutlu karakterler çocuğun resmine, birçok diğer harika genç otizmlili ressaminkini hatırlatan şekilde girmiştir (Kellman, 2001: 49-50).

Kellman'ın (2001: 51-56) otizm belirtileri olan bir erkek çocuğuyla yaptığı bir araştırmada, görsel tabanlı üç boyutlu çizim becerilerinin erkenden ve sıkça kullanımı bu harika otizmlili genç ressamın özel niteliği ve başlangıcının üç ya da dört yaşlarındayken olduğu fark edilmiştir. Yine de bazı çizimlerinde üç boyutlu çizim becerilerini kullanabilmektedir. Masalar, sıklıkla uzakta olanın küçük görünmesi olgusunu yansıtmaktadır, canlı figürler somut, boyutlu ve hareketlidir, bacaklarda, bedende ve başta yakından incelenmiş dönüş vardır. Örtüşme de sıktır. Çocuğun renkli imgelerini çok aşan ikinci bir Oz çizimleri grubu, çizgili kağıt üzerine kurşun kalem ya da tükenmez kalemle yapılan figürlerdir. Bu, aktif, canlı imgeler, Baum'un Yama İşi Kızı ve Oz karakterlerini ve daha az sık olmak üzere çocuğun diğer sevdiği hikayelerden karakterleri içermektedir. Figürler, yaşayan, uzakta olanın küçük görünmesi, üç boyutluluk, uzaysal rotasyon olgularını ve çizgi dünyasındaki köklerine ve yalandan inanmaya dayanan bir canlılık içeren figürlerdir. Bu çizimlerden bazıları baştan başarısız olmaktadır, çünkü çocuk sadece tek bir el, kafa ya da bacak çizmekte ve bunları bir tarafa fırlatmaktadır. İyi tanımlanmış, kolay kontrol edilen bir ortamda ve çeşitli formatlarda, en sevdiği karakterlerin çocuğa çizim için konular sağlamakta olduğu görülmüştür, bu da ona, arzusuyla tekrar tekrar keşfedebileceği hoş bir araştırma uyarımı olarak geri dönmektedir. Kendisinden istenen başka bir çizimde ise kendi evlerinin resmi istenmiştir. Batılı, sosyokültürel temelli, temel çizgisi, şekil ve renk şeması kullanan şematik tavırda çizilen ev imgesi çocuğun Hollywood/çocuk edebiyatı imgelerinin detaylı kıvrımlarının ve stereotip detaylarının hiçbirini içermemektedir. Oz çizimlerindeki o aktif, üç boyutlu stili de görülmemektedir.

BÖLÜM III

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın bu bölümünde; araştırma modeli, evren ve örneklem, araştırmada kullanılan ölçme aracı, verilerin toplanması, verilerin çözümü ve yorumlanması, süre ve olanaklar yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma otizmlı çocukların resimlerindeki figür, konu, renk, biçim ve perspektif özelliklerinin yaş, cinsiyet, otizm seviyesi, anne-baba eğitimi ve meslekleri gibi değişkenler açısından karşılaştırılmasını amaçlayan betimsel bir araştırmadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Edirne, İstanbul, Ankara ve İzmir illerinde Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullara devam eden otizmlı çocuklar oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı, Edirne Zihinsel Engelliler Eğitim Uygulama Okulu ve İş Eğitim Merkezi, Ankara İlkekin Özel Eğitim Merkezi, İstanbul Rüzgar Özel Eğitim Merkezi, İzmir Gülen Gözler Özel Eğitim Merkezine devam eden yaşları 4-25 arasında değişen 12'si kız ve 31'i erkek DMS-IV kriterlerine göre otizm tanısı almış 43 otizmlı çocuk oluşturmaktadır.

3.3. Araştırmada Kullanılan Ölçme Aracı

Araştırmada ölçme aracı olarak; Genel Bilgi Formu ve Resim İnceleme Formu kullanılmıştır. Genel Bilgi Formu, çocukların doğum tarihi, cinsiyetleri, kardeş sayısı,

ailenin yapısı, gelir durumu, anne ve babalarının yaş, öğrenim durumu, mesleki durumları ile ilgili soruları içermektedir. Resim İnceleme Formu ise, figür, renk, konu ve perspektifinde bulunduğu 23 maddeden oluşmaktadır.

3.4. Verilerin toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak çocukların çizimleri hakkında bilgi toplamaya yönelik resim inceleme formu ve aileler hakkında bilgi toplamaya yönelik aile bilgi formu kullanılmıştır. Veri toplama aşamasında her çocuğa A4 boyutunda beyaz bir kağıt, boya kalemleri (kurşunkalem, pastel, ispirtolu kalem, kuru kalem, sulu boya, kil yoğurma malzemesi, baskı malzemeleri) verilmiştir. Araştırmacı tarafından çocuklara istedikleri bir konuda resim yapmaları söylenmiştir. Çocukların çalışmalarını 45 dakika içinde tamamlamaları istenmiş, bu süre içinde çocuklara hiçbir uyarı ve yönlendirme yapılmamıştır. Resim çalışması tamamlandığında çocukların resimleri ile ilgili bilgiler kağıdın alt kısmına not edilmiştir. Daha sonra her çocuk için genel bilgi formları araştırmacı tarafından tek tek doldurulmuştur. Elde edilen veriler SPSS (10.0) bilgisayar programına kaydedilmiş ve betimsel istatistiksel yöntemler kullanılarak yüzde ve frekans dağılımlarına bakılarak değerlendirilmiştir.

3.5. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Toplanan veriler iki aşamada değerlendirilmiştir. İlk aşamada, araştırmacı tarafından hazırlanan Genel Bilgi Formunda yer alan bilgiler sayılarla tanımlanarak istatistiksel analizler yapılması amacı ile bilgisayara yüklenmiştir. Daha sonraki aşamada ise otizmlili çocukların çizgisel gelişimlerini belirlemek amacı ile kullanılan, Otizmlili Çocukların Çizgisel Gelişimi Formu'na verilen her yanıt, Varsa: 1, Yoksa: 0 olarak işlendikten sonra, araştırmaya katılan çocukların yaptıkları resimlerdeki verilerle birlikte istatistiksel analizler yapılmak üzere bilgisayara yüklenmiştir.

Elde edilen veriler SPSS (10.0) programı ile bilgisayara kayıt edilerek birleştirilen veriler istatistiksel yöntemler kullanılarak yüzde frekans dağılımlarına bakılmıştır.

Yüzde ve frekans dağılımı, bir ya da daha çok değişkene ait değerlerin ya da puanların dağılımına ait özelliklerini betimlemek amacıyla verileri sayı ve yüzde olarak betimlenmiştir (Büyüköztürk, 2002: 21). Yüzde ve Frekans dağılımları bu tür nitel araştırmalarda, özellikle de katılımcı sayısı az olan nitel araştırmalarda en sık kullanılan istatistik teknikleridir. Burada kullandığımız tablolara “çapraz tablo” adı verilir. Çapraz tablo, araştırmaya katılan katılımcıların iki ya da daha çok sınıflamalı değişkene göre frekans ve yüzde dağılımlarını gösterir. Gözenekler içindeki yüzde değerleri incelenerek değişkenler arasında ilişki olup olmadığı konusunda fikir edinilebilir (Büyüköztürk, 2002: 21).

3.6. Süre ve Olanaklar

12.03.2007’de tarihinde başlayıp, 15.09.2007 tarihinde sona erecek şekilde toplam 6 aylık sürede, haftada 1 gün 45 dakikalık uygulamalı dersler şeklinde gerçekleştirilmiştir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmada ele alınan sorunlar ve alt sorunlarla ilgili elde verilerin istatistiksel analizleri sonucunda elde edilen bulgulara ve bunlara ilişkin yorumlara yer verilmiştir. Bulgular ve yorumların verilişinde önce; araştırmaya alınan çocukların yaş, cinsiyet ve kardeş sayısına göre dağılımları, dil gelişimlerine, otizm seviyelerine, ilgi duyulan konulara, sevdikleri sanat türlerine, okuma ve yazma seviyelerine aile yapısı, anne ve babalarının öğrenim düzeyleri ve meslekleri ve gelir düzeylerine yer verilmiştir. Bu değerler daha sonra, otizm çocukların yaptıkları resimlerdeki çizgisel çalışmaları incelenip figür, renk, konu ve perspektif yönünden karşılaştırılıp betimsel istatistik olarak adlandırılan yüzde ve frekans dağılımlarına bakılmıştır.

Tablo 1: Otizmliler Çocukların Yaşlara Göre Dağılımları

Yaş	f	%
4	3	7.0
5	4	9.3
6	5	11.6
7	9	20.9
8	2	4.7
9	3	7.0
10	3	7.0
11	3	7.0
12	1	2.3
13	2	4.7
14	1	2.3
15	1	2.3
17	1	2.3
18	2	4.7
19	1	2.3
23	1	2.3
25	1	2.3
Toplam	43	100.0

Tablo 1’de görüldüğü gibi katılımcıların, % 7.0’ı 4 yaşında, % 9.3’ü 5 yaşında, 11.6’ı 6 yaşında, % 20.9’u 7 yaşında, % 4.7’i 8 yaşında, % 7.0’ı 9 yaşında, %7.0’ı 10 yaşında, % 7.0’ı 11 yaşında, % 2.3’ü 12 yaşında, % 4.7’i 13 yaşında, % 2.3’ü 14 yaşında, % 2.3’ü 15 yaşında, % 2.3’ü 17 yaşında, % 4.7’i 18 yaşında, % 2.3’ü 19 yaşında, % 2.3’ü 23 yaşında, % 2.3’ü 25 yaşında oldukları görülmektedir.

Tablo 2: Otizmlı Çocukların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Cinsiyet	f	%
Kız	12	27.9
Erkek	31	72.1
Toplam	43	100.0

Tablo 2’de görüldüğü gibi katılımcılardan, kız çocukları % 27.9’unu, erkek çocukları ise % 72.1’ini oluşturduğu görülmektedir.

Wing (2005: 61) otizm spektrum bozukluklarında erkek çocuklar, kız çocuklarına göre daha çok etkilenmektedir. Kanner, otizm sendromlu çocuklar içinde erkeklerin oranının kızların oranından dört kat fazla olduğunu bulmuştur. Otizm bozukluklara kızlarda erkeklerden daha az olmasına rağmen, kızların bozukluktan çok daha ileri derecede etkilendiklerine ilişkin kanıtlar elde edilmiştir. Genel zeka düzeyi düştükçe kızlar ve erkekler arasındaki fark azalmaktadır.

Tablo 3: Otizmlı Çocukların Resimlerindeki Figür Temasının Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Cinsiyet		Figür		Toplam
		Yok	Var	
Kız	F	9	3	12
	%	75.0	25.0	100
Erkek	f	16	15	31
	%	51.6	48.4	100
Toplam	f	25	18	43
	%	58.1	41.9	100

Tablo 3’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının %58.1’inin resimlerinde figür bulunmamakta, %41.9’unda ise figür bulunmaktadır. Bunların cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde kızların %25’inin resimlerinde figür bulunduğu, %75’inde bulunmadığı görülmektedir. Erkeklerin ise %48.8’inin resimlerinde figür bulunmakta, %51.6’sında bulunmamaktadır. Toplamda ise % 58.1’inin resimlerinde figür bulunmamakta, % 41.9’unda figür bulunmaktadır.

Tablo 4: Otizmlı Çocukların Resimlerindeki Figür Temasının Yaşlarına Göre Dağılımları

Yaş		Figür		Toplam
		Yok	Var	
4-6	f	6	6	12
	%	50.0	50.0	100
7-9	f	8	6	14
	%	57.1	42.9	100
10-12	f	4	3	7
	%	57.1	42.9	100
13-	f	7	3	10
	%	70.0	30.0	100
Toplam	f	25	18	43
	%	58.1	41.9	100

Tablo 4’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, 4-6 yaş grubundakilerin % 50’nde figür bulunmamakta, % 50’nde ise bulunmaktadır. 7-9 yaş grubundakilerin % 57.1’nde figür bulunmamakta, % 42.9’unda ise bulunmaktadır. 10-12 yaş grubundakilerin % 57.1’nde figür bulunmamakta, % 42.9’unda ise bulunmaktadır. 13 ve üstündekilerde ise % 70.0’ında figür bulunmamakta, % 30.0’ında ise bulunmaktadır. Toplamda ise % 58.1’inde figür bulunmamakta, % 41.9’unda ise bulunmaktadır.

Tablo 5: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Figürlerin Annenin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımları

Annenin öğrenim düzeyi		figür		Toplam
		Yok	Var	
Okuryazar veya İlkokul	f	7	3	10
	%	70.0	30.0	100
Ortaokul	f	4	2	6
	%	66.7	33.3	100
Lise ve Dengi	f	9	9	18
	%	50.0	50.0	100
Üniversite veya Yüksekokul	f	5	4	9
	%	55.6	44.4	100
Toplam	f	25	18	43
	%	58.1	41.9	100

Tablo 5’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, anneleri okur-yazar olanların % 70. 0’ında figür bulunmamakta, % 30.0’ında bulunmaktadır. Anneleri ortaokul mezunu olanların % 66.7’inde figür bulunmakta, % 33.3’ünde bulunmaktadır. Anneleri lise ve dengi bir okuldan mezun olanların % 50.0’ında figür bulunmamakta, % 50.0’ında bulunmaktadır. Anneleri üniversite ve ya yüksek okuldan mezun olanların % 55.6’ında figür bulunmamakta, % 44.4’ünde bulunmaktadır. Toplamda ise, % 58.1’inde figür bulunmamakta, % 41.9’unda bulunmaktadır.

Tablo 6: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Figürlerin Annenin Mesleğine Göre Dağılımları

Annenin çalışması		figür		Toplam
		Yok	Var	
Çalışmıyor	f	17	14	31
	%	54.8	45.2	100
Çalışıyor	f	8	4	12
	%	66.7	33.3	100
Toplam	f	25	18	43
	%	58.1	41.9	100

Tablo 6’da görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, annesi çalışmayan çocukların % 54.8’inde figür bulunmamakta, % 45.2’sinde bulunmaktadır. Annesi çalışan çocuklarda ise % 66.7’inde figür bulunmamakta, % 33.3’ünde bulunmaktadır. Toplamda ise, çocukların resimlerinde % 58.1’inde figür bulunmamakta, % 41.9’unda bulunmaktadır.

Tablo 7: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Figürlerin Babanın Öğrenim Durumuna Göre Dağılımları

Babanın öğrenim düzeyi		figür		Toplam
		Yok	Var	
Okuryazar veya İlkokul	f	5	1	6
	%	83.3	16.7	100
Ortaokul	f	2	4	6
	%	33.3	66.7	100
Lise ve Dengi	f	8	5	13
	%	61.5	38.5	100
Üniversite veya Yüksekokul	f	10	8	18
	%	55.6	44.4	100
Toplam	f	25	18	43
	%	58.1	41.9	100

Tablo 7’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, babaları okur-yazar olanların % 83.3’ünde figür bulunmamakta, % 16.7’inde bulunmaktadır. Babaları ortaokul mezunu olanların % 33.3’ünde figür bulunmakta, % 66.7’inde bulunmaktadır. Babaları lise ve dengi bir okuldan mezun olanların % 61.5’inde figür bulunmamakta, % 38.5’inde bulunmaktadır. Babalarının üniversite veya yüksek okuldan mezun olanların % 55.6’ında figür bulunmamakta, % 44.4’ünde bulunmaktadır. Toplamda ise, % 58.1’inde figür bulunmamakta, % 41.9’unda bulunmaktadır.

Tablo 8: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Figürlerin Babanın Mesleğine Göre Dağılımları

Babanın mesleği		figür		Toplam
		Yok	Var	
İşçi	f	5	2	7
	%	71.4	28.6	100
Memur	f	6	4	10
	%	60.0	40.0	100
Serbest	f	8	6	14
	%	57.1	42.9	100
Çiftçi	f	0	1	1
	%	0	100	100
Öğretmen	f	0	4	4
	%	0	100	100
Emekli	f	3	0	3
	%	100	0	100
Doktor	f	2	0	2
	%	100	0	100
8.00	f	0	1	1
	%	0	100	100
Toplam	f	24	18	42
	%	57.1	42.9	100

Tablo 8’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, babası işçi olanların % 71.4’ünde figür bulunmamakta, % 28.6’ında bulunmaktadır. Babası memur olanların, % 60.0’ında figür bulunmamakta, % 40.0’ında bulunmaktadır.

Babası serbest çalışanların, % 57.1'inde figür bulunmamakta, % 42.9'unda bulunmaktadır. Babası çiftçi olanların, % 100.0'ında figür bulunmaktadır. Babası öğretmen olanların, % 100.0'ında figür bulunmaktadır.

Babası emekli olanların, % 100.0'ında figür bulunmamaktadır. Babası doktor olanların, % 100.0'ında figür bulunmamaktadır. Babası işsiz olanların, % 100.0'ında figür bulunmaktadır.

Toplamda ise, % 57.1'inde bulunmamakta, % 42.9'unda bulunmaktadır.

Tablo 9: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Figürlerin Otizm Seviyelerine Göre Dağılımları

seviye		figür		Toplam
		Yok	Var	
Düşük Fonksiyonlu	f	5	4	9
	%	55.6	44.4	100
Yüksek Fonksiyonlu	f	20	14	34
	%	58.8	41.2	100
Toplam	f	25	18	43
	%	58.1	41.9	100

Tablo 9'da görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, düşük fonksiyonlu olanlarının, % 55.6'ında figür bulunmamakta, % 44.4'ünde bulunmaktadır. Yüksek fonksiyonlu olanlarının, % 58.8'inde figür bulunmamakta, % 41.2'inde bulunmaktadır. Toplamda ise % 58.1'inde figür bulunmamakta. % 41.9'unda bulunmaktadır.

Tablo 9'da görüldüğü gibi yüksek fonksiyonlu otizmlı çocukların düşük fonksiyonlu otizmlı çocuklara oranla daha fazla figür kullandıkları görülmektedir. Bu bilgiler ilgili literatür bilgileri ile paralellik göstermektedir.

Eames ve Cox 1994 yılında, otizmlı bireylerin çizim aşamaları sayesinde hızlı ilerlemeleri ile ilgili çalışmalarında, otizmlı bireylerin kültürel olarak aynen diğer gelişim gösteren bireyler gibi gerçekçi resimler ürettikleri görülmüştür. Bunun

sonucunda da otizmlilerde bireylerinde zihinsel olmayan sembollerini temsil etme kapasitelerine sahip oldukları gözlenmiştir (Ünal, 2006: 9-10).

Scott ve Baron Cohen 1996 yılında yaptıkları bir araştırmada, otizm çocuklarının imkânsız varlıkların resimlerini çizemediğini iddia ederler. Yapılan bir deney otizmlilerde çocukların, orta derecede öğrenme yetersizliği olan çocukların ve 4 yaşındaki normal çocukların gerçek ve imkânsız resimleri tanıma ve resimleri tamamlayarak onları gerçek veya imkânsız resim haline getirmede eşit derecede başarılı olduğunu gösterdi. Otizmlilerde çocukların hayal edilebilen, ancak gerçek olan varlıkları çizebilmesine rağmen; hayal edilebilen, ancak gerçek olmayan varlıkları çizmekte zorluk çektiklerini belirtmiştir (Craig, v. d., 2001: 244- 250).

Karmiloff-Smith 1996 yılında, prosedürleri takip ederek normal çocuklardan, orta derecede zekâ engeli olan çocuklardan ve otizmlilerde çocuklardan önce gerçek bir adam veya ev resmini, sonrada imkânsız bir adam veya ev resmini çizmeleri istendi. Çocukların hepsi, özellikle de normal grup, gerçek resimleri iyi bir şekilde çizebildiler. Buna karşın; otizmlilerde çocuklar, verilen bir çift gerçek ve gerçek olmayan resimden(iki bacaklı kadın ve üç bacaklı kadın resmi) gerçek olmayanı ayırabilmesine rağmen, diğer iki kontrol grubuna kıyasla, gerçek olmayan resimleri çizmede başarısızdı (Craig, v. d., 2001: 244- 250).

Wainwright ve Brayson 1996 yılında çalışmalarında on yüksek fonksiyonlu otizmlilerde çocuğu görsel uzamsal gelişimleri açısından incelemişlerdir. Çocukların yan görsel uyarılardan çok merkezden verilen görsel uyarılara karşı daha çok cevap verdikleri tespit edilmiş, ayrıca bu çocukların sol görme avantajları olduğu tespit edilmiştir (Ünal, 2006: 85).

Claire-Jill 1996 yılında yaptığı çalışmasında, 9 otizm ve 8 zihinsel engelli olan toplam 17 çocuğun çizim ve taklit etme yetenekleri karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak çizim performansları birbirine çok yakın olmasına rağmen taklit etme yetenekleri açısından aralarında önemli farklar olduğu tespit edilmiştir (Ünal, 2006: 83).

Miller ve Ozonoff 2000 yılında yaptıkları araştırmalarında, yüksek fonksiyonlu otizmlilerle, asperger sendromlu çocukların entelektüel, motor, görsel uzamsal ve idare etme becerileri açısından karşılaştırıldılar. Araştırmanın sonucunda, otizmlilerin görsel algı becerileri daha düşük bulunurken, ince motor becerilerinin aspergerl sendromu olanlara göre yüksek olduğu tespit edilmiştir (Ünal, 2006: 86).

Craig, v. d., (2001: 244-250) otizmlilerle çocukların figür çizimlerinin gittikçe görünüş açısından gerçeğine benzediğini bildirmiştir. Özetle; önceki araştırmaların çoğu otizmlilerle çocukların ya olağanüstü resim kabiliyetlerini gösterdiğini ya da aynı zeka yaşındaki çocuklarla aynı resim çizme kabiliyetleri olduğunu göstermiştir. Bu araştırma otizmlilerle bozukluklarda oldukça ihmal edilen sınırlı hayal gücü ve sınırlı ilgiyi ortaya çıkarmıştır (Warren, 2003: 325).

Emery ve Forest (2004: 145-146) zihinsel geriliği olmayan otizm teşhisi konmuş altı yaşındaki bir erkek çocukla yaptığı bir çalışmada, çocuğun, nesnelere için şemalar geliştirmede fark etmişti. Çocuk kendisinden ev çizmesini istediğinde “ev” kelimesini yazıyor, insan çizmesi istendiğinde ise kendi veya terapistinin adını yazıyordu. Çocuğun hayalinde ya da zihninde tanıdık kelimeler için birer obje yoktu. Otizmlilerle çocuklar imgesel şemalar oluşturmazlar ve resim çizmeye hatta karalama yapmaya bile çok az ilgi gösterirler. Bu anormal kabul edilir, ancak otizm dünyasının böyle bir şema geliştirmek ya da nesnelere kurmak için belirgin bir iç düzeni yoktur.

Tablo 10: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Figürlerin Aldıkları Özel Eğitime Göre Dağılımları

Özel eğitim (Yıl)		figür		Toplam
		Yok	Var	
2 ve daha az	f	6	4	10
	%	60.0	40.0	100
3-4	f	7	6	13
	%	53.8	46.2	100
5-6	f	6	4	10
	%	60.0	40.0	100
7 ve daha fazla	f	6	4	10
	%	60.0	40.0	100
Toplam	f	25	18	43
	%	58.1	41.9	100

Tablo 10'da görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, 2 yıl ve daha az özel eğitim alanların, % 60.0'ında figür bulunmamakta, % 40.0'ında bulunmaktadır. 3-4 yıl özel eğitim alanların % 53.8'inde figür bulunmamakta, % 46.2'inde bulunmaktadır. 5-6 yıl özel eğitim alanların % 60.0'ında figür bulunmamakta, % 40.0'ında bulunmaktadır. 7 ve daha fazla yıl özel eğitim alanların % 60.0'ında figür bulunmamakta, % 40.0'ında bulunmaktadır. Toplamda ise, % 58.1'inde figür bulunmamakta, % 41.9'unda bulunmaktadır.

Tablo 11: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Figürlerin Dil Gelişimlerine Göre Dağılımları

ifade		figür		Toplam
		Yok	Var	
Kendini işaretle ifade eder	f	6	1	7
	%	85.7	14.3	100
Tek kelimelik cümleler kurar	f	4	4	8
	%	50.0	50.0	100
İki kelimelik cümleler kurar.	f	3	1	4
	%	75.0	25.0	100
Kendisine yönelt.soruları cevaplar	f	11	9	20
	%	55.0	45.0	100
Hiçbiri	f	1	3	4
	%	25.0	75.0	100
Toplam	f	25	18	43
	%	58.1	41.9	100

Tablo 11’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, kendisini işaretle ifade edenlerin % 85.7’inde figür bulunmamakta, % 14.5’inde bulunmaktadır. Tek kelimelik cümleler kuranların, % 50.0’ında figür bulunmamakta, % 50.0’ında bulunmaktadır. İki kelimelik cümleler kuranların, % 75.0’ında figür bulunmamakta, % 25.0’ında bulunmaktadır. Kendisine yöneltilen sorulara cevap verenlerin % 55.0’ında figür bulunmamakta, % 45.0’ında bulunmaktadır. Hiçbir şekilde dil yeteneğini kullanmayan çocukların, % 25.0’ında figür bulunmamakta, % 75.0’ında bulunmaktadır. Toplamda ise, % 58.1’nde figür bulunmamakta, % 41.9’unda bulunmaktadır.

Bu araştırmanın sonucunda, araştırmaya katılan çocukların resimlerin de figür kullanımı ile dil gelişimi arasında ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Bu araştırmanın sonucunda, otizmlı çocukların resimlerin de figür kullanımı ile dil gelişimi arasında ilişki olduğunu destekleyen literatür bilgilerine paralel olmadığı saptanmıştır.

Bondy ve Frost 1994 yılında yaptıkları bir çalışmada beş yaş ve altındaki 67 çocuğa bir yıldan fazla süre ile PECS (resim değiş-tokuşuna dayalı iletişim sistemi) kullanarak, bu çocukların % 59’unda bağımsız konuşma geliştirmişlerdir. Bu olguların % 30’u PECS ile birlikte konuşmayı sağlamış, % 11’i ise konuşma olmaksızın PECS

kullanmaya devam etmişlerdir. Bu araştırmacılar, çocukların 30-100 kadar sembolü kullanabilme becerisini elde eder etmez konuşmanın gelişmeye eğilim gösterdiğine işaret etmişlerdir (Türkbay, v. d., 2005: 27).

Golomb ve Schmeling 1996 yılında yaptıkları çalışmalarında, 9 otizmlili ve 8 zihinsel engelli çocuğun çizim ve taklit etme yeteneklerini normal yaşlılarıyla karşılaştırmışlar ve sonuç olarak çizim performansları arasında çok büyük farkla olmadığı ama taklit etme yetenekleri arasında büyük farklar olduğu görülmüştür (Ünal, 2006: 8).

Charlop-Christy ve arkadaşları 2002 yılında, kısmen ses taklidi yapan 3 otizmlili çocuğa PECS (resim değiş-tokuşuna dayalı iletişim sistemi) uygulaması yapmışlardır. Eğitim sonrasında spontan ve taklidi ses üretiminde belirgin bir artış olduğunu belirtmişlerdir (Türkbay, v. d., 2005: 27).

Kravits ve arkadaşları 2002 yılında aynı şekilde; otizmi olan 6 yaşındaki bir kızda PECS kullanılarak yapılan olgu bildiriminde, spontan konuşma ve sembol kullanım sıklığında anlamlı artış olduğunu bildirmişlerdir. PECS uygulamaları ile uygulama yapılan çocukların sosyal iletişiminde artış, sözcük dağarcığında artış ve sorun davranışlarında azalma görülmüştür (Türkbay, v. d., 2005: 29).

Gabriels (2003: 201-2002) asgari sözel yeteneklere sahip 7 yaşındaki bir çocuk önceden çizilmiş bir şeklin üzerine önceden kesilmiş vücut parçalarını yapıştırma gibi bir sanatsal uğraşaya girişti. Bu aktivite dahilinde terapist parçaları çocuğa yapıştırması için vermeden önce onları etiketlendiriyordu (örneğin, kuklaları yapıştır). Çocuk bu uğraşı oldukça ilginç buldu ve hiçbir yardım almadan, ortamda hiçbir görsel işaret yokken bütün parçaları, saçlar dahil olmak üzere, şeklin üzerindeki uygun yerlere yerleştirdi. Bu aktiviteden önce çocuk kendisine “burnunu göster” gibi talimatlar verildiğinde vücut parçalarını anlatan sözcüklerin anlamı hakkındaki bilgisini ortaya koymaktan kaçınmıştı. Sanat terapisi malzemelerinin ve tekniklerinin görsel yapısı sözcükleri eylemlerle eşleştirme işlemine otizm çocukların sözcükleri kavrayışını geliştirecek şekilde destek verebilir böylece de onların sosyal etkileşim seviyelerini yükseltebilir. Örneğin, bir çocuk sanat eseri oluştururken, terapist çocuğun her eylemini

ve o eylemle ilgili tek bir basit sözcükle eşleştirebilir. Aynı zamanda, sanat aktiviteleri otizm çocukların sözcük bilgilerini göstermeleri ve uygulamaları için oldukça motive edici ve ilginç bir yol olabilir.

Türkbay v. d., (2005: 24), 11 yaşındaki otizmi olan bir erkek çocuğuyla yaptıkları bir çalışmada PECS (resim değiş-tokuşuna dayalı iletişim sistemi) etkinliğini kullanarak eğitim verildi. Çocukta insanlarla iletişim kuramama, konuşmama, göz temasının kısa olması ve tekrarlayıcı davranış belirtileri vardı. Sosyal iletişim ve davranış sorunları tespit edildi. Haftalık bir seans olmak üzere PECS eğitimi verildi ve hafta süresince ailesi eğitimine devam etti, yapılan çalışmalar sonucunda, PECS eğitimi için ölçütleri karşılan çocukta sözel konuşmada artış gözlemlendi. PECS eğitimindeki ilerleme ile birlikte sosyal iletişim davranışlarında artış ve sorun davranışlarda azalma saptanmıştır.

Tablo 12: Otizimli Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Figürlerin Okuma Seviyelerine Göre Dağılımları

Okuma seviyesi		figür		Toplam
		Yok	Var	
Belirli Logolar	f	2	4	6
	%	33.3	66.7	100
Bildiği Fişler	f	4	4	8
	%	50.0	50.0	100
Okuyabilir	f	7	3	10
	%	70.0	30.0	100
Hiçbiri	f	12	7	19
	%	63.2	36.8	100
Toplam	f	25	18	43
	%	58.1	41.9	100

Tablo 12’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, belirli logoları kullananlarının % 33.3’ü figür kullanmamış, % 66.7’si kullanmıştır. Bildiği fişleri okuyabilenlerin, % 50.0’ı figür kullanmamış, % 50.0’ı kullanmıştır. Okuyabilenlerin, % 70.0’ı figür kullanmamış, % 30.0’ı kullanmıştır. Okuma bilmeyenlerin, % 63.2’si figür kullanmamış, % 36.8’i kullanmıştır. Toplamda ise, % 56.1’i figür kullanmamış, % 41.9’u kullanmıştır.

Tablo 13: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Figürlerin Yazma Seviyelerine Göre Dağılımları

Yazma Seviyesi		figür		Toplam
		Yok	Var	
Bazı şekilleri kopya eder	f	5	4	9
	%	55.6	44.4	100
Gördüğü kelimeleri yazar	f	5	7	12
	%	41.7	58.3	100
Söylenen her kelimeyi yazar	f	5	3	8
	%	62.5	37.5	100
Hiçbiri	f	10	4	14
	%	71.4	28.6	100
Toplam	f	25	18	43
	%	58.1	41.9	100

Tablo 13’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, bazı şekilleri kopya edenlerin % 55.6’ında figür bulunmamakta, % 44.4’ünde bulunmaktadır. Gördüğü kelimeleri yazanların % 41.7’inde figür bulunmamakta, % 58.3’ünde bulunmaktadır. Söylenen her kelimeyi yazanların % 62.5’inde figür bulunmamakta, % 37.5’inde bulunmaktadır. Yazmayı bilmeyenlerin % 71.4’ünde figür bulunmamakta, % 28.6’ında bulunmaktadır. Toplamda ise, % 58.1’inde figür bulunmamakta, % 41.9’unda bulunmaktadır.

Tablo 14: Otizmlı Çocukların Resimlerindeki Konuların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

cinsiyet		konu		Toplam
		Yok	Var	
Kız	f	8	4	12
	%	66.7	33.3	100
Erkek	f	21	10	31
	%	67.7	32.3	100
Toplam	f	29	14	43
	%	67.4	32.6	100

Tablo 14’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının % 67.4’ünün resimlerinde konu bulunmamakta, % % 32.6’ında ise konu bulunmaktadır. Bunların

cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde kızların 33.3'ünün resimlerinde konu bulunduğu, %66.7'inde bulunmadığı görülmektedir. Erkeklerin ise % 32.3'nün resimlerinde konu bulunmakta, %67.7'sinde bulunmamaktadır. Toplamda ise, % 67.4'ünde konu bulunmamakta, % 32.6'ında bulunmaktadır.

Tablo 15: Otizmlili Çocukların Resimlerindeki Konuların Yaşlarına Göre Dağılımları

Yaş		konu		Toplam
		Yok	Var	
4-6	f	8	4	12
	%	66.7	33.3	100
7-9	f	9	5	14
	%	64.3	35.7	100
10-12	f	4	3	7
	%	57.1	42.9	100
13-	f	8	2	10
	%	80.0	20.0	100
Toplam	f	29	14	43
	%	67.4	32.6	100

Tablo 15'de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, 4-6 yaş grubundakilerin % 66.7'inde konu bulunmamakta, % 33.3'ünde ise bulunmaktadır. 7-9 yaş grubundakilerin % 64.3'ünde konu bulunmamakta, % 35.7'inde ise bulunmaktadır. 10-12 yaş grubundakilerin % 57.1'nde konu bulunmamakta, % 42.9'unda ise bulunmaktadır. 13 ve üstündekilerde ise % 80.0'ında konu bulunmamakta, % 20.0'ında ise bulunmaktadır. Toplamda ise % 67.4'ünde konu bulunmamakta, % 32.6'ında ise bulunmaktadır.

Tablo 16: Otizimli Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Konuların Annenin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımları

Annenin öğrenim düzeyi		konu		Toplam
		Yok	Var	
Okuryazar veya İlkokul	f	8	2	10
	%	80.0	20.0	100
Ortaokul	f	6	0	6
	%	100	0	100
Lise ve Dengi	f	10	8	18
	%	55.6	44.4	100
Üniversite veya Yüksekokul	f	5	4	9
	%	55.6	44.4	100
Toplam	f	29	14	43
	%	67.4	32.6	100

Tablo 16’da görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, anneleri okur-yazar olanların % 80. 0’ında konu bulunmamakta, % 20.0’inde bulunmaktadır. Anneleri ortaokul mezunu olanların % 100’ünde konu bulunmaktadır. Anneleri lise ve dengi bir okuldan mezun olanların % 55.6’ında konu bulunmamakta, % 44.4’ünde bulunmaktadır. Anneleri üniversite ve ya yüksek okuldan mezun olanların % 55.6’ında konu bulunmamakta, % 44.4’ünde bulunmaktadır. Toplamda ise, % 67.4’ünde konu bulunmamakta, % 32.6’ında bulunmaktadır.

Tablo 17: Otizimli Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Konuların Annenin Mesleğine Göre Dağılımları

anne		konu		Toplam
		Yok	Var	
Çalışmıyor	f	22	9	31
	%	71.0	29.0	100
Çalışıyor	f	7	5	12
	%	58.3	41.7	100
Toplam	f	29	14	43
	%	67.4	32.6	100

Tablo 17’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, annesi çalışmayan çocukların % 71.0’ında konu bulunmamakta, % 29.0’ında bulunmaktadır. Annesi çalışan çocuklarda ise % 58.3’ünde konu bulunmamakta, % 41.7’inde bulunmaktadır.

Toplamda ise, çocukların resimlerinde % 67.4'ünde konu bulunmamakta, % 32.6'ında bulunmaktadır.

Tablo 18: Otizmlili Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Konuların Babanın Öğrenim Durumuna Göre Dağılımları

Babanın öğrenim düzeyi		konu		Toplam
		Yok	Var	
Okuryazar veya İlkokul	f	5	1	6
	%	83.3	16.7	100
Ortaokul	f	5	1	6
	%	83.3	16.7	100
Lise ve Dengi	f	9	4	13
	%	69.2	30.8	100
Üniversite veya Yüksekokul	f	10	8	18
	%	55.6	44.4	100
Toplam	f	29	14	43
	%	67.4	32.6	100

Tablo 18'de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, babaları okur-yazar olanların % 83.3'ünde figür bulunmamakta, % 16.7'inde bulunmaktadır.

Babaları ortaokul mezunu olanların % 83.3'ünde figür bulunmakta, % 16.7'inde bulunmaktadır. Babaları lise ve dengi bir okuldan mezun olanların % 69.2'inde figür bulunmamakta, % 30.8'inde bulunmaktadır.

Babalarının üniversite veya yüksek okuldan mezun olanların % 55.6'ında figür bulunmamakta, % 44.4'ünde bulunmaktadır. Toplamda ise, % 67.4'inde figür bulunmamakta, % 32.6'ında bulunmaktadır.

Tablo 19: Otizimli Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Konuların Babanın Mesleğine Göre Dağılımları

Babanın mesleği		konu		Toplam
		Yok	Var	
İşçi	f	7	0	7
	%	100	0	100
Memur	f	5	5	10
	%	50.0	50.0	100
Serbest	f	8	6	14
	%	57.1	42.9	100
Çiftçi	f	1	0	1
	%	100	0	100
Öğretmen	f	2	2	4
	%	50.0	50.0	100
Emekli	f	3	0	3
	%	100	0	100
Doktor	f	2	0	2
	%	100	0	100
8.00	f	1	0	1
	%	100	0	100
Toplam	f	29	13	42
	%	69.0	31.0	100

Tablo 19’da görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, babası işçi olanların % 100.0’ında konu bulunmamaktadır. Babası memur olanların, % 50.0’ında konu bulunmamakta, % 50.0’ında bulunmaktadır. Babası serbest çalışanların, % 57.1’inde konu bulunmamakta, % 42.9’unda bulunmaktadır. Babası çiftçi olanların, % 100.0’ında konu bulunmaktadır.

Babası öğretmen olanların, % 50.0’ında konu bulunmamakta, % 50.0’ında bulunmaktadır. Babası emekli olanların, % 100.0’ında konu bulunmamaktadır. Babası doktor olanların, % 100.0’ında konu bulunmamaktadır. Babası işsiz olanların, % 100.0’ında konu bulunmamaktadır. Toplamda ise, % 69.0’ında bulunmamakta, % 31.0’ında bulunmaktadır.

Tablo 20: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Konuların Otizm Seviyelerine Göre Dağılımları

seviye		konu		Toplam
		.00	1.00	
Düşük Fonksiyonlu	f	7	2	9
	%	77.8	22.2	100
Yüksek Fonksiyonlu	f	22	12	34
	%	64.7	35.3	100
Toplam	f	29	14	43
	%	67.4	32.6	100

Tablo 20’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, düşük fonksiyonlu olanlarının, % 77.8’inde konu bulunmamakta, % 22.2’inde bulunmaktadır. Yüksek fonksiyonlu olanlarının, % 64.7’inde konu bulunmamakta, % 35.3’ünde bulunmaktadır. Toplamda ise % 67.4’ünde konu bulunmamakta. % 32.6’ında bulunmaktadır.

Tablo 21: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Konuların Aldıkları Özel Eğitime Göre Dağılımları

Özel eğitim		konu		Toplam
		Yok	Var	
2 ve daha az	f	8	2	10
	%	80.0	20.0	100
3-4	f	9	4	13
	%	69.2	30.8	100
5-6	f	5	5	10
	%	50.0	50.0	100
7 ve daha fazla	f	7	3	10
	%	70.0	30.0	100
Toplam	f	29	14	43
	%	67.4	32.6	100

Tablo 21’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, 2 yıl ve daha az özel eğitim alanların, % 80.0’ında konu bulunmamakta, % 20.0’ında bulunmaktadır. 3-4 yıl özel eğitim alanların % 69.2’inde konu bulunmamakta, % 30.8’inde bulunmaktadır. 5-6 yıl özel eğitim alanların % 50.0’ında konu bulunmamakta, % 50.0’ında bulunmaktadır. 7 ve daha fazla yıl özel eğitim alanların % 70.0’ında konu bulunmamakta, % 30.0’ında

bulunmaktadır. Toplamda ise, % 67.4'ünde konu bulunmamakta, % 32.6'ında bulunmektedir.

Tablo 22: Otizimli Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Konuların Dil Gelişimlerine Göre Dağılımları

ifade		konu		Toplam
		Yok	Var	
Kendini işaretle ifade eder	f	7	0	7
	%	100	0	100
Tek kelimelelik cümleler kurar	f	6	2	8
	%	75.0	25.0	100
İki kelimelelik cümleler kurar.	f	1	3	4
	%	25.0	75.0	100
Kendisine yönelt. soruları cevaplar	f	12	8	20
	%	60.0	40.0	100
Hiçbiri	f	3	1	4
	%	75.0	25.0	100
Toplam	f	29	14	43
	%	67.4	32.6	100

Tablo 22'de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, kendisini işaretle ifade edenlerin % % 100.0'ında konu bulunmamaktadır.

Tek kelimelelik cümleler kuranların, % 75.0'ında konu bulunmamakta, % 25.0'ında bulunmektedir. İki kelimelelik cümleler kuranların, % 25.0'ında konu bulunmamakta, % 75.0'ında bulunmektedir.

Kendisine yöneltilen sorulara cevap verenlerin % 60.0'ında konu bulunmamakta, % 40.0'ında bulunmektedir.

Hiçbir şekilde dil yeteneğini kullanmayan çocukların, % 75.0'ında figür bulunmamakta, % 5.0'ında bulunmektedir. Toplamda ise, % 67.4'ünde konu bulunmamakta, % 32.6'ında bulunmektedir.

Tablo 23: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Konuların Okuma Seviyelerine Göre Dağılımları

Okuma seviyesi		konu		Toplam
		Yok	Var	
Belirli Logolar	f	4	2	6
	%	66.7	33.3	100
Bildiği Fişler	f	4	4	8
	%	50.0	50.0	100
Okuyabilir	f	3	7	10
	%	30.0	70.0	100
Hiçbiri	f	18	1	19
	%	94.7	5.3	100
Toplam	f	29	14	43
	%	67.4	32.6	100

Tablo 23'de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, belirli logoları kullananlarının % 66.7'si konu kullanmamış, % 33.3'ü kullanmıştır. Bildiği fişleri okuyabilenlerin, % 50.0'ı konu kullanmamış, % 50.0'ı kullanmıştır. Okuyabilenlerin, % 30.0'ı konu kullanmamış, % 70.0'ı kullanmıştır. Okuma bilmeyenlerin, % 94.7'si konu kullanmamış, % 5.3'ü kullanmıştır. Toplamda ise, % 67.4'ü konu kullanmamış, % 32.6'ı kullanmıştır.

Tablo 24: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Konuların Yazma Seviyelerine Göre Dağılımları

Yazma Seviyesi		konu		Toplam
		Yok	Var	
Bazı şekilleri kopya eder	f	6	3	9
	%	66.7	33.3	100
Gördüğü kelimeleri yazar	f	7	5	12
	%	58.3	41.7	100
Söylenen her kelimeyi yazar	f	2	6	8
	%	25.0	75.0	100
Hiçbiri	f	14	0	14
	%	100	.0	100
Toplam	f	29	14	43
	%	67.4	32.6	100

Tablo 24’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, bazı şekilleri kopya edenlerin % 66.7’inde konu bulunmamakta, % 33.3’ünde bulunmaktadır. Gördüğü kelimeleri yazanların % 58.3’ünde konu bulunmamakta, % 41.7’inde bulunmaktadır. Söylenen her kelimeyi yazanların % 25.0’ında konu bulunmamakta, % 75.0’ında bulunmaktadır. Yazmayı bilmeyenlerin % 100.0’ında konu bulunmamaktadır. Toplamda ise, % 67.4’ünde konu bulunmamakta, % 32.6’ında bulunmaktadır.

Yapılan birçok bilimsel araştırmanın sonuçları gibi, araştırmamız kapsamında resimlerini incelemeye aldığımız 43 çocuğun resimlerinde genel olarak konulu çalışmalar yerine, daha çok kontör tarzı çizgisel çalışmalar, karalamalar yaptıkları veya sürekli aynı şeyleri çizdikleri (otomobil, hayvan, çiçek, el, baş, kare, üçgen, artı vb.) görülmektedir. Bu araştırmada otizmlili çocukların stereotipik davranışlarının ve takıntılarının resimlerine yansıdığı gözlemlenmiştir. Bazı çocukların resim yaparken hep aynı figür ve konuda takılı kaldığı, yine bir renkten başka bir renge geçişte zorlandıkları gözlemlenmiştir.

Vincent Van Gogh’un, *Yıldızlı Gece* adlı isimli tablosunda, gökyüzünde çizdiği girdaplar, bazı otizm vakalarında rastlanan duyuşsal bozuklukları çağırıştırır. İleri derecede duyuşsal işleme sonucu olan otizm özellikler gösteren bireyler, nesnelere kenarlarının döndüğünü görür ve bozulmuş duyuşsal girdiler alırlar. Bunlar sanrı değil, algısal bozuklardır. Özel eğitimde sanat derslerinin (resim, müzik) iletişim becerilerinin arttığı, öğrencilerin daha dışa dönük, ilgili, dikkatlerini arttırdıkları gözlemlenmiştir (Grandin, 2005: 155).

Dış dünya ile iletişime zorunlu ihtiyaçları baskı yapmadıkça geçmeyen otizmlili çocukların; resim faaliyeti sırasında konu seçimi ve yorumlamasıyla bize salt bir resim örneği vermemekte, resimden öte bilgilerde sunmaktadır. Otizmlili çocuk bize resmiyle adeta kendisinin bir parçasını yansıtmakta, konuşmadığı olaylar hakkında duyuş, düşünce ve görüş biçimlerini dile getirmektedir (Yazgaç, 2001: 21).

Frith 1994 yılında yaptığı araştırmada, otizmlili çocukların meraklarına, ilgilerine ve tekrarlanan hareketlerine dayalı zengin bir iç dünyalarının olduğunu düşünmek yanlıştır, çünkü bunlar muhtemelen onların durumlara alışmadaki başarısızlıklarından

ve merkezi düşünce süreçlerini kontrol etmedeki zayıflıklarından kaynaklanabilmektedir (Kellman, 2001: 12).

Cox ve Eames (1999: 397-401) yaptıkları çalışmada, sanatsal yeteneğe sahip iki otizmlili bireyin bilişsel profilleri ile ilişkili olarak karşılaştırdılar. Bireylerden biri diğer yetenekli otizmlili bireyler gibi resimlerinde insan konulu resim yapmadığı ve kontör çizimler yaptığı görüldü. Diğer birey ise bilişsel özellikleri benzer olmasına rağmen inanılmaz şekilde insan resimleri çizebiliyor ve tonlamalar kullanabiliyordu.

Tablo 25: Otizmlili Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Renklerin Cinsiyetlere Göre Dağılımları

cinsiyet		renk			Toplam
		1	2	3'den fazla	
Kız	f	4	2	6	12
	%	33.3	16.7	50.0	100
Erkek	f	16	5	10	31
	%	51.6	16.1	32.3	100
Toplam	f	20	7	16	43
	%	46.5	16.3	37.2	100

Tablo 25'de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılardan, kız öğrencilerde % 33.3'ünde bir renk, % 16.7'inde iki renk, % 50.0'ında ise üç ve daha fazla renk bulunmaktadır. Erkek öğrencilerde, % 51.6'ında bir renk, % 16.1'inde iki, % 32.3'ünde ise üçten fazla renk bulunmaktadır. Toplamda ise % 46.5'inde bir renk, % 16.3'ünde iki renk, % 37.2'nde ise üçten fazla renk bulunmaktadır.

Tablo 26: Otizmlı Çocukların Resimlerindeki Renklerin Yaşlarına Göre Dağılımları

Yaş		renk			Toplam
		1	2	3 ve-	
4-6	f	8	2	2	12
	%	66.7	16.7	16.7	100
7-9	f	6	2	6	14
	%	42.9	14.3	42.9	100
10-12	f	2	2	3	7
	%	28.6	28.6	42.9	100
13-	f	4	1	5	10
	%	40.0	10.0	50.0	100
Toplam	f	20	7	16	43
	%	46.5	16.3	37.2	100

Tablo 26’da görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, 4-6 yaş grubundakilerin % 66.7’inde bir renk, % 16.7’inde iki renk, % 16.7’inde ise üç ve daha fazla renk bulunmaktadır. 7-9 yaş grubundakilerin % 42.9’unda bir renk, % 14.3’ünde iki, % 42.9’unda ise üçten fazla renk bulunmaktadır. 10-12 yaş grubundakilerin % 28.6’ında bir renk, % 28.6’ında iki renk, % 42.9’unda ise üçten fazla renk bulunmaktadır. 13 ve üstündekilerde ise % 40.0’ında bir renk, % 10.0’ında iki renk, % 50.0’ında ise üçten fazla renk bulunmaktadır. Toplamda ise % 46.5’inde bir renk, % 16.3’ünde iki renk, % 37.2’nde ise üçten fazla renk bulunmaktadır.

Tablo 27: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Renklerin Annenin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımları

Annenin öğrenim düzeyi		renk			Toplam
		1	2	3 ve-	
Okuryazar veya İlkokul	f	2	5	3	10
	%	20.0	50.0	30.0	100
Ortaokul	f	2	1	3	6
	%	33.3	16.7	50.0	100
Lise ve Dengi	f	12	1	5	18
	%	66.7	5.6	27.8	100
Üniversite veya Yüksekokul	f	4	0	5	9
	%	44.4	0	55.6	100
Toplam	f	20	7	16	43
	%	46.5	16.3	37.2	100

Tablo 27’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, annesi okur-yazar olan çocukların % 20.0’ında bir renk, % 50.0’ında iki renk, % 30.0’inde ise üçten fazla renk bulunmaktadır. Annesi ortaokul mezunu çocukların % 33.3’ünde bir renk, % 16.7’inde iki renk, % 50.0’ında üçten fazla renk bulunmaktadır. Annesi lise veya dengi bir okuldan mezun olan çocukların % 66.7’inde bir renk, % 5.6’ında iki renk, % 27.8’inde üçten fazla renk bulunmaktadır. Annesi üniversite ve ya yüksekokuldan mezun olan çocukların % 44.4’ünde bir renk, % 55.6’ında üçten fazla renk bulunmaktadır. Toplamda ise, % 46.5’inde bir renk, % 16.3’ünde iki renk, % 37.2’inde üçten fazla renk bulunmaktadır.

Tablo 28: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Renklerin Annenin Mesleğine Göre Dağılımları

Annenin çalışması		renk			Toplam
		1	2	3 ve-	
Çalışmıyor	f	15	7	9	31
	%	48.4	22.6	29.0	100
Çalışıyor	f	5	0	7	12
	%	41.7	0	58.3	100
Toplam	f	20	7	16	43
	%	46.5	16.3	37.2	100

Tablo 28’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, annesi çalışmayan çocukların % 48.4’ünde bir renk, % 22.6’ında iki renk, % 29.0’ında ise üçten fazla renk bulunmaktadır.

Annesi çalışan çocukların hiçbiri iki renk kullanmamışken, % 41.7’nde bir renk, % 58.3’ünde üçten fazla renk bulunmaktadır.

Toplamda ise, % 46.5’inde bir renk, % 16.3’ünde iki renk, % 37.2’inde üçten fazla renk bulunmaktadır.

Tablo 29: Otizimli Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Renklerin Babanın Öğrenim Durumuna Göre Dağılımları

Babanın öğrenim düzeyi		renk			Toplam
		1	2	3 ve-	
Okuryazar veya İlkokul	f	1	2	3	6
	%	16.7	33.3	50.0	100
Ortaokul	f	3	1	2	6
	%	50.0	16.7	33.3	100
Lise ve Dengi	f	7	3	3	13
	%	53.8	23.1	23.1	100
Üniversite veya Yüksekokul	f	9	1	8	18
	%	50.0	5.6	44.4	100
Toplam	f	20	7	16	43
	%	46.5	16.3	37.2	100

Tablo 29’da görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, babası okur-yazar olan çocukların % 16.7’inde bir renk, % 33.3’inde iki renk, % 50.0’inde ise üçten fazla renk bulunmaktadır.

Babası ortaokul mezunu çocukların % 50.0’ında bir renk, % 16.7’inde iki renk, % 33.3’ünde üçten fazla renk bulunmaktadır.

Babası lise veya dengi bir okuldan mezun olan çocukların % 53.8’inde bir renk, % 23.1’inde iki renk, % 23.1’inde üçten fazla renk bulunmaktadır.

Annesi üniversite ve ya yüksekokuldan mezun olan çocukların % 44.4’ünde bir renk, % 55.6’ında üçten fazla renk bulunmaktadır.

Toplamda ise, % 46.5’inde bir renk, % 16.3’ünde iki renk, % 37.2’inde üçten fazla renk bulunmaktadır.

Tablo 30: Otizimli Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Renklerin Babanın Mesleğine Göre Dağılımları

Babanın mesleği		renk			Toplam
		1	2	3 ve-	
İşçi	f	3	3	1	7
	%	42.9	42.9	14.3	100
Memur	f	2	1	7	10
	%	20.0	10.0	70.0	100
Serbest	f	9	2	3	14
	%	64.3	14.3	21.4	100
Çiftçi	f	0	0	1	1
	%	0	0	100	100
Öğretmen	f	4	0	0	4
	%	100	0	0	100
Emekli	f	1	0	2	3
	%	33.3	0	66.7	100
Doktor	f	0	1	1	2
	%	0	50.0	50.0	100
İşsiz	f	0	0	1	1
	%	0	0	100	100
Toplam	f	19	7	16	42
	%	45.2	16.7	38.1	100

Tablo 30’da görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, babası işçi olanların, % 42.9’unda bir renk, % 42.9’unda iki renk, % 14.3’ünde ise üçten fazla renk bulunmaktadır.

Babası memur olanların, % 20.0’ında bir renk, % 10.0’ında iki renk, % 70.0’ında ise üçten fazla renk bulunmaktadır. Babası serbest çalışanların, % 64.3’ünde bir renk, % 14.3’ünde iki renk, % 21.4’ünde ise üçten fazla renk bulunmaktadır. Babası çiftçi olan çocukların tamamında sadece üçten fazla renk görülmektedir.

Babası öğretmen olan çocukların tamamında sadece bir renk görülmektedir. Babası emekli olanların, % 33.3’ünde bir renk bulunmakta, % 66.7’nde üçten fazla renk bulunmaktadır.

Babası doktor olanların, % 50.0’ında iki renk, % 50.0’ında üçten fazla renk bulunmaktadır.

Babası işsiz olan çocukların tamamında sadece üçten fazla renk görülmektedir. Toplamda ise, çocukların % 45.2'inde bir renk, % 16.7'inde iki renk, % 38.1'inde üçten fazla renk bulunmaktadır.

Tablo 31: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Renklerin Otizm Seviyelerine Göre Dağılımları

seviye		renk			Toplam
		1	2	3 ve-	
Düşük Fonksiyonlu	f	3	3	3	9
	%	33.3	33.3	33.3	100
Yüksek Fonksiyonlu	f	17	4	13	34
	%	50.0	11.8	38.2	100
Toplam	f	20	7	16	43
	%	46.5	16.3	37.2	100

Tablo 31'de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, düşük fonksiyonlu olanlarının, % 33.3'ünde bir renk, % 33.3'ünde iki renk, % 33.3'ünde üçten fazla renk bulunmaktadır. Yüksek fonksiyonlu olanlarının, % 50.0'ında bir renk, % 11.8'inde iki renk, % 38.2'inde üçten fazla renk bulunmaktadır. Toplamda ise, % 46.5'inde bir renk, % 16.3'ünde iki renk, % 37.2'sinde üçten fazla renk bulunmaktadır.

Tablo 32: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Renklerin Aldıkları Özel Eğitime Göre Dağılımları

Özel eğitim		renk			Toplam
		1	2	3 ve-	
2 ve daha az	f	6	3	1	10
	%	60.0	30.0	10.0	100
3-4	f	6	1	6	13
	%	46.2	7.7	46.2	100
5-6	f	5	2	3	10
	%	50.0	20.0	30.0	100
7 ve daha fazla	f	3	1	6	10
	%	30.0	10.0	60.0	100
Toplam	f	20	7	16	43
	%	46.5	16.3	37.2	100

Tablo 32’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, 2 yıl ve daha az özel eğitim alanların, % 60.0’ında bir renk, % 30.0’ında iki renk, % 10.0’ında üçten fazla renk bulunmaktadır. 3-4 yıl özel eğitim alanların % 46.2’inde bir renk, % 7.7’inde iki renk, % 46.2’inde üçten fazla renk bulunmaktadır. 5-6 yıl özel eğitim alanların % 50.0’ında bir renk, % 20.0’ında iki renk, % 20.0’ında üçten fazla renk bulunmaktadır. 7 ve daha fazla yıl özel eğitim alanların % 30.0’ında bir renk, % 10.0’ında iki renk, % 60.0’ında bulunmaktadır. Toplamda ise, % 46.5’inde bir renk, % 16.3’ünde iki renk, % 37.2’inde üçten fazla renk bulunmaktadır.

Tablo 33: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Renklerin Dil Gelişimlerine Göre Dağılımları

ifade		renk			Toplam
		1	2	3 ve-	
Kendini işaretle ifade eder	f	1	3	3	7
	%	14.3	42.9	42.9	100
Tek kelimelik cümleler kurar	f	5	2	1	8
	%	62.5	25.0	12.5	100
İki kelimelik cümleler kurar.	f	2	0	2	4
	%	50.0	0	50.0	100
Kendisine yönelt.soruları cevaplar	f	9	1	10	20
	%	45.0	5.0	50.0	100
Hiçbiri	f	3	1	0	4
	%	75.0	25.0	0	100
Toplam	f	20	7	16	43
	%	46.5	16.3	37.2	100

Tablo 33’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, kendisini işaretle ifade edenlerin, % 14.3’ünde bir renk, % 42.9’unda iki renk, % 42.9’unda üçten fazla renk bulunmaktadır. Tek kelimelik cümleler kuranların % 62.5’inde bir renk, % 25.0’ında iki renk, % 12.5’inde üçten fazla renk bulunmaktadır. İki kelimelik cümleler kuranların % 50.0’ında bir renk, hiçbirinde iki renk bulunmamakta, % 50.0’ında üçten fazla renk bulunmaktadır.

Kendisine yöneltlen sorulara cevap verenlerin % 45.0’ında bir renk, % 5.0’ında iki renk, % 50.0’ında üçten fazla renk bulunmaktadır. Hiçbir şekilde dil yeteneğini

kullanmayan çocukların, % 75.0'ında bir renk bulunmakta, % 25.0'ında iki renk, hiçbirisinde üçten fazla renk bulunmamaktadır.

Toplamda ise, % 46.5'inde bir renk, % 16.3'ünde iki renk, % 37.2'inde üçten fazla renk bulunmaktadır.

Tablo 34: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Renklerin Okuma Seviyelerine Göre Dağılımları

Okuma seviyesi		renk			Toplam
		1	2	3 ve-	
Belirli Logolar	f	5	0	1	6
	%	83.3	0	16.7	100
Bildiği Fişler	f	5	1	2	8
	%	62.5	12.5	25.0	100
Okuyabilir	f	3	0	7	10
	%	30.0	0	70.0	100
Hiçbiri	f	7	6	6	19
	%	36.8	31.6	31.6	100
Toplam	f	20	7	16	43
	%	46.5	16.3	37.2	100

Tablo 34'de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, belirli logoları kullananlarının, hiçbirisi iki renk kullanmamışken, % 83.3'ü bir renk, % 16.7'si üçten fazla renk kullanmıştır. Bildiği fişleri okuyabilenlerin, % 62.5'i bir renk, % 12.5'i iki renk, % 25.0'ı üçten fazla renk kullanmıştır. Okuyabilenlerin, hiçbirisi iki renk kullanmamışken, % 30.0'ı bir renk, % 70.0'ı üçten fazla renk kullanmıştır. Okuma bilmeyenlerin, % 36.8'i bir renk, % 31.6'ı iki renk, % 25.0'ı üçten fazla renk kullanmıştır. Toplamda ise, % 46.5'inde bir renk, % 16.3'ünde iki renk, % 37.2'inde üçten fazla renk bulunmaktadır.

Tablo 35: Otizmlilerin Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Renklerin Yazma Seviyelerine Göre Dağılımları

Yazma Seviyesi		renk			Toplam
		1	2	3 ve-	
Bazı şekilleri kopya eder	f	7	0	2	9
	%	77.8	0	22.2	100
Gördüğü kelimeleri yazar	f	7	1	4	12
	%	58.3	8.3	33.3	100
Söylenen her kelimeyi yazar	f	2	0	6	8
	%	25.0	0	75.0	100
Hiçbiri	f	4	6	4	14
	%	28.6	42.9	28.6	100
Toplam	f	20	7	16	43
	%	46.5	16.3	37.2	100

Tablo 35’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, bazı şekilleri kopya edenlerin, hiçbiri iki renk kullanmazken, % 77.8’i bir renk, % 22.2’si üçten fazla renk kullanmıştır. Gördüğü kelimeleri yazanların, % 58.3’ü bir renk, % 8.3’ü iki renk, %33.3’ü üçten fazla renk kullanmıştır. Söylenen her kelimeyi yazanların hiçbiri iki renk kullanmazken, % 25.0’ı bir renk , % 75.0’ı üçten fazla renk kullanmıştır. Toplamda ise, % 46.5’i bir renk, % 16.3’ü iki renk, % 37.2’i üçten fazla renk kullanmıştır.

Bu araştırmadaki otizmliler çocukların resimlerinde genel olarak çok renkli çalışmalar yerine, daha çok tek renkli kontör tarzı çizgisel çalışmalar ve tek renk (kurşun kalem, tükenmez kalem, ispirotolu kalem vb.) veya bazı renklerin saplantılı kullanımı görülmektedir. Bu araştırmaya paralel olarak birçok literatür araştırması bulunmaktadır.

Hou ve arkadaşları 2000 yılında yaygın gelişimsel bozukluk özellikleri gösteren altı sanatsal savant çocukla sanat-dışı savant otizmliler çocuğu karşılaştırdılar. Bu bilgilerin ortaya çıkardıkları otizmliler bireylerin sanat eserlerinde tek bir sanat malzemesi kullanma eğilimi, sanat eseri temalarında kısıtlılık gibi pek çok ortak özelliği ortaya çıkarmışlardır. Diğer önemli bir özellik ise şudur ki; görsel detaylara dikkat, sağlam ezber yeteneği ve görsel uzamsal beceriler, saplantılı ilgi ve zorlayıcı tekrar gibi otizm bozuklukta yaygın görülen özellikler başarılı sanat eserlerinin ortaya çıkmasında otizm çocuklara yardımcı faktörler olmuştur (Gabriels, 2003: 194).

Bu bulgulara bir örnekte, çocukluk ve gençliğinde otizm özellikleri sergileyen Vincent Van Gogh'un resimleridir. Bu resimlerden, yoğun duygusallık ve zeka fıskırır. Van Gogh'un resimleri, bir tımarhaneye kapatıldıktan sonra daha parlak ve başarılı olmuştur. Epilepsi, pastel renklerden parlak olanlara geçmesine yol açmıştır (Grandin, 2005: 155).

Warren (2003: 325) "NLD" (sözel olmayan şeyleri öğrenme bozukluğu) olan yedi öğrenci üzerinde yaptığı bir araştırmada, tahmini okuma yaşı 12.6 olan bir çocukla yaptığı çalışmalardan birinde çocuktan yüzün renk uyumu görüntüsü üzerinde çalışması istendi. Çocuğun çalışması her hangi bir yüzde olduğu gibi, şaşırtıcı bir şekilde çizgilerin birleşimini algılamakta bile başarısızdı, sadece çok sınırlı ve tamamen soyut şeyleri seçebildi.

Otizm özellikleri gösteren çoğu birey için, parçalı, ilgisiz görüntülerden, hafif anormalliklere uzanan geniş bir görsel ve işitsel işleme sorunları yelpazesi bulunması muhtemeldir. Hafif bir görsel işleme anormalliği, bir çocuğun kontrast renklere sahip, parlak nesnelere ilgilenmesini sağlarken, daha büyük bir anormallik onlardan kaçmasına yol açabilir (Grandin, 2005: 66).

Tablo 36: Otizmliler Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Perspektifin Cinsiyetlere Göre Dağılımları

cinsiyet	perspektif						Toplam	
	ortada	üstte	sağda	sold a	altta	tamamı		
Kız	f	0	1	0	2	1	8	12
	%	0	8.3	0	16.7	8.3	66.7	100
Erkek	f	5	2	3	2	1	18	31
	%	16.1	6.5	9.7	6.5	3.2	58.1	100
Toplam	f	5	3	3	4	2	26	43
	%	11.6	7.0	7.0	9.3	4.7	60.5	100

Tablo 36'da görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının % 11.6'sı ortada, % 7.0'ı üstte, % 7.0'ı sağda, % 9.3'ü solda, % 4.7'si altta, % 60.5'si ise kağıdın tamamını kullanmıştır. Kız katılımcıların hiçbiri ortada ve sağda çalışma yapmamış, % 8.3'ü üstte, % 16.7'si solda, % 8.3'ü altta, % 66.7'si ise kağıdın tamamını kullanmıştır. Erkek

katılımcıların ise % 16.1'i ortada, % 6.5'i üstte, % 9.7'si sağda, % 6.5'i solda, % 3.2'si altta, % 58.1'i ise kağıdın tamamını kullanmıştır. Toplamda ise, %11.5'i ortada, % 7.0'ı üstte, % 7.0'ı sağda, % 9.3'ü solda, % 4.7'si altta, % 60.5'i tamamını kullanmıştır.

Tablo 37: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Perspektifin Yaşlarına Göre Dağılımları

Yaş		perspektif						Toplam
		ortada	üstte	sağda	solda	altta	tamamı	
4-6	f	0	2	2	1	0	7	12
	%	0	16.7	16.7	8.3	0	58.3	100
7-9	f	2	0	0	0	1	11	14
	%	14.3	0	0	0	7.1	78.6	100
10-12	f	2	0	1	0	0	4	7
	%	28.6	.0	14.3	0	0	57.1	100
13-	f	1	1	0	3	1	4	10
	%	10.0	10.0	.0	30.0	10.0	40.0	100
Toplam	f	5	3	3	4	2	26	43
	%	11.6	7.0	7.0	9.3	4.7	60.5	100

Tablo 37'de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, 4-6 yaş grubundakilerin de hiçbiri ortada ve altta resim çalışması yapmamış, % 16.7'i üstte, % 16.7'i sağda, % 8.3'ü solda, % 58.3'sü ise kağıdın tamamını kullanmıştır. 7-9 yaş grubundakilerin hiçbiri üstte, sağda ve solda resim çalışması yapmamış, % 14.3'ü ortada, % 7.1'i altta, % 78.9'u ise kağıdın tamamını kullanmıştır. 10-12 yaş grubundakilerin hiçbiri üstte, altta ve solda resim çalışması yapmamış, % 28.6'sı ortada, % 14.3'ü sağda, % 57.1'i ise kağıdın tamamını kullanmıştır. . 13 ve üstündekilerde ise hiçbiri kağıdın sağını kullanmamış, % 10.0'ı ortada, , % 10.0'ı üstte, % 30'u solda, , % 10.0'ı altta, % 40.0'ı ise kağıdın tamamını kullanmıştır. Toplamda ise, % 11.6'sında ortada, % 7.0'ında üstte, % 7.0'ında sağda, % 9.3'ünde solda, % 4.7'sinde altta, % 60.5'inde ise kağıdın tamamı kullanılmıştır.

Tablo 38: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Perspektifin Annenin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımları

Anninin öğrenim düzeyi		perspektif						Toplam
		ortada	üstte	sağda	solda	altta	tamamı	
Okuryazar veya İlkokul	f	2	0	0	0	1	7	10
	%	20.0	0	0	0	10.0	70.0	100
Ortaokul	f	1	0	0	1	1	3	6
	%	16.7	0	0	16.7	16.7	50.0	100
Lise ve Dengi	f	1	2	2	3	0	10	18
	%	5.6	11.1	11.1	16.7	0	55.6	100
Üniversite veya Yüksekokul	f	1	1	1	0	0	6	9
	%	11.1	11.1	11.1	0	0	66.7	100
Toplam	f	5	3	3	4	2	26	43
	%	11.6	7.0	7.0	9.3	4.7	60.5	100

Tablo 38’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, annesi okur-yazar olan çocukların hiçbiri üstte, sağda ve solda resim çalışması yapmamış, % 20.0’ı ortada, % 10.0’ı altta, % 70.0’ı ise kağıdın tamamını kullanmıştır. Annesi ortaokul mezunu olan çocukların, hiçbiri üstte ve sağda resim çalışması yapmamış % 16.7’si ortada, % 16.7’si solda, % 16.7’si altta, % 50.0’ı ise kağıdın tamamını kullanmıştır. Annesi lise veya dengi bir okuldan mezun olan çocukların hiçbiri altta resim çalışması yapmamış, % 5.6’ı ortada, % 11.1’i üstte, % 11.1’i sağda, % 16.7’si solda, % 57.6’ı ise kağıdın tamamını kullanmıştır. Annesi üniversite veya yüksekokuldan mezun olan çocukların hiçbiri solda ve altta resim çalışması yapmamış, % 11.1’i ortada, % 11.1’i üstte, % 11.1’i sağda, % 66.7’si ise kağıdın tamamını kullanılmıştır. Toplamda ise, % 11.6 ortada, % 7.0’ı üstte, % 7.0’ı sağda, % 9.3’ü solda, % 4.7’si altta, % 60.5’i kağıdın tamamını kullanmıştır.

Tablo 39: Otizmlilerin Resimlerinde Kullandıkları Perspektifin Annenin Mesleğine Göre Dağılımları

Anninin çalışması		perspektif						Toplam
		ortada	üstte	sağda	solda	altta	tamamı	
Çalışmıyor	f	4	2	2	4	1	18	31
	%	12.9	6.5	6.5	12.9	3.2	58.1	100
Çalışıyor	f	1	1	1	0	1	8	12
	%	8.3	8.3	8.3	0	8.3	66.7	100
Toplam	f	5	3	3	4	2	26	43
	%	11.6	7.0	7.0	9.3	4.7	60.5	100

Tablo 39’da görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, annesi çalışan çocukların, resim, % 12.9’u ortada, % 6.5’i üstte, % 6.5’i sağda, % 12.9’u solda, % 3.2’i altta, % 58.1’i ise kağıdın tamamını kullanmıştır.

Anneleri çalışan çocukların, hiçbiri solda resim çalışması yapmamış % 8.3’ünde ortada, % 8.3’ünde üstte, %8.3’ünde sağda % 66.7’i ise kağıdın tamamını kullanmıştır

Toplamda ise, % 11.6’sında ortada, % 7.0’ında üstte, % 7.0’ında sağda, % 9.3’ünde solda, % 4.7’sinde altta, % 60.5’inde ise kağıdın tamamını kullanılmıştır.

Tablo 40: Otizmlilerin Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Perspektifin Babanın Öğrenim Durumuna Göre Dağılımları

Babanın öğrenim düzeyi		perspektif						Toplam
		ortada	üstte	sağda	solda	altta	tamamı	
Okuryazar veya İlkokul	f	0	0	1	0	1	4	6
	%	0	0	16.7	0	16.7	66.7	100
Ortaokul	f	1	0	0	2	0	3	6
	%	16.7	0	0	33.3	0	50.0	100
Lise ve Dengi	f	3	2	0	1	1	6	13
	%	23.1	15.4	.0	7.7	7.7	46.2	100
Üniversite veya Yüksekokul	f	1	1	2	1	0	13	18
	%	5.6	5.6	11.1	5.6	0	72.2	100
Toplam	f	5	3	3	4	2	26	43
	%	11.6	7.0	7.0	9.3	4.7	60.5	100

Tablo 40’da görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, babası okur-yazar olan çocukların hiçbiri ortada, üstte ve solda resim çalışması yapmamış, % 16.7’i sağda, % 16.7’i altta, % 66.7’i ise kağıdın tamamını kullanmıştır.

Babası ortaokul mezunu olan çocukların, hiçbiri üstte ve sağda ve altta resim çalışması yapmamış % 16.7’si ortada, % 33.3’ü solda, % 50.0’i ise kağıdın tamamını kullanmıştır.

Babası lise veya dengi bir okuldan mezun olan çocukların hiçbiri sağda resim çalışması yapmamış, % 23.1’i ortada, % 15.4’ü üstte, % 7.7.’si solda, % 7.7.’si altta, % 46.2’i ise kağıdın tamamını kullanmıştır.

Babası üniversite veya yüksekokuldan mezun olan çocukların hiçbiri altta resim çalışması yapmamış, 5.6’ı ortada, % 5.6’ı üstte, % 11.1’i sağda, % 5.6’ı solda, % 72.2’si ise kağıdın tamamını kullanılmıştır.

Toplamda ise, % 11.6 ortada, % 7.0'ı üstte, % 7.0'ı sağda, % 9.3'ü solda, % 4.7'si altta, % 60.5'i kağıdın tamamını kullanmıştır.

Tablo 41: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Perspektifin Babanın Mesleğine Göre Dağılımları

Babanın mesleği		perspektif						Toplam
		ortada	üstte	sağda	solda	altta	tamamı	
İşçi	f	1	1	1	0	1	3	7
	%	14.3	14.3	14.3	0	14.3	42.9	100
Memur	f	2	0	0	0	1	7	10
	%	20.0	0	0	0	10.0	70.0	100
Serbest	f	2	2	0	1	0	9	14
	%	14.3	14.3	.0	7.1	.0	64.3	100
Çiftçi	f	0	0	0	0	0	1	1
	%	0	0	0	0	0	100	100
Öğretmen	f	0	0	1	0	0	3	4
	%	0	0	25.0	0	.0	75.0	100
Emekli	f	0	0	0	1	0	2	3
	%	0	0	0	33.3	0	66.7	100
Doktor	f	0	0	1	1	0	0	2
	%	0	0	50.0	50.0	0	0	100
8.00	f	0	0	0	1	0	0	1
	%	0	0	0	100	0	0	100
Toplam	f	5	3	3	4	2	25	42
	%	11.9	7.1	7.1	9.5	4.8	59.5	100

Tablo 41'de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, babası işçi olan çocukların hiçbirinde solda resim çalışması yapmamış, % 14.3'ü ortada, % 14.3'ü üstte, % 14.3'ü sağda, % 14.3'ü altta, % 42.9'u ise kağıdın tamamını kullanmıştır. Babası memur olanların, hiçbiri üstte, sağda ve solda resim çalışması yapmamış, % 20.0'ı ortada, % 10.0'ı altta, % 70.0'ı ise kağıdın tamamını kullanmıştır.

Babası serbest çalışanların, hiçbiri sağda ve altta resim çalışması yapmamış, % 14.3'ü ortada, % 14.3'ü üstte, % 7.1'i solda, % 64.3'ü ise kağıdın tamamını kullanmıştır. Babası çiftçi olanların tamamı sadece kağıdın tamamını kullanmıştır.

Babası öğretmen olanların, hiçbiri ortada, üstte, solda ve altta resim çalışması yapmamış, % 25.0'ı sağda, % 75.0'i ise kağıdın tamamını kullanmıştır.

Babası emekli olanların hiçbiri ortada, üstte, sağda ve altta resim çalışması yapmamış, % 33.3'ü solda, % 66.7'i ise kağıdın tamamını kullanmıştır. Babası doktor olanların, hiçbiri ortada, üstte, altta ve tamamında resim çalışması yapmamış, % 50.0'ı sağda, % 50.0'ı solda resim çalışması yapmıştır. Babası işsiz olanların tamamı ise sadece kağıdın solunu kullanmıştır. Toplamda ise, % 11.9'u ortada, % 7.1'i üstte, % 7.1'i sağda, % 9.5'i solda, % 4.8'i altta, % 59.5'i ise tamamını kullanmıştır.

Tablo 42: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Perspektifin Otizm Seviyelerine Göre Dağılımları

seviye		perspektif						Toplam
		ortada	üstte	sağda	solda	altta	tamamı	
Düşük Fonksiyonlu	f	2	1	0	1	0	5	9
	%	22.2	11.1	0	11.1	0	55.6	100
Yüksek Fonksiyonlu	f	3	2	3	3	2	21	34
	%	8.8	5.9	8.8	8.8	5.9	61.8	100
Toplam	f	5	3	3	4	2	26	43
	%	11.6	7.0	7.0	9.3	4.7	60.5	100

Tablo 42'de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, düşük fonksiyonlu olan çocukların hiçbiri sağda ve altta resim çalışması yapmamış, % 22.2'i ortada, % 11.1'i üstte, % 11.1'i solda, % 55.6'ı ise kağıdın tamamını kullanmıştır.

Yüksek fonksiyonlu olan çocukların hiçbiri üstte resim çalışması yapmamış, % 8.8'i ortada, % 5.9'u üstte, % 8.8'i sağda, % 8.8'i solda, % 5.9'u altta, % 61.8'i ise kağıdın tamamını kullanmıştır.

Toplamda ise, % 11.6'sı ortada, % 7.0'ı üstte, % 7.0'ı sağda, % 9.3'ü solda, % 4.7'si altta, % 60.5'i ise tamamını kullanmıştır.

Tablo 43: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Perspektifin Aldıkları Özel Eğitime Göre Dağılımları

Özel eğitim		perspektif						Toplam
		ortada	üstte	sağda	solda	altta	tamamı	
2 ve daha az	f	0	3	0	0	1	6	10
	%	.0	30.0	.0	0	10.0	60.0	100
3-4	f	1	0	3	1	0	8	13
	%	7.7	0	23.1	7.7	0	61.5	100
5-6	f	3	0	0	1	0	6	10
	%	30.0	0	0	10.0	0	60.0	100
7 ve daha fazla	f	1	0	0	2	1	6	10
	%	10.0	0	0	20.0	10.0	60.0	100
Toplam	f	5	3	3	4	2	26	43
	%	11.6	7.0	7.0	9.3	4.7	60.5	100

Tablo 43’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, 2 yıl ve daha az özel eğitim alanların, hiçbiri ortada, sağda ve solda resim çalışması yapmamış, % 30.0’ı üstte, % 10.0’ı altta, % 60.0’ı kağıdın tamamını kullanmıştır.

3-4 yıl özel eğitim alanların, hiçbiri üstte ve altta resim çalışması yapmamış, % 7.7’si ortada, % 23.1’i sağda, % 7.7’si solda, % 61.5’i kağıdın tamamını kullanmıştır.

5-6 yıl özel eğitim alanların, hiçbiri üstte, sağda ve altta resim çalışması yapmamış, % 30.0’ı ortada, % 10.0’ı solda, % 60.0’ı kağıdın tamamını kullanmıştır.

7 ve daha fazla yıl özel eğitim alanların, , hiçbiri üstte ve sağda resim çalışması yapmamış, % 10.0’ı ortada, % 20.0’ı solda, % 10.0’ı altta, % 60.0’ı kağıdın tamamını kullanmıştır.

Toplamda ise, % 11.6’ı ortada, % 7.0’ı üstte, % 7.0’ı sağda, % 9.3’ü solda, % 4.7’i altta, % 60.5’i kağıdın tamamını kullanmıştır.

Tablo 44: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Perspektifin Dil Gelişimlerine Göre Dağılımları

ifade		perspektif						Toplam
		ortada	üstte	sağda	solda	altta	tamamı	
Kendini işaretle ifade eder	f	2	0	0	1	0	4	7
	%	28.6	0	.0	14.3	0	57.1	100
Tek kelimelelik cümleler kurar	f	0	0	2	0	1	5	8
	%	0	0	25.0	0	12.5	62.5	100
İki kelimelelik cümleler kurar.	f	1	0	0	0	0	3	4
	%	25.0	0	.0	0	0	75.0	100
Kendisine yöneltilen sorularına cevaplar	f	1	2	1	3	1	12	20
	%	5.0	10.0	5.0	15.0	5.0	60.0	100
Hiçbiri	f	1	1	0	0	0	2	4
	%	25.0	25.0	0	0	0	50.0	100
Toplam	f	5	3	3	4	2	26	43
	%	11.6	7.0	7.0	9.3	4.7	60.5	100

Tablo 44’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, kendisini işaretle ifade edenlerin hiçbiri üstte, sağda ve altta resim çalışması yapmamış, % 28.6’sı ortada, %14.3’ü solda, % 57.1’i kağıdın tamamını kullanmıştır.

Tek kelimelelik cümleler kuranların, hiçbiri ortada, üstte ve solda resim çalışması yapmamış, % 25.0’ı sağda, % 12.5’ altta, % 62.5’i kağıdın tamamını kullanmıştır.

İki kelimelelik cümleler kuranların, hiçbiri üstte, sağda, solda ve altta resim çalışması yapmamış, % 25.0’ı ortada, % 75.0’ı kağıdın tamamını kullanmıştır.

Kendisine yöneltilen sorularına cevap verenlerin, hiçbiri üstte ve sağda resim çalışması yapmamış, % 10.0’ı ortada, % 20.0’ı solda, % 10.0’ı altta, % 60.0’ı kağıdın tamamını kullanmıştır.

Toplamda ise, % 11.6’ı ortada, % 7.0’ı üstte, % 7.0’ı sağda, % 9.3’ü solda, % 4.7’i altta, % 60.5’i kağıdın tamamını kullanmıştır.

Tablo 45: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Perspektifin Okuma Seviyelerine Göre Dağılımları

Okuma seviyesi		perspektif						Toplam
		ortada	üstte	sağda	solda	altta	tamamı	
Belirli Logolar	f	0	0	2	1	0	3	6
	%	0	0	33.3	16.7	0	50.0	100
Bildiği Fişler	f	0	1	1	1	0	5	8
	%	0	12.5	12.5	12.5	0	62.5	100
Okuyabilir	f	1	1	0	0	1	7	10
	%	10.0	10.0	0	0	10.0	70.0	100
Hiçbiri	f	4	1	0	2	1	11	19
	%	21.1	5.3	0	10.5	5.3	57.9	100
Toplam	f	5	3	3	4	2	26	43
	%	11.6	7.0	7.0	9.3	4.7	60.5	100

Tablo 45’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, belirli logoları kullananlarının, hiçbiri ortada, üstte ve altta resim çalışması yapmamış, % 33.3’ü sağda, % 16.7’si solda, % 50.0’ı kağıdın tamamını kullanmıştır.

Bildiği fişleri okuyabilenlerin, hiçbiri ortada ve altta resim çalışması yapmamış, % 12.5’i üstte, % 12.5’i sağda, % 12.5’i solda, % 62.5’i kağıdın tamamını kullanmıştır.

Okuyabilenlerin, hiçbiri sağda ve solda resim çalışması yapmamış, % 10.0’ı ortada, % 10.0’ı üstte, % 10.0’ı altta, % 70.0’ı kağıdın tamamını kullanmıştır.

Okuma bilmeyenlerin, hiçbiri sağda resim çalışması yapmamış, % 21.1’i ortada, % 5.3’ü üstte, % 10.5’i solda, % 5.3’ü altta, % 57.9’u kağıdın tamamını kullanmıştır.

Toplamda ise, % 11.6’ı ortada, % 7.0’ı üstte, % 7.0’ı sağda, % 9.3’ü solda, % 4.7’ü altta, % 60.5’i kağıdın tamamını kullanmıştır.

Tablo 46: Otizmlı Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Perspektifin Yazma Seviyelerine Göre Dağılımları

Yazma Seviyesi		perspektif						Toplam
		ortada	üstte	sağda	solda	altta	tamamı	
Bazı şekilleri kopya eder	f	0	2	1	0	0	6	9
	%	0	22.2	11.1	0	0	66.7	100
Gördüğü kelimeleri yazar	f	0	0	2	2	0	8	12
	%	0	0	16.7	16.7	0	66.7	100
Söylenen her kelimeyi yazar	f	1	1	0	0	1	5	8
	%	12.5	12.5	0	0	12.5	62.5	100
hiçbiri	f	4	0	0	2	1	7	14
	%	28.6	0	0	14.3	7.1	50.0	100
Toplam	f	5	3	3	4	2	26	43
	%	11.6	7.0	7.0	9.3	4.7	60.5	100

Tablo 46’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcılarının, bazı şekilleri kopya edenlerin hiçbiri ortada, solda ve altta resim çalışması yapmamış, % 22.2’i üstte, % 11.1’i sağda, % 66.7’i kağıdın tamamını kullandığı görülmüştür. Gördüğü kelimeleri yazanların, hiçbiri sağda ve solda resim çalışması yapmamış, % 12.5’i ortada, % 12.5’i üstte, % 12.5’i altta, % 62.5’i kağıdın tamamını kullandığı görülmüştür. Söylenen her kelimeyi yazanların hiçbiri üstte ve sağda resim çalışması yapmamış, % 28.6’ı ortada, % 14.3’ü solda, % 7.1’i altta, % 50.0’ı kağıdın tamamını kullandığı görülmüştür. Toplamda ise, % 11.6’ı ortada, % 7.0’ı üstte, % 7.0’ı sağda, % 9.3’ü solda, % 4.7’si altta, % 60.0’ı kağıdın tamamını kullandığı görülmüştür.

Bu yönde yapılan birçok bilimsel araştırmada olduğu gibi, araştırmamız kapsamında resimlerini incelemeye aldığımız 43 çocuğun çok azının resimlerinde perspektif olduğu tespit edilmiştir. Bazı yüksek fonksiyonlu çocuklarda teknik resim

çizimlerine rastlanmasına rağmen daha çok karalama tarzında, kağıdı doğru kullanmayan bir çizim tekniği olduğu görülmektedir.

Ünlü İngiliz dahi otizimli Stephen Wiltshire, binaların olağanüstü detaylı resimlerini çizmektedir. Detaylı bina resimlerini çizerken ise otizm davranışlarını sürdürmektedir. Yaygın kanının aksine, dahi otizimlerin her zaman için tam bir fotoğraf hafızaları yoktur. Dr. Sacks, onunla yaptığı çalışmalar esnasında ondan kendi evinin resmini çizmesini istediğinde, Wiltshire, fazladan bir baca ya da pencere gibi hatalar yapmıştır. Bu, kısmen binayı incelemek için yeterli zaman bulamamasından kaynaklanmış olabilir. Stephen hayali şehirlerin resimlerini çizerken, hafızasından parçalar alır ve onları farklı şekillerde bir araya getirdiği görülmektedir (Grandin, 2005: 157-158).

Warren (2003: 325), “NLD” (sözel olmayan şeyleri öğrenme bozukluğu) olan yedi öğrenci üzerinde yaptığı bir araştırmada, uzamsal anlama sorunları, özellikle derinlik (veya eksiklik) sorunu olduğu ortaya çıkar. Çocuğun çizimi daima “Mısır” çizgi profiline doğru gösteriyordu, ancak coğrafyada (haritada) yükseklik çizgileri örneği üç boyuta doğru uzanıyordu. Gruptaki diğer bütün çocuklar kıvrımlı ve ortak merkezli yükseklik çizgilerinin tamamen üç boyutlu birleşmelerini yapmayı tercih ederken, bu çocuk basit bir şekilde çaprazlama kesitler hayal etmekte ve arka arkaya merdivenler çizerek, onlara kalınlık görüntüsü vermektedir.

Kellman’ın otizm belirtileri olan bir erkek çocuğuyla yaptığı bir araştırmada, görsel tabanlı üç boyutlu çizim becerilerinin erkenden ve sıkça kullanımı bu harika otizimli genç ressamın özel niteliği ve başlangıcının üç ya da dört yaşlarındayken olduğu fark edilmiştir. Yine de bazı çizimlerinde üç boyutlu çizim becerilerini kullanabilmektedir. Masalar, sıklıkla uzakta olanın küçük görünmesi olgusunu yansıtmaktadır, canlı figürler somut, boyutlu ve hareketlidir, bacaklarda, bedende ve başta yakından incelenmiş dönüş vardır. Örtüşme de siktir. Figürler, yaşayan, uzakta olanın küçük görünmesi, üç boyutluluk, uzaysal rotasyon olgularını ve çizgi dünyasındaki köklerine ve yalandan inanmaya dayanan bir canlılık içeren figürler olduğu görülmektedir (Kellman, 2001: 51- 56).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde tezin yapılma süreci ile ilgili özet, araştırma bulguları ve bu bağlamda geliştirilen öneriler yer almaktadır.

5.1. Sonuçlar

Bu araştırmada, Otizmlili Çocukların Resimlerinin İncelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, otizm tanısı konmuş, yaşları 4-25 arasında değişen 43 çocuktan oluşmaktadır.

Bu çalışmada, çocuklar ve aileleri hakkında bilgi edinmek için Genel Bilgi Formu, Çocuğun Gelişimine Ait Bilgiler Anketi uygulanmış, ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı Edirne Zihinsel Engelliler Eğitim Uygulama Okulu ve İş Eğitim Merkezi, İlkekin Özel Eğitim Merkezi, Rüzgar Özel Eğitim Merkezi, Gülen Gözler Özel Eğitim Merkezine devam eden yaşları 4-25 arasında değişen 43 otizmlili çocukların yaptıkları resimlere ulaşılmış ve araştırmacı tarafından çocukların resimlerinin figür, renk, konu ve perspektif açısından değerlendirmeleri yapılmış, çocuğa ait diğer bilgilerle birlikte kayıt edilmiştir.

Elde edilen veriler SPSS (10.0) programı ile bilgisayara kayıt edilerek birleştirilerek, betimsel istatistiksel yöntemler yüzde ve frekans dağılımlarına bakılmış aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Katılımcıların, cinsiyetleri açısından bakıldığında % 27.6'ını kız çocuğu, % 71.1'ini ise erkek çocuğu oluşturmaktadır. Katılımcı çocukların resimleri figür açısından bakıldığında, kız çocuklarının resimlerinin % 75. 0'ında figür bulunmamakta, % 25.0'ında figür bulunmaktadır. Erkeklerin ise %48.8'inin resimlerinde figür bulunmakta, %51.6'sında bulunmaktadır. Toplamda ise, % 58.1'inde figür bulunmadığı, % 41.9'unda bulunduğu tespit edilmiştir.

Katılımcı çocukların resimleri konu açısından incelendiğinde, kızların 33.3'ünün resimlerinde konu bulunduğu, %66.7'inde bulunmadığı görülmektedir. Erkeklerin ise % 32.3'nün resimlerinde konu bulunmakta, %67.7'sinde bulunmamaktadır. Araştırmanın katılımcılarının % 67.4'ünün resimlerinde konu bulunmadığı, % 32.6'ında ise konu bulunduğu tespit edilmiştir.

Katılımcı çocukların resimlerine renk açısından incelendiğinde, kız öğrencilerin resimlerinin % 33.3'ünde bir renk, % 16.7'inde iki renk, % 50.0'ında ise üç ve daha fazla renk bulunmaktadır. Erkek öğrencilerin resimlerinde ise, % 51.6'ında bir renk, % 16.1'inde iki, % 32.3'ünde ise üçten fazla renk bulunmaktadır. Toplamda ise % 46.5'inde bir renk, % 16.3'ünde iki renk, % 37.2'nde ise üçten fazla renk bulunmaktadır.

Katılımcı çocukların resimleri perspektif açısından incelendiğinde, % 11.6'sı ortada, % 7.0'ı üstte, % 7.0'ı sağda, % 9.3'ü solda, % 4.7'si altta, % 60.5'si ise kağıdın tamamını kullanmıştır. Kız katılımcıların hiçbiri ortada ve sağda çalışma yapmamış, % 8.3'ü üstte, % 16.7'si solda, % 8.3'ü altta, % 66.7'si ise kağıdın tamamını kullanmıştır. Erkek katılımcıların ise % 16.1'i ortada, % 6.5'i üstte, % 9.7'si sağda, % 6.5'i solda, % 3.2'si altta, % 58.1'i ise kağıdın tamamını kullanmıştır. Toplamda ise, %11.5'i ortada, % 7.0'ı üstte, % 7.0'ı sağda, % 9.3'ü solda, % 4.7'si altta, % 60.5'i tamamını kullanmıştır.

Bu sonuçlardan da anlaşılacağı gibi, araştırmamızda ki otizm çocukların yaşları dikkate alındığında, çizgisel gelişimlerinin çocukların çoğunluğunda normal gelişim gösteren yaşlılarından geri oldukları ve şema öncesi dönem düzeyinde kaldıkları gözlemlenmektedir. Otizmlili bireylerin çizimlerinde gözlemlenen genellikle kontur veya kontur içi boyama tarzı görülmektedir. Figür kullanımının çok az olduğu, zihninde canlandırmanın eksikliği gözlemlenmektedir. Örneğin, otizmlili çocuk kendisinden "elma" çizmesi istendiğinde "elma" yazmaktadır. Bunun resimsel imgeleri kağıda aktarma sorunundan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Otizmlili çocukların resimlerinde konu seçimlerinde belirli ilgi alanlarına odaklandıkları gözlemlenmiştir. Otizmlili çocuklar gerçek olanla, gerçek olmayan

(hayali) arasındaki ayırımı varamamaktadır. Otizmli çocukların hayal edilebilen, ancak gerçek olan varlıkları çizebilmesine rağmen; hayal edilebilen, ancak gerçek olmayan varlıkları çizmekte zorluk çektikleri görülmektedir. Yaptığımız incelemeler ve yapılan birçok araştırma göstermiştir ki, otizmli bir çocuk saplantılı bir şekilde belli konularda (hayvan, otomobil, sevdiği çizgi kahraman vb.) çizimler yapmaktadırlar.

Otizmli çocukların renk seçimlerinde de genellikle saplantılı olduğu, ya bildiği ya da sürekli kullandığı tek renk malzeme kullandığı gözlemlenmiştir. Otizmli bireylerinin, sanat eserlerinde tek bir sanat malzemesi kullanma eğilimi görülmektedir. Otizmli bireyler kullandıkları sanat malzemelerinin renkleriyle değil, koku ve tatlarıyla daha çok ilgilidir.

Otizmli bireylerin resimlerinde perspektifin çoğunlukla teknik resim düzeyinde çok şematik olduğu tespit edilmiştir. Yakın zamana kadar uzmanlar, otizmli bireylerin yaratıcı olamayacaklarını ne beyinlerinin fotokopi makineleri gibi çalıştığı sanırlardı. Ancak, çizimlerinin ve çaldıkları müzik parçalarının dikkatle incelenmesi yaratıcı olabileceklerini ve bu becerilerinin geliştirilebileceğini ortaya koymuştur.

5.2. Öneriler

Sabahattin Eyüboğlu 1962 yılında, “Çocuğun sözlerinde ve çizgilerinde dünya ile uyuma çabası aranabilir ancak, bir sanat kaygısı değil” demektedir.

Çocuğun iç dünyasını ifade etmesinde görsel sanatlar önemli araçlardan bir tanesidir. Resim, çocuğun iletişim kurmakta karşılaştığı güçlükleri aşmasında yardımcı olabilir. Kendini dış dünyaya tamamen kapatmış olan otizmli çocuğun gizli dünyasına sanat yoluyla girilebilir. Bu sebeple, otizmli bireylerin görsel sanat eğitiminin verilmesi gerekliliği savunulmaktadır. Çünkü görsel sanatlar eğitimi, çocuğun bol malzeme ile bir şeyler üretmesine, dolayısıyla kimi davranışlarını geliştirmesine olanak sağlar. Özellikle sözel iletişim kuramayan otizmli bireylerin kendilerini ifade etmelerini sağlamada görsel sanatlar eğitiminin etkin bir şekilde kullanımı çocukların gelişmesine de katkı sağlayacaktır.

Bu doğrultuda otizmlili bireylerin toplumla daha sağlıklı iletişim kurmasını sağlamak ve kendisini ifade etmesini sağlamak amacıyla görsel sanatlar eğitiminin etkinliği yönünde şu öneriler geliştirilmiştir.

Otizmlili çocukların çoğunluğunun yaşları dikkate alındığında, normal yaşlıtlarına göre çizgisel gelişimlerinin geri olduğu görülmektedir. Otizmlili çocukların çizgisel gelişim evrelerinin daha sağlıklı olması için görsel sanatlar faaliyetlerini daha etkin bir şekilde almaları sağlanmalıdır. Ancak otizmlili bireylerin özel durumları göz önüne alındığında, eğitim alanları, onların bireysel özelliklerine uygun olmalıdır. Otizmlili bireylerin eğitim ortamları onların bütün ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmelidir. Çocukların grup çalışmaları yapabilecekleri mekanlar ve dinlenebilecekleri alanlar sağlanmalıdır.

Otizmlinin kendini dışa vurumu açısından ve normallerle buluşması için sanat önemli bir kanaldır. Özel eğitim uzmanları, otizmlili bireylerin bazı davranış problemlerinin kendilerini ifade edemedikleri konusunda hemfikirdir. Görsel sanat eğitimi aracılığı ile otizmlili bireylerin kendilerini ifade etmeleri ve tecrübelerini renkler ve biçimler yolu ile anlatabilme olanağı sağlanmış olur. Böylece otizmlili bireylerde görülen davranış bozukluğu problemlerinin azaltılmasını, sözel iletişimin kullanımının desteklenmesini ve resmin kullanımı ile görsel algının desteklenmesi sağlanabilir. Sanat terapisi yolu ile otizmlili bireyin kendi farkındalığının artması sağlanabilir.

Otizmlili çocuklara görsel sanatlar dersi aracılığı ile kendilerini ifade edebilmeleri için uygun ortam, malzeme, mekan verilerek ruhsal doyuma ulaşmaları sağlanabilir. Sanat çocuğun bir sonraki evreye geçişini sağlayan evrimsel bir süreçtir. Çocuk boya ve resim çalışmaları ile kendi iç dünyası ile dış dünya arasında bağlantı kurar. Çocuğun yuvarlama, yumruklama, mincıklama yaparak kolayca şekillendirme yapabileceği yoğurma maddeleri ile deşarj olması sağlanabilir.

Davranışsal araştırmalar davranış öğrenme teorisi tekniklerinin uygulanmasının çeşitli bilişsel, davranışsal ve sosyal bozukluk ile taklit etme ve dil becerilerinde eksiklik gibi otizmlili ilintili bozukların tedavisinde olumlu etki yarattığını ortaya koymuştur. Davranış öğrenme ilkeleri çocuklara tahmin edilebilir ve anlaşılabilir sebep-

sonuç, deneme-yanılma öğrenme ortamını sunar. Görevleri küçük parçalara bölerek çocukların ilgi alanlarına uygun bir ödül-teşvik yöntemiyle dikkat dağınıklığını azaltarak kurulu bir düzen içinde eğitim verilebilir. Bu tür çalışmalara dönük pek çok sayıda program geliştirilmiştir. Çocuklara özel bir takım becerileri kullanarak birçok yeni şey öğrenmelerini sağlayan ve ödül-ceza sistemine dayalı öğrenme teorisi DTT programı, planlı ve tesadüfi öğrenme tekniklerinin yanı sıra insanın çevresini anlama ve bağımsız çalışabilme yeteneğini geliştirebilmesi için gerekli olan fiziksel çevre düzenlemesini de içeren bilişsel-davranışsal ve gelişimsel yaklaşımlar üzerinde duran TEACCH (Otizm ve İlgili İletişim Engelli Çocukların Eğitimi ve Tedavisi) programı ve PECS (resim değiş-tokuşuna dayalı iletişim sistemi) kullanarak dil gelişimlerine ve sorunlu davranışlarından uzaklaşmalarını sağlayacak programların daha yaygın olarak kullanılması, otizmlili çocukların eğitim ortamlarında görsel sanatlar dersinin etkinliğini artırmak ve grup çalışması olanağı sağlayabilmek için uygun atölye ayrılmasına ve gerekli donanım sağlanmasına olanak sağlanmalıdır.

Otizmlili bireylerin belirli ilgi alanlarına odaklandıkları gözlemlenmiştir. İleride yapılacak çalışmalarda çocukların farklı ilgi alanları geliştirilip, bu konularda yönlendirilebilir, bağımsız resme başlamaları sağlanıp, figürler ve konular arasındaki geçişler konusunda öğretilerek, desteklenmeleri sağlanabilir. Gelişimsel ve davranışsal bilgi tabanına dayanarak, terapist genelleme ve öğrenme becerilerinin gelişmesi için yaratıcı ortamlar hazırlanmasını ve çocuğu etkili bir şekilde dahil etmesini sağlayacak çocuk odaklı bir yaklaşıma geçiş yapılabilir. Öğretmenlerin ve terapistlerin etkileşimin ve öğrenmenin temelini oluşturmak için çocuğun özel ilgi alanlarına özen göstermesi ve onları işlemesi gerektiği görüşünü desteklemelidir.

Otizmlili çocuk nesnelere zihninde canlandırma ve onları kağıda aktarma konusunda yetersizdir. Söylenen bir nesneyi çizmek yerine yazmayı anlamaktadır. Örneğin, “baba” denildiğinde erkekleri, “köpek” denildiğinde hayvanları algılayabilir, “elma” çizildiğinde “elma” yazar. Çizgi becerilerinin geliştirilmesi, zihinde canlandırması, kağıda aktarması konuştuğu kelimelerin farkında olma becerilerini destekleyecektir.

Gelişim açısından taklit çok önemlidir. Taklit etmeden çocuk yaşadığı kültürde bilmesi gereken davranışları öğrenemezler. Otizmlili çocuklar taklit etmeyi öğrenmede en

yüksek düzeyde problem yaşamaktadırlar. Otizmliler çocuklara taklit becerilerini öğretmede çeşitli yöntemler kullanılabilir. Yoğurma maddeleri ile yapılan bazı basit şekilleri (örneğin; top, çiçek, yılan vb.) taklit etmeleri istenebilir. Başlangıçta taklit becerileri basit olabilir, fakat daha sonra çocuğun gösterdiği gelişime göre daha zor ve karışık davranış taklitleri öğretilmelidir.

Çocuk resimleri incelendiğinde, sanat için gerekli olan görsel yolla düşünmenin en saf örnekleri ile karşılaşılır. Çocuklar her şeyde olduğu gibi dünyayı da oldukça sade algırlar ve aynı şekilde de anlatırlar. Bu çocuğun yaptığı resimlere de yansır ve çocuk resimlerinde düşünce şeklini ve içeriğini yansıtır. Bu doğrultuda otizm bireylerin gelişimleri açısından verilen eğitime görsel sanatlar eğitiminin katkısı olmazsa eğitimleri eksik kalabilir. Otizmliler bireylerin yetişkinlik dönemleri de göz önünde bulundurularak, görsel sanat eğitimi olarak beceri edinmeleri sağlanmalıdır.

Sanat terapisi, otizmliler çocukların okul öncesi becerileri, sanat, oyun ve sosyalleşme gibi alanlarda ihtiyaç duydukları temel yeteneklerin geliştirilmesi ve başka alanlara yayılmasında onlara yardımcı olan multidisipliner müdahalelerin bir parçası olarak önemli bir yere sahiptir. Ayrıca, sanat ortamının duyumsal yapısı otizmliler bireyi diğer insanlarla iletişim kurmaya teşvik edebilir. Bu temel yeteneklerin gelişmesiyle sanat terapileri otizmliler çocuklar, yaşlıları ve aileleri için anlamlı sosyal etkileşimlerin oluşmasında kullanılabilir.

KAYNAKÇA

Altınköprü, T. (2003): *Çocuğun Başarısı Nasıl Sağlanır?*, İstanbul: Hayat Yayıncılık, 11. basım.

Artut, K. (2004): *Sanat Eğitimi*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Bayraktar, E. (2007): *Görsel Sanatlar Eğitiminin Otizm Çocuklar Üzerindeki Etkileri*, (Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, G. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara).

Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi elkitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Cox, M. & Eames, K. (1999): “Contrasting Styles of Drawing in Gifted Individuals With Autism”, *Autism*, 3(2): 397-409.

Craig, J., Baron-Cohen, S. & Scott, F.(2001): “Drawing Ability in Autism: a Window Into The Imagination”, *Israel Journal of Psychiatry*, 3(4): 242-253.

Emery, M. J. & Forest, L. C. A. (2004): “Art Therapy as an Intervention for Autism, Art Therapy”, *Journal of the American Art Therapy Association*, 21(3): 143-147.

Evans, K. & Dubowski, J. K. (2001): *Art Therapy with Children on the Autistic Spectrum: Beyond Words*, Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Fazlıoğlu, Y. (2007): “Otizmli Çocuk ve Sanat” *Sapiens* 10: 58-60.

Flowers, T. (2002): *The Color of Autism, Method to Reach and Educate Children on the Autism Spectrum*. Arlington: Future Horizons, Inc.

Gabriels, R. L. (2003): “Art Therapy with Children Who Have Autism and their Families”: In C. A. Malchiodi (ed.) *Handbook of Art Therapy*, (pp. 193-203), New York: The Guilford Publications.

Grandin, T. (2005): *Resimlerle Düşünmek*, İstanbul: Altan Matbaacılık.

İngersoll, B., Schreibman, L. & Tran, H. (2003): “Effect of Sensory Feedback on Immediate Object Imitation in Children With Autism”, *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 33(6) 673-683.

Karacan, E. (2000): “Bebeklerde ve Çocuklarda Dil Gelişimi”, *Klinik Psikiyatri*, 3: 263-268.

Kellman, J. (2001): *Autism, Art and Children: The Stories We Draw*. Westport, Connecticut: Bergin & Garvey.

Kulaksızoğlu, A. (2003): *Farklı Gelişen Çocuklar*, İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Malchiodi, C. A. (2003): “Psychanalytic, Analytic and Object Relations Approaches”: In C. A. Malchiodi (ed.) *Handbook of Art Therapy*, New York: The Guilford Publications.

MEB.(1992): *İlköğretim Kurumları Resim-İş Öğretim Programı*, Ankara: MEB. Basımevi

Osborne, J. (2003): “Art and The Child With Autism: Therapy or Education”, *Early Child Development and Case*, 173(4): 411-423.

Özlu-Fazlıoğlu, Y. & Baran, G. (2004): *Duyusal Entegrasyon Programının Duyusal ve Davranış Problemleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Paktuna-Keskin, S. (2003): *Çocuk Çizgilerindeki Giz-Çöp Çocuk*, İstanbul: Boyut Yayın Grubu.

Striker, S. (2005): *Çocuklarda Sanat Eğitimi*, İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Ünal, A. (2006): *Sanat Eğitiminin Otizmlı Çocukların Duyusal Problemleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi, T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne).

Yavuzer, H. (1992): *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yazgaç, P. (2001): *Otizm Çocuklara İletişimin Öğretilmesinde Resim Dersinin Etkililiği*, (Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara).

Warren, R. (2003): "Drawing on the Wrong Side of the Brain: an Art Teacher's Case for Recognising NLD", *The International Journal of Art & Design Education*, 22(3) 325-334.

Wing, L. (2005): *Otizm El Rehberi*, İstanbul: Doğan Kitapçılık.

[http :// www.tohumotizm.org.tr](http://www.tohumotizm.org.tr) .

EKLER**EK:1****BİLGİ ANKETİ**

1. Doğum yeri ve tarihi:.....
2. Cinsiyeti: **OK**ız   **O**Erkek
3. Kardeş sayısı: .....
4. Kaçınıcı çocuk: **O** İlk   **O** Ortanca   **O** Son
5. Aile yapısı: **O** Çekirdek   **O** Geniş   **O** Parçalanmış
6. Ailenin aylık ortalama gelir düzeyi:.....
7. Evde en iyi iletişim kurduğu kişi kimdir ?.....
8. Annenin;
  - a) Yaşı: **O** 20-30   **O** 30-40   **O** 40-50   **O** 50-60
  - b) **O** Sağ   **O** Ölü
  - c) **O** Öz   **O** Üvey
  - d) Öğrenim düzeyi:
    - ( ) Okur- yazar değil
    - ( ) Okur- yazar veya ilkokul mezunu
    - ( ) Ortaokul mezunu
    - ( ) lise veya dengi okul
    - ( ) Üniversite veya yüksekokul mezunu
  - e) Mesleği:
    - ( ) İşçi   ( ) Memur   ( ) Serbest   ( ) Evhanımı
    - ( ) Öğretmen   ( ) Emekli   ( ) Doktor
9. Babanın;
  - a) Yaşı: **O** 20-30   **O** 30-40   **O** 40-50   **O** 50-60
  - b) **O** Sağ   **O** Ölü
  - c) **O** Öz   **O** Üvey
  - d) Öğrenim düzeyi:
    - ( ) Okur- yazar değil
    - ( ) Okur- yazar veya ilkokul mezunu
    - ( ) Ortaokul mezunu
    - ( ) Lise veya dengi okul
    - ( ) Üniversite veya yüksekokul mezunu
  - e) Mesleği:
    - ( ) İşçi   ( ) Memur   ( ) Serbest
    - ( ) Öğretmen   ( ) Emekli   ( ) Doktor

EK:2

ÇOCUĞA AİT BİLGİLER

1. Çocuğun dil gelişimine ait bilgiler:

- a) Tek kelimelik cümleler kurar: Evet Hayır
- b) İki kelimelik cümleler kurar: Evet Hayır
- c) Kendisine yöneltilen sorulara cevap verir mi? Evet Hayır

2 Otizm seviyesine ait bilgiler:

- Düşük fonksiyonlu
Orta fonksiyonlu
Yüksek fonksiyonlu

3. Kaç yıldır özel eğitim alıyor?:.....

4. Okulda sanat eğitimine yönelik çalışmalar var mı?: Evet Hayır

5. Çocuğun resim derslerine karşı ilgisi var mı? Evet Hayır

6. Herhangi bir konuya ilgisi var mı?:

- Spor Bilgisayar Müzik
Resim Okuma Matematik
Televizyon Marka Hiçbiri

7. Çalışmayı sevdiği sanat türleri hangileridir?:

- Pastel boya Sulu boya Kuru boya
Kil yoğurma Kağıt yırtma-yapıştırma
Baskı Kara kalem

8. Okuma biliyor mu?

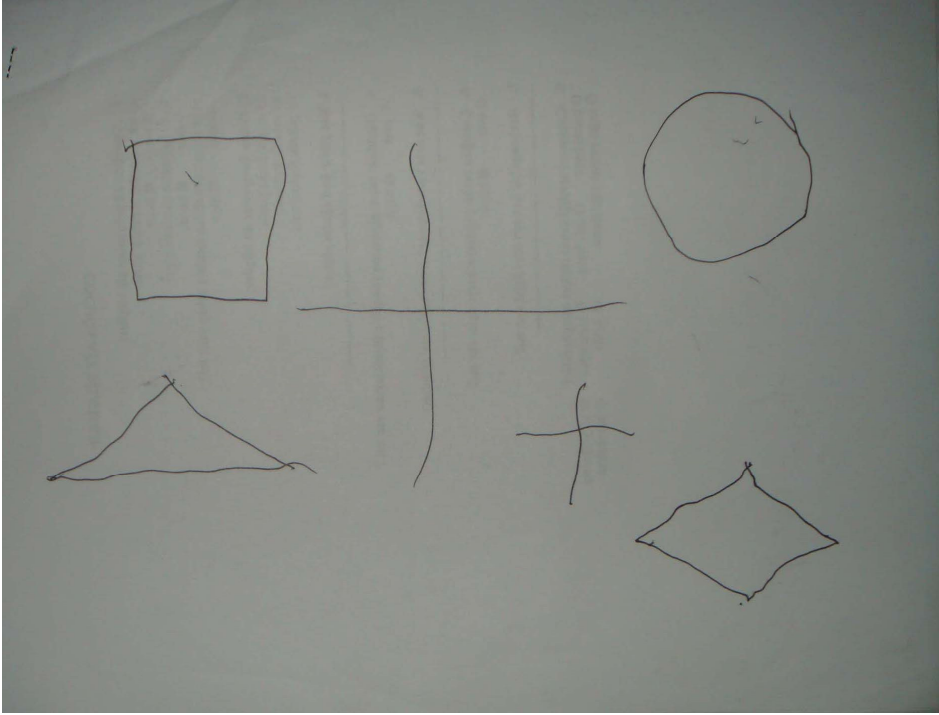
- Belirli logoları Bilddiği fişleri Okuyabilir Hiçbiri

9. Yazı yazabiliyor mu?

- Bazı şeyleri kopya eder Gördüğü kelimeleri teklit eder
Söylenen her kelimeyi yazar Hiçbiri

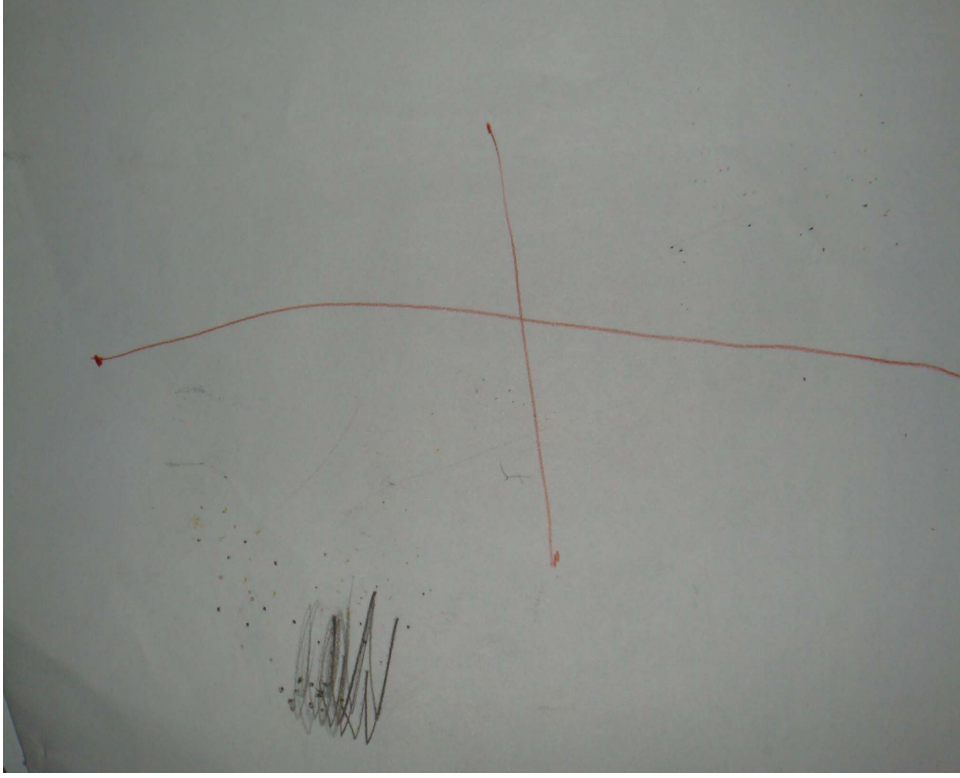
EK:3

Resim 6: Erkek: 5 yaşında, düşük fonksiyonlu

Resim 7: Kız: 7 yaşında, düşük fonksiyonlu

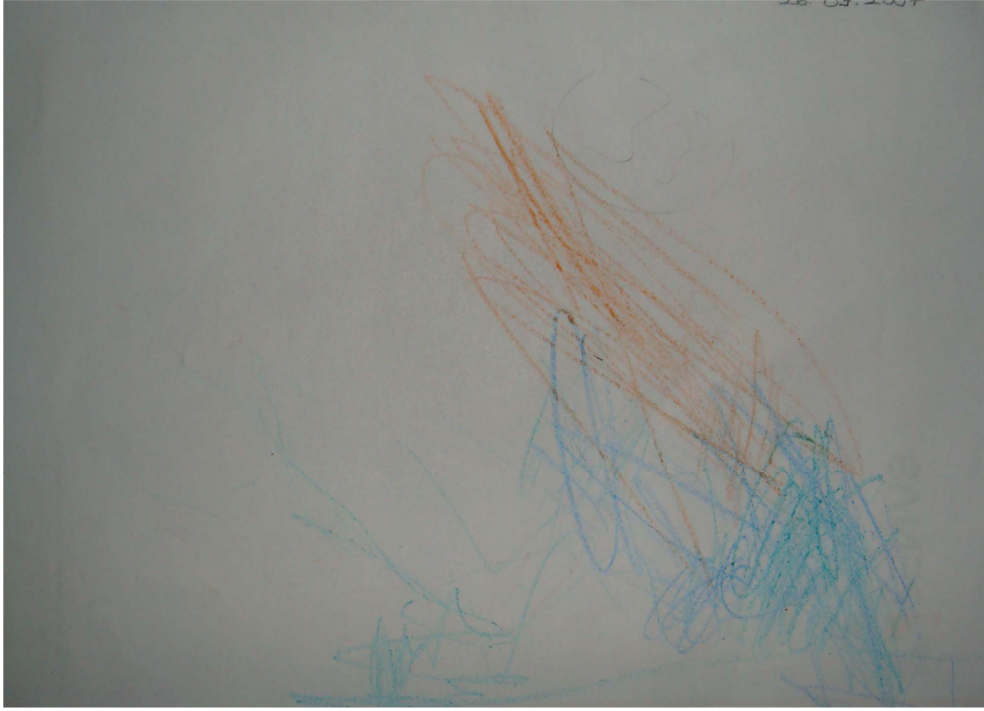

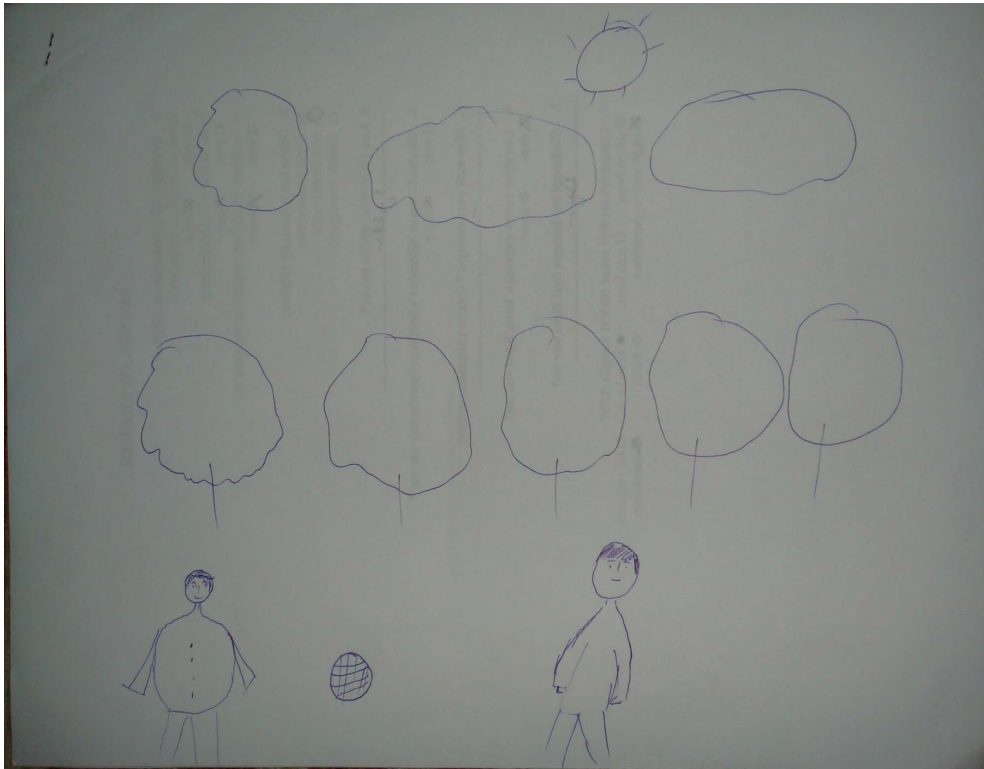
Resim 8: Erkek: 10 yaşında, düşük fonksiyonlu

Resim 9: Erkek: 5 yaşında, düşük fonksiyonlu

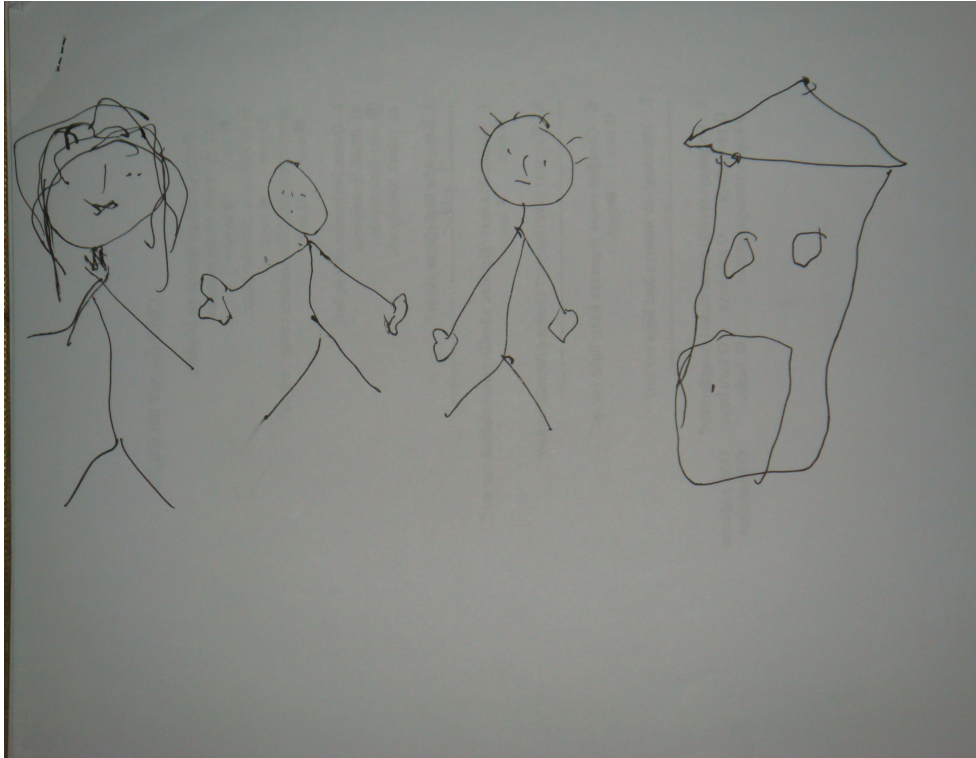
Resim 10: Kız: 7 yaşında, orta fonksiyonlu

Resim 11: Erkek: 6 yaşında, orta fonksiyonlu

Resim 12: Kız: 8 yaşında, orta fonksiyonlu

Resim 13: Erkek: 4 yaşında, orta fonksiyonlu

Resim 14: Kız: 10 yaşında, yüksek fonksiyonlu

Resim 15: Erkek: 9 yaşında, yüksek fonksiyonlu

Resim 16: Kız: 13 yaşında, yüksek fonksiyonlu

Resim 17: Erkek: 7 yaşında, yüksek fonksiyonlu